

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Neringa Jankauskienė

Edukologijos magistrantūros
studentė

**MOKYMO(SI) PROCESO PEDAGOGINIO VALDYMO ASPEKTAI,
VYKDANT MOKYMO SI NESĖKMIŲ PREVENCIJĄ**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas
doc.dr. Rasa Pocevičienė

Šiauliai, 2006

Darbas originalus _____ N. Jankauskienė

SUMMARY

Aspects of pedagogical control in educational process implementing prevention of educational failure

Pedagogical help for students which have difficulties in learning now occupies more important place in worldwide education. Despite of numerous scientific researches and practical discussions associated with referred topic, this problem occurs. Therefore, not the phenomenon of failure should be analyzed, but prevention of it.

The subject of the thesis is organization of educational process in the aspect of educational failure.

The hypothesis of the thesis – the educational process should be organized in such way that the set tasks and the optimal learning results would be reached, and the possibility of educational failure would be avoided or at least far diminished.

Main conclusions:

- Teachers should deliberate upon the content of learning and select it agreeably to the main ideas and the structure of knowledge according to former knowledge and abilities of the students;
- Educational process should activate students as successful learning determines special motivation that comes from surprise, knowing, demands, emotions and willpower;
- Learning becomes unexcited when difficult, incomprehensible things are taught;
- Students that experience failure in educational process usually ask their parents for help, but most of them do not know how to help their children to avoid failure.

TURINYS

Ivadas	4
1. Pedagoginės pagalbos nesėkmingai besimokantiems mokiniams samprata	7
1.1. Šąvokų sėkmės / nesėkmės samprata	7
1.2. Mokymo(si) proceso valdymo ypatumai sąlygojantys sėkmingą mokinių mokymąsi	9
1.3. Mokymosi nesėkmės ir jų prevencijos galimybės	37
2. Tyrimo metodika ir respondentų charakteristika	44
3. Mokymo(si) proceso organizavimo ypatumai mokymosi nesėkmių prevencijos aspektu: praktinės situacijos analizė	49
3.1. Mokymosi nesėkmių pagrindinės priežastys	49
3.2. Mokymosi nesėkmių prevencija ir pagalbos teikimas	65
Išvados	86
Rekomendacijos	88
Pasiūlymai	89
Literatūra	92
Priedai	95

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Lietuvos švietimo pertvarka nuoseliai vykdoma jau gerą dešimtmetį. Šiuolaikinis švietimas, besiremiantis demokratinio gyvenimo vertybėmis orientuojamas į brandžios pilietinės ir žinių visuomenės bei šiuoklaikinės ekonomikos uždavinius.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos programose (2003) pažymima, jog mokykla siekia išugdyti asmenį, pajėgų savarankiškai bei kartu su kitais spręsti savo ir visuomenės gyvenimo problemas, kūrybingai atsakyti į šiuolaikinio pasaulio technologijų iššūki, gebantį įprasminti savo gyvenimą prištaringoje dabarties tikrovėje. Tačiau tokius siekius nėra lengva įgyvendinti, kadangi pastaruosius metus dažnai praleidžiančiųjų pamokas, susiduriančių su mokymosi sunkumais ir nenorinčiųjų lankyti mokyklą skaičius vis auga.

Pedagoginė pagalba nesėkmingai besimokantiems mokiniams užima vis svarbesnę vietą pasaulinėje pedagogikoje. Nesėkmingo mokymosi priežasčių mastas bei jų tyrimai aktualūs teoriniu ir praktiniu aspektais, nes sudaro galimybę koreguoti ir optimizuoti ugdymo procesą. Problemos aktualumas atsispindi tyrimuose, kurie senokai vykdomi visame pasaulyje – Graikijoje, Lenkijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose, kitose šalyse, o taip pat ir Lietuvoje. M.Barkauskaitės (2003) nuomone, mūsų valstybėje privalomas pradinis mokymas pradėtas įgyvendinti tik nuo 1928 metų, todėl dar nėra pakankamai palankios ekonominės, socialinės ir pedagoginės mokymosi sąlygos. Nors per pastarąjį dešimtmetį įgyvendintos švietimo reformos lėmė ženklų Lietuvos švietimo sistemos pažangą, tačiau išaugusi besimokančiojo jaunimo dalis neįgyja kokybiško pradinio (pagrindinio ir vidurinio) išsilavinimo, nepajėgia konkuruoti visuomenėje ir patiria socialinę atskirtį (V.Rimkevičienė, 2000). Todėl šio pobūdžio tyrimai Lietuvoje tampa vis aktualesni. Lietuvoje kompleksinius tyrimus silpno mokymosi priežastims tirti 1970-1974 metais organizavo prof. J.Laužikas. Mokymosi sunkumų priežastimis domėjosi L.Jovaiša (2001), D.Augienė (2001), kuri sunkumus įvardijo jau mokymosi nesėkmėmis, tyrinėjo vidines ir išorines mokymosi nesėkmes, M. Barkauskaitė ir kt. (2003) vykdė tyrimą nesėkmingo mokymosi mastams ir priežastims nustatyti, V. Rimkevičienės (2001) atliko mokyklos nelankymo ir mokymosi motyvacijos susilpnėjimo priežasčių psichologinę analizę, A. Bagdonas rašė apie mokymosi sunkumus ir negales, nenoro mokytis problemos nagrinėjamos L.Rupšienės (2000) ir kt. darbuose.

Tačiau nežiūrint tokių palyginus gausių mokslinio lygmens tyrimų bei gausių praktinių diskusijų nagrinėjamu klausimu, praktikoje ši problema egzistuoja. Tai skatina iš naujo peržiūrėti problemos formulavimą bei sprendimo galimybių paieškos kryptį. Šioje problemos analizės plotmėje vertėtų iš esmės keisti patį tyriminės prieigos principą ir nagrinėti ne nesėkmės fenomeną, o visą dėmesį

nukreipti į mokymosi nesėkmių prevenciją. Tai savo ruožtu skatina permąstyti patį mokymo(si) proceso prganizavimo etapą.

Minėtų ir kitų mokslininkų tyrimai (M.Barkauskaitė (2001), L.Rupšienė (2000), A.Bagdonas (1995) ir kt.) rodo, kad nesėkmės moksle turi neigiamos įtakos asmenybės vystymuisi, ugdymui, neigiamai įtakoja aplinkinius moksleivius, bendruomenę, taip pat daug kainuoja valstybei ekonominiu požiūriu ir kt. Todėl būtina apjungti pedagoginės pagalbos nesėkmingai besimokantiems mokiniams būdus, kiek galima anksčiau užkirsti kelią mokymosi nesėkmėm, kas pagrindžia pasirinkto magistro darbo temos naujumą ir aktualumą.

Darbo **objektas**- mokymo(si) proceso organizavimas mokymosi nesėkmių prevencijos aspektu.

Darbo **hipotezė** – mokymo(si) procesą organizuojant taip, kad būtų atsižvelgiama į mokinio individualybę, optimaliai reguliuojama mokinių veikla, paskieta maksimalių išmokimo rezultatų, mokymosi nesėkmių galima išvengti ar bent jau ženkliai sumažinti.

Darbo **tikslas**- pateikti mokymo(si) proceso pedagoginio valdymo gaires, siekiant užtikrinti nesėkmių prevenciją.

Uždaviniai:

1. Išstudijuoti ir apibendrinti pedagoginę - psichologinę literatūrą, susijusią su mokymosi nesėkmėmis, jų prevencijos, mokymo(si) proceso organizavimo ir kt. klausimais.
2. Išsiaiškinti iš literatūros studijų ir tyrimo pagrindinius mokymo(si) organizavimo ypatumus, siekiant sumažinti mokymo(si) nesėkmes.
3. Tiriant mokytojų nuomonę, išsiaiškinti jų mokymo organizavimo ypatumus, kuriais siekiama sumažinti moksleivių mokymo(si) nesėkmes ir jų taikomus įveikimo būdus.
4. Tiriant mokinių ir tėvų nuomonę, išsiaiškinti jų požiūrį į mokymosi nesėkmes ir jų įveikimo būdus.

Metodai:

1. Literatūros analizė.
2. Anketinė apklausa.
3. Kiekybinis ir kokybinis duomenų apdorojimas.

Tyrimo imtis:

Tyrimo dalyvavo 340 respondentų: 160 3- 4 klasių mokinių ir jų 120 tėvų, bei 60 pradinių klasių mokytojų.

Tyrimo organizavimo etapai:

Tyrimo organizavimas buvo vykdomas dviem etapais.

Pirmajame etape (2004m. gruodžio mėn. – 2005 rugsėjo mėn.) siekiant išsiaiškinti pagrindines mokymosi nesėkmes ir jų prevenciją, buvo studijuota pedagoginė psichologinė literatūra, susipažinta su mokymo programomis.

Antrajame etape (2005 rugsėjo mėn. – 2006 m. balandžio mėn.) suformuota darbo hipotezė, apibrėžti tyrimo uždaviniai, kurta tyrimo metodika ir sudarytos anketos. Taip pat šiame etape (2005 m. lapkričio – gruodžio mėnesiais) vykdytas tyrimas.

Darbo struktūra

Darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados, rekomendacijos, pasiūlymai, literatūros sąrašas, 3 priedai.

1. Pedagoginės pagalbos nesėkmingai besimokantiems mokiniams samprata

1.1. Sąvokų sėkmė / nesėkmė samprata

Nepastebėta besimokančiojo nesėkmė
mažiau skausminga konkrečiu akimirksniu,
galiausiai lemtingai keičia ne tik asmenybę, bet ir visuomenę.

Sėkmė (angl. *success*, vok. *Erfolgserleben*, rus. *ycnex*) pedagogikos terminų žodyne apibūdinama kaip teigiamas subjektyvaus pasiekto tikslo, rezultato išgyvenimas, turintis reikšmę tolesnei veiklos (mokymosi, darbo) motyvacijai. Tai ir objektyvus pasiekimas gyvenime, darbe, moksle. Sėkmės džiaugsmo išgyvenimas – svarbi teigiamos mokymosi motyvacijos sąlyga. Sėkmės lūkestis daug kartų padidina intelekto veiklumą, geriau dirbami uždaviniai, negu dirbant abejingai. (Pedagogikos terminų žodynas, 1993, p. 268)

Psichologiniu požiūriu sėkmė yra džiaugsmo išgyvenimas, atsirandantis kaip pasitenkinimas, kad lauktas rezultatas (tam tikros veiklos) yra toks, kokio tikėtasi, ar geresnis negu tikėtasi. Tokiais atvejais dažnai keičiasi savęs vertinimas, išauga savivagarba, formuojasi nauji, daug stipresni veiklos motyvai. (D.Augienė 2002, p.9)

Socialiniu požiūriu, anot D.Augienės (2002) sėkmė yra optimalus santykis tarp asmens, jo veiklos rezultatų ir aplinkybių ekspektacijos (laukimo, tikėjimosi). Mes turime daug norų, lūkesčių bendraudami su artimaisiais, draugais, bendraamžiais. Kiekvienas žmogus tikisi teigiamų rezultatų iš savo veiklos. Jį supantys artimieji taip pat laukia atitinkamų rezultatų. Kai tam tikra veikla užsiimančio žmogaus ir tų, kurie jį supa, lūkesčiai sutampa, išsipildo, ko laukė, šią situaciją galima vadinti sėkme. Tada žmogus įgyja aplinkinių pagarbą, išauga jo autoritetas, pripažįstamas lyderiu ir t.t.

Viena didžiausių vaikystėje ir paauglystėje išgyvenamų baimių - nesėkmės baimė, kuri išlieka per visus mokykloje praleistus metus. Vaikai anksti pastebi, kad aplinkiniai, ypač suaugusieji, skirtingai stebi jo veiklą, veiksmus, veiklos rezultatus, jo sėkmę ir nesėkmę. Pasak A.Gučo (1983), jau pusantrų metų vaikas turi ambicijų ir nori, kad jo veiksmai būtų sėkmingi. 3-4,5 metų vaikai nenori pripažinti savo nesėkmės ir sugalvoja daugelį būdų, kaip sumažinti jos reikšmę.

8-11 metų, pradinių klasių vaikai, įvaldo svarbius socialinius ir pažintinius įgūdžius. Vaikas, atėjęs į mokyklą, įgyja naujų įgūdžių, praturtinančių jo asmeninę kultūrą, mokosi dirbti ir žaisti su bendraamžiais. E.Eriksono (1963) teigimu, šiuo laikotarpiu patiriama menkavertiškumo ir neatitikimo baimė. Tokie jausmai gali apimti dėl patirtų nesėkmių, neigiamų įvertinimų. Dažnos nesėkmės formuoja nesėkmės motyvaciją ir tada vaikas net nemėgina

laimėti. Sėkmingai susidorojus su sunkumais, sudaromos sąlygos intelekto raiškai, pasitikėjimui savimi, aktyvumui, užduočių atlikimo įgūdžiams.

Žmogaus veikla, anot J.Laužiko (1993), gali būti sėkminga tik tuomet, kai pažįstamas veiklos objektas ir žinomas veiklos tikslas ir sąlygos.

Mokymosi sėkmė dažnai lemia vaiko savigarbą, asmens savybes ir statusą klasės bendruomenės asmeninių santykių sistemoje. Taigi, galima teigti, kad mokinio išgyventa veiklos sėkmė mokykloje yra svarbi tiek psichologiniu, tiek socialiniu požiūriu, t.y. daro didelę įtaką asmenybės formavimuisi, veiklumui, vertybių internalizacijai, pilnavertei socializacijai. (D.Augienė, 2002, p.10)

Laimėjimų motyvaciją galima išugdyti. Tuo tikslu reikia ne tik keisti vaikų netinkamas atribucijas – įsitikinimus apie sėkmės ir nesėkmės priežastis – sukuriant pedagogines sėkmės situacijas (D.Augienė, 2001, p.10). Svarbu pažinti mokinių nesėkmės vidines ir išorines priežastis, išmokyti juos teisingai įvertinti pasiekimo tikimybę.

R.I.Arends (1998) pateikia Weinerio (1974, 1979) tyrimų rezultatus, pasak jo, sėkmių ir nesėkmių priežastimis galima laikyti keturi dalykus: sugebėjimus, pastangas, laimingą atsitiktinumą ir mokymosi užduoties sunkumą. Vieni žmonės linksta savo sėkmes sieti su sugebėjimais, o nesėkmes aiškinti pastangų stoka. Kiti žmonės, priešingai, savo sėkmes laiko laimės dalyku, o nesėkmių priežastimi mano esant sugebėjimų stoką. Žmonės, kurių laimėjimo motyvacija didelė, atrodo, dažniausiai patenka į pirmąją kategoriją; o žmonės, kurių laimėjimo motyvacija menka – į antrąją. (R.I.Arends, 1998, p.126)

Tyrimais nustatyta (Targamadžė ir Dereškevičius (2000), Rimkevičienė (2000), Monkevičienė O., Giedrienė R. (1995), Rupšienė L. (1999) ir kt.), jog nuolatinės nesėkmės ir psichologinis diskomfortas mokykloje anksti sutrikdo mokinių mokymosi motyvaciją. Vieni ima bėgti iš mokyklos, kiti tampa agresyvūs mokytojų ir bendraklasių atžvilgiu, dar kiti užsisklendžia savyje, kai kuriems parduoda formuotis neurotiniai bruožai. Tokie mokinio elgesio pakitimai neturėtų stebinti. Vaikas įvairiausiais būdais vengia neigiamų emocijų, kurios lengvai pažeidžiamos, jo psichikai nepakeliamos. (R.Giedrienė, O.Monkevičienė 1995, pusl.4)

LR švietimo ir mokslo ministerijos tiriamojo darbo „nesėkmingo mokymosi mastai ir priežastys“ (2003) ataskaitoje teigiama, jog ankstyvosios nenoro mokytis priežastys pradeda formuotis vaikystėje ir vėliau gali nulemti mokinių nenorą mokytis, o vėliau ir mokyklos nelankymą. Todėl yra svarbu gerai išmanyti pedagoginio proceso valdymą.

1.2. Mokymo(si) vyksmo ypatumai sąlygojantys mokinių sėkmingą mokymąsi:

Pedagoginio proceso valdymas

Pedagoginio proceso valdymas – yra taikymas optimalių organizacinių priemonių ir metodų, kuriais galima pasiekti efektyvių ugdymo rezultatų. Valdymas – vadovavimo ugdytinių veiklai šerdis, nes valdymas vyksta optimaliai reguliuojant veiklą, remiantis mokytojo ir mokinių gaunama grįžtamąja informacija. (Pedagogikos terminai, 1995, p.48)

Valdyti ryšį, anot P.Augučio (1996), tai yra matyti ryšį tarp mokytojo ir mokinių veiksmų ir planuojamų rezultatų. Todėl organizuoti mokymo procesą reikalaujama todėl, kad būtų pasiekti pamokoje užsibrėžti tikslai, pasiekta optimalių išmokimo rezultatų. Daugelis pedagogų tiesiog vengia mokymo proceso valdymo termino ir primityviai jį sieja tik su mokinių drausmingumu ir savarankiškumo bei kūrybingumo slopinimu. Bet tarp mokinio ir mokytojo vyksta sąveika, jo šios sąveikos supratimas turi išsklaidyti šiuos būkštavimus.

Visų pirma, mokymo ir mokymosi proceso valdymas remiasi mokinio, kaip valdomos ir save valdančios sistemos, giliu psichologiniu pažinimu, dideliu jautrumu vaiko asmenybei, o mokymo valdymo metodika arba technologija mokymo proceso metu pamokoje yra nuolat koreguojama grįžtamaisiais ryšiais. Antra, mokinys gali būti pozityviai savarankiškas ir kūrybingas, tik turėdamas gerus bendrojo išsilavinimo programinių žinių, gebėjimų ir įgūdžių, kaip žmonijos atskiruose moksluose sukauptos patirties, pagrindus. Trečia, valdymo terminas yra žinomas mūsų liaudies pedagogikoje („Vaikas augo nebevaldomas“), naudojamas įvairių šalių pedagogikoje. (P.Augutis, 1996, p.52)

Mokymas, kaip tikslingas procesas, visada buvo ir yra valdomas procesas, todėl kuo geresnis valdymas tuo mokiniai geriau ir greičiau išmoka.

Mokymas, pasak V. Rajecko (1996), tai pedagoginis procesas, kurio metu mokiniai, mokytojo vadovaujami, įgyja žinių, mokėjimų ir įgūdžių. Mokymo procesas užima didžiausią mokinių (ir mokytojų) laiko dalį mokykloje, todėl svarbu tobulinti jį ta linkme, kad būtų visapusiškai ugdoma kiekviena asmenybė.

Mokymasis (rus.*учеба, учение*, angl. *learning*), aktyvi, tikslinga žmogaus veikla, kuria siekiama gauti žinių, jas suprasti ir įsiminti, įgyti įgūdžių. (Psichologijos terminų žodynas, 1993, p.174) Tai kartu savita veikla, kuria įgyjamas socialinis patyrimas, kurios metu sukuriama vaizdiniai, sąvokos, susiklosto pažiūros.

Mokymasis – ne vien pažįstamoji – intelektualinė moksleivių veikla, bet visos asmenybės tikslingas aktyvumas perimant ir įvaldant mokslo, technikos, meno, darbo, socialinių santykių vertybes. Kaip teigia L. Jovaiša (2001), tai sunkus besimokančiųjų darbas, reikalaujantis viso žmogaus: sveikatos, fizinių jėgų, proto, emocijų ir valios, tvirto charakterio, gabumų ir noro gerai mokytis, taip pat žinojimo kaip mokytis (L.Jovaiša, 2001, p. 85)

Mokymas – tai pedagoginis procesas, kurio metu, mokiniai, mokytojo vadadovaujami, įgyja žinių, mokėjimų, bei įgūdžių, čia plėtojasi mokinių pažinimo galios, vertybės. Šio proceso esminis bruožas- mokinių mokymasis, kaip svarbiausia vaiko, besiformuojančios amenybės raida, turinti ypatingos reikšmės jaunosios kartos socializacijai. Mokymasis – nelengva, sudėtinga protinė veikla, ir kuo aukštesnė klasė, tuo ji sunkesnė. (V.Rajeckas, 1997, p.57)

Mokymo organizavimo pobūdį nulemia visuomenės raidos lygis – materialinės gyvenimo sąlygos, visuomeninių santykių pobūdis, visuomenės poreikiai, mokslo ir kultūros padėtis, jaunosios kartos ugdymui keliami tikslai bei reikalavimai mokyklai ir pan., taip pat mokyklos padėtis, pedagoginių kadru kvalifikacija ir daugelis kitų aplinkybių. (V. Rajeckas, 1996, p.25)

Mokymo proceso sandara įvairiai modeliuojama. L.Jovaiša (2001) išskiria tokius komponentus:

- 1) mokymo tikslai;
- 2) mokymo turinys – objektyvių vertybių (žinių, pažiūrų, mokėjimų bei įgūdžių) visuma, kurią mokiniai turi įsisąvinti ir išmokti per visą mokymosi laiką;
- 3) mokymo principai, metodai ir priemonės, būtinos mokiniui ir mokytojui,
- 4) mokytojas;
- 5) mokinys;
- 6) mokytojo ir mokinių bendravimas keičiantis informacija, ją kontroliuojant, vertinant;
- 7) aktuali mokymo kultūrinė ir psichologinė situacija, aplinkybės, sąlygos.

Detaliau aptarsime kiekvieną komponentą:

Mokymo tikslai. Kaip nurodoma Lietuvos švietimo koncepcijoje (1992), svarbiausi mokyklos ugdymo tikslai:

- padėti asmeniui atskleisti bendrąsias žmogiškas vertybes;
- ugdyti kritiškai mąstantį žmogų, gebantį svarstyti esminius žmogaus egzistencijos klausimus, atsakingai daryti sprendimus ir savarankiškai veikti;

- ugdyti asmenį, pasirengusį profesinei veiklai, pasirūžusį ir gebantį adaptuotis besikeičiančiame socialiniame, ekonominiame gyvenime ir jį tobulinti;
- brandinti asmens tautinę bei kultūrinę savimonę ir kt.

Svarbu, kad patys ugdymo tikslai atitiktų socialinius, kultūrinius, ekonominius visuomenės poreikius, būtų psichologiškai pagrįsti. Todėl mokymo tikslai lemia, ko ir kaip reikia mokyti, kaip įrengti mokyklas, kaip praktiškai organizuoti, modeliuoti ugdymo vyksmą. (L.Jovaiša 2001, p.124). Mokymosi proceso tikslas – pasirengti, kad būtų galima aktyviai, savarankiškai ir produktyviai dalyvauti gamybiniame, socialiniame, kultūriniame ir dvasiniame gyvenime. (L.Jovaiša, 2001, p.79)

Kaip pažymi V. Rajeckas (1999), visų pirma mokymo organizavimą, jo ugdomąją įtaką lėmė ir tebelemia mokymo turinys.

Mokymo turinys. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos programose (2003) sakoma, kad ugdymo turinys- tai tie svarbiausieji kultūros lobiai, kuriuos sistemingai ir nuosekliai perteikia mokykla jaunajai kartai, kad ji gyventų tautos kultūroje.

Nepriklausomos Lietuvos sąlygomis reformuojant mokyklą, mokymo turinys, t.y. mokymo programos ir vadovėliai iš esmės naujai rengiami. Kaip rašoma Lietuvos vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos programose (2003), “ugdymo turinį, be žinių ir įgūdžių, sudaro vertybinės nuostatos ir veiklos būdai”, ‘jis turi supažindinti su pagrindinėmis nacionalinės kultūros sritimis: mokslu, menu, dorove, ūkininkavimo būdais, technika”(Lietuvos bendrojo lavinimo bendrosios programos, 2003, p.23). Jį pertvarkant siekiama prisiderinti prie pasaulinio mokslo ir technikos laimėjimų, mokinių amžiaus ypatybių ir jų interesų, padidinti jo ugdomąjį poveikį, geriau užtikrinti mokymo prieinamumą ir perimamumą ir pan. Ypač reikšmingas yra siekimas užtikrinti viso mokymo turinio integraciją – jo įvairiapusių ryšius, diferencijavimą.

Mokymo procesui valdyti taikomas ciklinis būdas, kuris kaip teigia P. Augutis (1996), reikalauja mokymo turinį mokiniams pateikti tam tikromis proporcijomis, dozėmis ir, kuris reikalauja rūpintis kiekvienos dozės įsisavinimu. Doze laikoma reikšminga pamokai skirtos medžiagos dalis. Tam tikros dozės yra jau vadovėliuose, kuriuos autoriai suskirsto ir pateikia temomis, potėmėmis, pamokomis, puslapiais ar atskiromis užduotimis.

Mokytojui belieka tik įsisavinti vadinamų dozių įsisavinimo valdymu. Tikslingiausia būtų vykdyti tokių dozių valdymo veiksmų eilę (pagal P.Augutį (1996)):

1. Dozės (užduoties) tikslo formulavimas ir skelbimas mokiniams jų mokymosi motyvams formuoti.

2. Instrukavimas, kaip atlikti užduotį (mokymas mokytis).
3. Mokinių mokymosi koregavimas, naudojantis grįžtamaisiais ryšiais.
4. Apibendrinimas bei vertinimas (dažniausiai žodžiu).

Tokia valdymo veiksmų eilė turi būti taikytina labai kūrybingai, dinamiškai, atsižvelgiant į valdymo dalyką, į kiekvienos dozės pobūdį.

Mokytojai turi pasirinkti turinį, remdamiesi tam tikros srities pagrindinėmis idėjomis ir žinių struktūromis, atsižvelgdami, žinoma, į savo mokinių ankstesnes žinias ir sugebėjimus. (R.I. Arends, 1998, p.72).

Atrinkus „mokslo pagrindus“, kyla jų išdėstymo mokymo proceso turinyje problema, pabrėžia L.Jovaiša (2001). Čia logika diktuoja tokius dėsnius: sąvokų vienareikšmiškumo, nuoseklumo, pagrįstumo, sistemingumo. Ypač svarbus nuoseklumas, nes jis įgalina suvokti mąstymo dalyką, tačiau būtina atsižvelgti į mokinių išsilavinimą, amžiaus galimybes sudarant programą.

Pernelyg sudėtingas mokymo turinys tiesiog atgraso besimokantįjį nuo mokymosi- toks mokinytis stengiasi nelankyti mokyklos, pradeda atsirasti žinių spragų, vaikas mokykloje patiria vis mažiau malonių akimirų: vis dažniau jis baramas, baudžiamas klasėje, neretai tenka išgirsti priekaištų ir namie. Jeigu mokyklos ugdymo programos būtų lankstesnės, nesėkmingo mokymosi prevencija galėtų būti efektyvesnė, teigia V.Rajeckas (1997). Programos turėtų būti tokios, kad įvertintų mokinių patirtį, pasirengimą, socialinius bei kognityvinius pagrindus.

Nesėkmingu mokymusi, anot L.Rupšienės (1999), laikomas toks mokymasis, kai moksleiviui nesiseka įveikti ugdymo turinio ir pasirinkti ugdymo tikslų, atitinkančių jo prigimtinius gebėjimus.

Mokymo turinys, anot L. Jovaišos (2001) tampa mokymosi sunkumų priežastimi, kai:

- per didelė mokomosios medžiagos apimtis;
- sudėtinga ir įvairi jos vidinė struktūra;
- turinio abstraktumas viršija konkretumą, neabstraktūs dalykai sunkiau suprantami, negu konkretūs;
- naujumo laipsnis prašoka mokinių mąstymo įgūdžius;
- mokymosi turinio nepatrauklumas, apsunkinantis dėmesį, sukeliantis negatyvią mokymosi nuostatą.

Didaktika reikalauja neperkrauti mokymo turinio mokslo pagrindų medžiaga, nes reikia skirti pakankamai laiko per mokslo metus, kad tą medžiagą būtų galima ne tik įsiminti, bet ją panaudoti produktyviai mąstymui, kūrybingumui lavinti. (L.Jovaiša, 2001, p.115)

Sėkmingai, anot J. Laužiko (1993), mokoma ir auklėjama tada, kai remiamasi objektyviais turinio ir vaikų vystymosi dėsniniais. Tikrinant mokymo programas ir ieškant kuo geresnių

mokymo ir auklėjimo metodų, išskyla svarbus uždavinys – visapusiškai pažinti mokinius ir jų individualias savybes. (p.374) Mokymo rezultatų efektyvumas priklauso nuo to, kaip tinkamai pagal tikslą parenkamos ir suderinamos mokymo priemonės.

Mokymo principai, metodai ir priemonės. Mokymo ir mokymosi priemonės – visi reikmenys, tikslingai panaudojami mokymo procese. Kiekviena vertybė, daiktas, reiškinys, veiksmas, panaudotas kuriuo nors tikslu, tampa priemone. Jos panaudojimas vyksta kokiu nors būdu, tada kalbama apie veiksmą arba veikimo būdus, kurių tikslinga visuma sudaro metodą. (L.Jovaiša, 2001, p. 81)

Mokymo metodais vadiname pedagogo ir jo vadovaujamų moksleivių pažintinės veiklos būdus, kurie įgalina įgyti žinių, mokėjimų ir įgūdžių, lavinti savo gebėjimus, formuoti reikšmingas socialines nuostatas. (Jakavičius J., Juška A., 1996, p. 214)

Norint pasiekti gerų mokymo rezultatų, reikia tinkamai parinkti mokomąją medžiagą ir metodus, o kad tai teisingai atlikti, visų pirma reikia įvertinti mokinių pasirengimo lygį. Mokytojas, planuodamas pamoką ir atėjęs į klasę visada turi derinti savo veiksmus prie susiklosčiusių aplinkybių, ir galima būtų teigti, kad jį valdo situacija. Šiose pedagoginėse situacijose mokytojas, jungdamas skirtingus mokymo metodus, sudaro sąlygas mokiniui mokytis. (N. Bižys, G. Linkaitytė, A. Valiukevičiūtė, 1996, p.24)

M.Teresnevičienė, G.Gedvilienė (1999) pateikia S.Kovalik (1994) atliktų tyrimų duomenis, kurie rodo, kad jei veikiame pasyviai, galime prisiminti tik menką dalį informacijos, o diskutuojant ar išbandant, atliekant, galimybės įsiminti informaciją kur kas didesnės. Mokinių patirtis leido autorei daryti išvadą, jog sėmė lydi tą mokinį, kurio atmintis gera ir kuris geba prisiminti daug faktų, duomenų informacijos. (p.20)

Tradiciniai mokymo metodai, kaip kad frontalus medžiagos pateikimas ir tylus darbas, teigia E.Kret (2001), jau negarantuoja, kad visi mokiniai įgis mokslų pagrindus. Ir metodus, ir medžiagą reikia taikyti prie skirtingų mokymosi prielaidų, su kuriomis vaikai ateina į mokyklą. Autorė pabrėžia, jog atlikti tyrimai (B.Frey (1984), F.Vester (1978,1983,1989)) parodė, jog metodų skurdumas ir tai, kad kai kurie iš jų taikomi neatsižvelgiant į biologines mokymosi prielaidas, lemia motyvaciją trikdančią elgseną, būtent išsišokimus ir nenorą mokytis, taigi blogą mokinio pažangumą.

Dirbant aktyviais mokymosi metodais, mokytojams prireiks kitokių įgūdžių nei mokymo programose. Visi mokytojai nori skatinti mokymąsi, tad čia jie gali išvelgti patį procesą. Kadangi mokytojai palaiko grįžtamąjį ryšį su mokiniais, gali koreguoti pamoką, atsižvelgi į mokinių

gebėjimus, padėti jiems atrasti save, todėl šiandien daugelis mokytojų keičia pasyvų mokymą į aktyvų, norėdami surasti geresnį, patrauklesnį mokiniams kelią mokymosi procese. Prieiga per internetą (www.hcc.hawaii.edu)

Mokinių susidomėjimo tam tikra užduotimi lygis, pasak Arends (1998), neabejotinai susijęs su laimėjimo motyvacija. Susiedamas mokomąją medžiagą ir veiklas su mokinių interesais, mokytojas gali daug ką padaryti. Žaidimai, galvosūkių ir kitokia patraukli ir savaip motyvaciją žadinanti veikla yra kitas mokytojų naudojamas būdas, sudominti mokinius per pamokas. Mokinių susidomėjimą mokykla taip pat palaiko įvairi veikla (išvykos, vaidinimai, muzika, kviestiniai kalbėtojai) ir mokymo metodai (paskaitos, savarankiškas darbas, diskusijos ir pan.) (Arends, 1998, p.128)

Bet kurį dalyką dėstydamas, mokytojas turi vartoti įvairiausius metodus. Negalima apsiriboti vien keliais paprasčiausiais, pavyzdžiui, aiškinimu bei pratimų atlikimu. Skirtingi mokymo metodai skatina moksleivius įtemptai dirbti, padeda ilgiau išlaikyti sukauptą dėmesį, sąmoningiau, giliau išmolti temą. Metodų pasirinkimą, žinoma, pirmiausia lemia mokomosios medžiagos turinys, moksleivių amžius. Tą pačią temą reikia perteikti skirtingais metodais, jeigu, tarkime, paralelių klasių mokiniai skiriasi sugebėjimais. Mokytojai taip pat turi savo mėgiamus darbo būdus – vienam geriau sekasi pokalbio metodas, kitam, nespėjusiam geriau pažinti klasę ir nepasižyminčiam greita orientacija, jis rizikingas. Geras tas metodas, kuriuo mokytojui labiausiai sekasi dirbti. Jeigu kitas pedagogas kuriuo nors metodu pasiekė puikių rezultatų, tai dar nereiškia, jog ir tu tuo būdu mokytojaudamas šauniai padirbėsi. Bet egzistuoja ir bendriausios, nenuginčijamos tiesos: vaisingiausi tie metodai, kurie aktyvina moksleivius įtemptai dirbti nuo pirmosios iki paskutiniosios pamokos minutės, kurie lavina mąstymą, turtina intelektą, ugdo vaizduotę. (V.Jakavičius, A.Juška, 1996, p.224)

Mokytojams reikia daug būdų, kad galėtų įdiegti savo tikslus, dirbdami su įvairiais mokiniais. Vienintelio būdo ar metodo tikrai neužtenka. Kadangi galimybių rinktis pakanka, mokytojai gali pasirinkti tą modelį, kuriuo geriausiai pasiekiami tam tikro tikslo ir kuris tinka tam tikrai klasei, arba modelį, kurį taikant pagrečiui su kitu, galima pagerinti mokinių motyvaciją, dalyvavimą ir pažangumą. (R. I.Arends 1998, p.31)

Mokymo ir mokymosi vyksmo ypatumai, sąlygojantys jo dėsningumus, leidžia formuoti pagrindines idėjas, reguliuojančias praktinį pedagogo darbą per pamokas. Tas idėjas L.Jovaiša (2001) vadina principais. Taigi jie turėtų aprėpti veiklą, kuri:

- 1) aktintų mokyti, nes sėkmingą mokymąsi leima speciali motyvacija, kylanti iš nuostabos, žinojimo, poreikių, emocijų ir valios.
- 2) sietų mokymą ir auklėjimą;

- 3) įtrauktų pojūčius, mąstymo logiką, supratimą ir kūrybines jėgas į mokymo vyksmą;
- 4) garantuotų nuodugnų mokymo turinį ir tvirtą jo išmokimą;
- 5) reikalautų derinti įvairias mokymo formas (grupines ir individualias), mokytų tinkamai bendrauti.

Mokymo procese labai svarbu tinkamai panaudoti vaizdines ir technines mokymo priemones. Vaizdinių ir techninių mokymo priemonių paskirtis – kuo tobuliau organizuoti mokymą, jį lengvinti. (V.Rajeckas, 1999, p.245). Vaizdinių priemonių panaudojimas ypač svarbus dirbant su pradinių klasių mokiniais. Vaizdumo dėka susidariusios asociacijos dažnai ilgam išlieka atmintyje ugdo pastabumą, mąstymą, turtina vaizduotę.

Anot V.Rajecko (1999), renkant mokymo metodus, reikia atsižvelgti į mokymo medžiagos turinį; mokojo dalyko ypatybes, mokinių amžiaus ypatybes; mokyklos aplinką ir kt. Tačiau, kad ir kokie toboli būtų mokymo metodai, lemiamą vaidmenį vaidina mokytojas. (p.209)

Mokytojas. Mokyklos šerdis, viso mokyklos vidaus gyvenimo organizatorius yra mokytojas.

Jis tiesiogiai bendrauja, bendradarbiauja su mokiniais, organizuoja jų mokymąsi ir visą mokyklinį gyvenimą. Taigi ir mokinio mokymosi sėkmė, jo noras ar nenoras lankyti mokyklą labai priklauso nuo mokytojo (V.Rajeckas, 1999, p.193).

Mokytojui tenka daug vaidmenų- pagalbininko, patarėjo ir vadovo, padedančio suprasti mokslo ir gyvenimo tiesas, įgyti žinių, kurti ir gyventi. Mokytojas turi visapusiškai pažinti mokinį, jo amžiaus ir individualias ypatybes, žinoti kiekvieno mokinio sunkumus jų priežastis, gabumus, darbingumą.

Geras mokytojas padeda vaikams formuoti teigiamas nuostatas mokymosi atžvilgiu, jis pritraukia vaikus į mokyklą, skatina jų mokymąsi, rūpinasi mokymosi motyvais. Deja, vis dar nemaža tokių pedagogų, kurie vaikus atstumia nuo mokyklos. E. Jensen (1999) teigia, jog geriausi mokytojai kalba apie tai, ko jie norėtų, kas galėtų atverti kelią į sėkmę, apie mokinių laimėjimus, naujas idėjas, neatskleistas mokinių galimybes. Ne taip efektyviai dirbančių mokytojų pokalbių temos yra apie jų ribotumus, apie tai, kokie prasti yra jų reikalai, kaip jų niekas neklauso, kaip jie visą laiką buvo teisūs, kas atsitiko su švietimu ir ką kaltinti dėl mokyklos bėdų.

Pamokoje mokytojas yra pedagoginės sąveikos organizatorius, bet jis savo aktyvumu neturi užgožti klasės mokinių aktyvumo, teigia P.Augutis (1996) ir pabrėžia, jog mokytojas turi parodyti savo pedagoginę erudiciją, metodinį meistriškumą, sudarydamas galimybę visiems klasės mokiniams pagal savo gebėjimus pamokoje aktyviai dalyvauti įsisavinant mokymo turinį.

Mokytojo kontaktai su mokiniais pamokoje atlieka ir tiesioginių ryšių (mokymo, mokymo mokytis), ir grįžtamųjų ryšių (sužinojimo, kaip vyksta įsisavinimas), ir korekcijos (mokinio veiklos nukreipimo teisinga linkme), ir psichologinio pastiprinimo, mokinių aspiracijų lygio palaikymo ir kėlimo bei valios pastiprinimo funkcijas.

Mokslininkai (A. Maceina, A.Šerkšnas, Ed.Sprangeris ir kt.) jau seniai yra nurodę, kad mokytojo, kaip viso ugdymo proceso skatintojo, visos dirbančios bendruomenės vadovo, sėkmingas darbas daug priklauso nuo sąlygų. A.Šerkšnas knygoje „Mokyklinė bendruomenė“ išleistoje 1939m. aptarė 5 pozityvaus mokytojo ir mokinių sąlygas, o Bendrosiose programose (2003) nurodomos 3 sėkmingos darbo sąlygos:

- 1) Pirmoji mokytojo sėkmingo darbo sąlyga – geras savo dalyko ir jo vietos krašto kultūroje supratimas ir nepaprastas gebėjimas išvelgti savo profesinio išsilavinimo ribas bei spragas, noras nuolat jį tobulinti.
- 2) Antroji sąlyga – gebėjimas įvesti mokinius į žinių, idėjų bei vertybių pasaulį, žadinti kiekvieno nuostatą kūrybiškai jį papildyti ir keisti. Geram mokytojui nepakanka dalyko išmanymo., jis turi mokėti savo dalyką perteikti taip, kad sužadintų mokinių smalsumą, norą mokytis ir pagarbą dėstomam dalykui.
- 3) Dar viena sąlyga – rami, be baimės, abipusiu pasitikėjimu grindžiama darbo aplinka, kurią laiduoja mokyklos vadovybė, mokytojų bendruomenė ir visuomenė.

Kartais mokytojas nesilaiko elementarių pedagoginių reikalavimų, žemina mokinio žmogiškąjį orumą neapgalvotu žodžiu ar veiksniu, skaudžiai morališkai traumuoja vaiką. Slegiančiai mokinį veikia jo peikimas (Stulpinas T., (1977), L. Rupšienė (2000)). Aišku, kad vien girti ir džiaugtis ne visada yra pagrindo. Tenka mokinį ir įspėti, nurodyti jo klaidas, net sudrausminti, reikšti pastabas ar papeikti, iškelti trūkumus, tačiau visa tai galima ir būtina daryti be pykčio, be neapykantos, ramiai, taktiškai, neįžeidžiant mokinio savigarbos, laikantis humanistinės pedagogikos principų.

Vaikai pažymi, kad jiems nepatinka tos pamokos, kurias veda nemėgiami mokytojai, o kai nepriimtinas pats pedagogas, kaip asmenybė - nepriimtinas ir jo dėstomas dalykas. Kai mokykloje konfliktuojama su keliais mokytojais - nemiela ir visa mokykla.

Kai mokytojas neįdomiai veda pamokas, vaikams ir dalykas atrodo neįdomus, nevertas dėmesio. Kai mokytojas agresyvus, kyla atsakomoji agresyvi vaiko reakcija. Šį sąrašą būtų galima tęsti. Bet ir taip aišku, kad mokytojo vaidmuo vaiko mokymosi motyvacijos dinamikoje itin svarbus. Blogiausiais atvejais, stokojant profesionalumo bei tam tikrų asmenybės savybių, patys pedagogai formuoja vaikų nenorą mokytis (Rajeckas V., 1999, p. 95).

Atrodo, kad mokiniai vertina savo mokytojus ne tiek pagal pedagoginius įgūdžius, žinias ar gebėjimą išlaikyti tvarką, kiek pagal mokėjimą sudominti. Retkarčiais tai reikėtų daryti remiantis mokinių humoro jausmu ar susitapatinant su jais. Norint aktyviai užvaldyti mokinių dėmesį, K. Paterson (2002) pataria, atkreipti dėmesį į tris veiksnius, kurie padėtų pasiekti šį tikslą:

1. Mokyti: sąlygoti mokėjimą veikti; vadovauti; nurodyti pavyzdžiu ar patirtimi; sieti, kad būtų žinoma ir suprantama;
2. Vaidinti: atlikti tam tikrą funkciją; sukelti įspūdį; dramatiškai pateikti;
3. Linksminti: nukreipti, nuteikti ar įtraukti mokinius taip, kad jiems tai patiktų ir būtų įsimintina. (p.13)

Rupšienė L. pateikia JAV mokslininko Altenbauch R.J (1998) atlikto tyrimo duomenis, kuriuo tirta mokinių nuomonė, nustatytos dvi mokytojų kategorijos: rūpestingi ir blogi. Rūpestingi mokytojai, jų supratimu, tie, kurie randa laiko ir padeda, jeigu mato, jog pagalba reikalinga, ir tie kurie skiria moksleiviams dėmesio, kai jiems to labia reikia. Blogi mokytojai tie, kurie nuolat taupo laiką ir neatranda jo „silpniems“ mokiniams, kuriems iš tiesų nerūpi „silpnesniųjų nesėkmės“. (Rupšienė L., 2000, p.95)

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose (2003) teigiama, jog būtinas mokytojų ir mokinių santykių pagrindas- abipusė pagarba ir pasitikėjimas vienas kitu (Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos, 2003, p.33). Mokytojo santykis su mokiniais turėtų būti natūralus, grindžiamas nuostata priimti jį tokį, koks jis yra, ir padėti jam augti bei mokytis. Vaiko neturi kaustyti baimė, menkavertiškumo jausmas dėl mokytojo pranašumo.

Pagrindinius mokytojo ir mokinio bendravimo principus nusako P.Augutis (1996):

- lygiateisiškumas;
- abipusės pastangos;
- išmokimo sėkmės džiaugsmas ir nesėkmės liūdesys;
- mokytojas neturi puikuotis savo žiniomis, patirtimi, neturi atstumti vaikų nuo savęs;
- nuoširdūs, geranoriški santykiai;
- mokytojas natūraliai įsilieja į pamoką, yra jos vyresnysis narys, pasirengęs visada paaiškinti, padėti.

Mokytojo pareiga gerbti kiekvieną vaiką, kiekvienam vaikui padėti įveikti mokymosi sunkumus. Mokytojai yra pagrindiniai vaiko laimėjimų vertintojai, darantys didelę įtaką mokymosi

motyvacijos formavimuisi. Kada vaikas mokykloje nuolat patiria nesėkmes, mokytojai jo mokymosi rezultatus vertina neigiamai.

Vaikų mokymasis mokykloje yra įvairiapusiškas ir labai svarbus procesas. Norint tinkamai jį organizuoti ir padėti vaikams mokytis, reikia daug žinoti, kaip keičiasi vaiko psichika ir visas organizmas. Vaikų mokymąsi organizuoja mokytojai. Norint sėkmingai organizuoti mokymą, privaloma visapusiškai pažinti mokinį, leisti, kad mokinys pajustų teigiamą įtaką savo vystymuisi, savo poreikių ir interesų patenkinimą, matytų, kokias galimybes suteikia saviraiškai, būtina, kad visi mokiniai pajustų sėkmės jausmą. (V.Rajeckas, 1999, p.86). Planuojant mokymą, anot M. Teresevičienės(1998), yra svarbu:

- nustatyti mokinių žinių lygį;
- struktūruoti dalykus į atskiras nuoseklias dalis ar temas, nustatyti mokymo tikslus ir uždavinius;
- mokytojas turi nuspręsti, kokia mokinio veikla parodys, kad jis pasiekė tikslą;
- mokymas turi būti individualizuotas ir susijęs su mokinių veikla.

Mokytojo profesija – tai ne prikimšti mokinių galvas faktų, bet atverti mokinius mokymuisi. Tai reiškia, kad mokytojo darbas yra teikti paslaugas taip, kad jos būtų mokiniams naudingos. Laikantis tokios nuostatos, galima tvirtai sakyti, kad mokytojui visada svarbiausias yra mokinys. Šiandien mokymas planuojamas atsižvelgiant į mokinį, teigia E. Jensen (1999) .

Mokinys. Mokymo prasmė ir tikslas – suteikti mokiniui žinių, kurios pasitarnautų jo ugdymui. Todėl mokymo sėkmė daug kuo priklauso ir nuo pačių mokinių, t.y. nuo to, ar jie domisi nagrinėjimais klausimais, su koku noru jie mokosi, ar sąmoningai siekia nugalėti kylančius sunkumus, priversti įtemptai dirbti, ar moka mokytis, koks jų požiūris į mokytoją ir mokymąsi, ar jie supranta žinių svarbą, kiek igyjama informacija atitinka jų interesus. (V. Rajeckas ,1997, p.22)

Mokymasis – nelengva, sudėtinga protinė veikla, ir kuo aukštesnė klasė, tuo ji sunkesnė. Nuo žaidimų ji skiriasi tuo, kad nuolatinė, tęstinė, vis sunkėjanti veikla, neretai turinti prievartos elementų, jog sėkmingam mokymuisi būtinos nemažos pastangos, atsakomybės jausmas, darbštumas, ypač – tvirta valia. Didžiulę įtaką mokymosi sėkmei turi kiekvieno mokinio individualūs gebėjimai. Šiuolaikinėmis sąlygomis, taip sparčiai plėtojantis mokslui, pereinant prie aukštesnės technologijos ir tobulesnės gamybos, mokytis darosi vis sunkiau. (V.Rajeckas, 1997, p.57)

L.Rupšienė (2000) teigia, jog „nesėkmės sindromas“ yra vienas iš terminų, kurių dažniausiai vartoja pedagogai, siekdami apibūdinti dažnai patiriančius nesėkmes mokykloje moksleivius. Šie moksleiviai nepakankamai save vertina, nepasitiki savo jėgomis, bet šį sindromą reikia skirti nuo kito panašaus reiškimo, kai nesiseka mokytis mokiniams, kurių sugebėjimai yra riboti. Anot J.Brophy (1998), apimti nesėkmės sindromo mokiniai dažnai jaučiasi mokykloje nereikalingi ir atstumti todėl, kad tiesiog neišnaudoja ir nerealizuoja savo potencinių gebėjimų.

L.Vygotskis (1984), mokymosi sėkmę sieja su mokinio individualių savybių išugdymu, socialiniu kontekstu bei iš jo kylančiais santykiais. Autoriaus nuomone, sėkmingam mokinio mokymuisi dar ankstyvuojant vaiko raidos periodu šeimoje būtina išugdyti žingeidumą, aktyvumą, dėmesį ir daugelį kitų savybių. Mokymuisi būtinos individualios savybės gali tobulėti mokykloje tik sukūrus atitinkamas socialines ir pedagogines sąlygas – mokinį įtraukus į formalų ir neformalų mokymąsi ir situacijas, kai pats mokinytis atranda nauja, mokinių poreikius tenkinant patraukiais mokymo metodais ir procedūromis. (Выготский С., 1984, p.268)

Sėkmingas mokymasis siejamas su pozityviu savimonės, autokoncepcijos ir kitų asmenybės darinių formavimusi. Nuolat mokykloje patiriantis nesėkmę mokinytis dažnai netenka noro mokytis, silpnėja jo mokymosi motyvacija, o tai neigiamai atsiliepiama jo tolimesniam gyvenimui.

L.Jovaiša (2001) daug metų tyrinėjęs mokymosi nesėkmių priežastis teigia, jog mokymosi sunkumus sudaro subjektyvios ir objektyvios kliūtys. Jos viena kitą veikia, todėl sunku jas atskirti.

Subjektyvios mokymosi sunkumų priežastys, kaip teigia L.Jovaiša (2001), kyla dėl mokinių sveikatos, psichinės veiklos ir asmenybės trūkumų.

Dažnos peršalimo ligos taip pat gali tapti atsilikimo moksle priežastimi. Anot E. Grinienės (1995), ypač kritinis laikotarpis pirmoji klasė, kai vaikų pajėgumas mokytis tuo metu yra mažas, o mokymo krūvis ir visas mokymo organizavimas neadekvatus jų galimybėms. Todėl padidėja vaikų sergamumas. Kritiniai laikotarpis kovo – balandžio mėnesiai, kai vaikai jaučia nuovargį, dirglumą, įtampą, galvos skausmus. Yra vaikų kurie dėl šios priežasties mėnesiais nesilanko mokykloje, o retai kurie po tokių priverstinių atostogų sugeba neatsilikti moksle: jei šeima rūpinasi ir padeda tokiam vaikui, tai didesnių problemų neiškyta, bet jei vaikas apleidžiamas ir šeimoje – mokyklinės nesėkmės garantuotos. Tokiai nuomonei pritaria ir Rupšienė (2000), pasak autorės, sveikatos sutirkimai - nenoro mokytis rizikos veiksnys. Todėl, kaip teigia P.Augutis (1996), reikalinga apgalvota, vieninga reabilitacijos sistema dėl ligos ar kitų priežasčių praleidusių pamokas mokinių. Tai labiau svarbu pradinėse klasėse. Pvz., praleista dėl ligos pamoka, kurioje buvo mokoma rašyti naują raidę ar skaitytas puslapis su nauja raide. Mokytojas turi rūpintis atitaisyti sąveiką arba pamokoje individualizuodamas ar diferencijuodamas mokymą, arba atsilikusius mokydamas papildomai. (Augutis, 1996, p.50)

Fizinės ir psichinės sveikatos trūkumai- vaikų biologinio vystymosi, infekcijų, traumų, netinkamų higieninių sąlygų padarinys. Pirmasis klausimas kylantis dėl mokinių aktyvumo mažėjimo, darbo ir mokymosi vengimo - jų sveikata. Jos stokoiant, greičiau kyla nuovargis, silpnėja dėmesys, daroma daugiau klaidų. Dėl įvairių nervinių procesų ypatybių ir pažeidimų vaikai būna hiperaktyvūs (nepatvarus dėmesys, išsiblaškymas, nepasėdumas, judrumas) arba hipoaktyvus (nerangūs, vangūs, nedėmesingi, „tingi mąstyti“). (L.Jovaiša, 2001, p.129)

Psichinės veiklos trūkumai pasireiškia per pamokas ir mokantis namie. Stebint pamokų mokymosi sunkumus, nustatytos tokios jų rūšys (pagal L. Jovaišą (2001)):

- intereso dalykui ir mokymuisi nebuvimas. Nuobodulys, klasės ar mokytojo atgrasa stipresnė už valią mokytis, rengtis kitos dienos pamokoms.
- valingo dėmesio trūkumai. Jie pasireiškia negebėjimu greitai susikaupti, dėmesio nepatvara klausant, skaitant dėl silpno mokymosi tikslo įsisąmoninimo.
- valios trūkumai (neryžtingumas, atkaklumo, ištvėringumo stoka siekiant tikslo).
- užmiršimas- dažnas netvirto išmokimo padarinys. Mokinys turi žinoti, kaip lavinti atmintį, išmokti atgaminti mokymosi turinį.
- žinių trūkumas, spragos, nežinojimas- tai kliūtys savarankiškai mokytis. Nežinojimas- ne vien užmiršimo padarinys, gali būti, kad mokinys per mažai mokosi. Mokiniui reikia daug pastangų įsiminti mokymosi turinį, kad žinios būtų tvirtos. Nustatyta, kad nežinojimas sukelia daug įvairių sunkumų.
- abstraktaus- sintetinio mąstymo įgūdžių stoka ap sunkina mokymąsi visų dalykų, kuriose dominuoja mąstymo operacijos, pvz.: matematika.
- abstraktaus- apibendrinamojo mąstymo įgūdžių stoka- kliūtis visiems dalykams mokytis. „Nesuprantu“- tai rodiklis, kad reikia padėti įveikti mąstymo sunkumus.
- negebėjimas konkretizuoti abstrakcijas, žinias taikyti praktikoje- barjeras, sunkiai įveikiamas visais mokymosi metodais. Kaip matyti, mokymasis- ne vien proto, bet ir valios, emocijų veikla.

J. Jakavičius, A. Juška (1996) teigia, jog įgimtas vaiko smalsumas, žinių poreikis mokymosi metais turi virsti įpročiu dirbti, nuolat, sistemingai mokytis. Mokiniai, kurių įgimtas poreikis žinoti netampa įpročiu, tik formaliai suvokia mokslo žinių reikšmę gyvenime.

Reikia skirti, kada vaikas nesugeba susikaupti, kada nenori mokytis. Jis uždavinio neišsprendžia todėl, kad tai jo nedomina, nekelia džiaugsmo, arba jis išsiblaškęs.

Vaikai praranda įgimtą norą stengtis tuomet, kai iš jų per daug reikalaujama, draudžiama, taip pat kaip patiria pralaimėjimą arba jų nepripažįsta.

Labai svarbu, kokia yra vaiko savijauta. Jie itin skirtingi pagal fizinę ir psichinę ištvermę. Vieni greitai atsipalaiduoja, pavargsta. Įvairūs ir psichinis pastovumas. Vaikai nevienodai siekia užsibrėžto tikslo, kai kurie lengvai pasiduoda (Žingsnis po žingsnio, 1991, pusl.124).

Kai kurie Rusijos mokslininkai (Zimnaja N., (1999); Matiuchina A., (1986)) pažymi, jog egzistuoja tiesioginis moksleivio psichinio išsivystymo ir jo mokymosi motyvacijos ryšys. Tirdama pradinių klasių moksleivius, tai įrodė ir A. Matiuchina (1986). Ji priėjo išvadą, jog aukštas protinio išsivystymo lygmuo lemia teigiamos motyvacijos formavimąsi.

Tyrimais atskleista, jog mokiniai, kuriems labiausiai nesiseka mokytis ir kurie pasižymi silpna mokymosi motyvacija, turi susiformavę ypatingą kauzalinės atribucijos modelį, kaip teigia L.Rupšienė (2000) ir pateikia D. Bar-Tal (1979) tyrimo duomenis, kuriais jis nustatė, jog nesėkmės priežastimi mokiniai mato gabumų stoką, o sėkmės atsitiktinumą, testo lengvumą. Taip išivaizduodami sėkmės priežastis, jie neranda pagrindo, kodėl jie turėtų stengtis.

G.Butkienė, A.Kepalaitė, N.Sturlienė (1996) pateikia L. B. Itelsono nuomonę, jog vaikas nuolat norės mokytis tada, kai kuri nors mokymosi dalis taps jo veiklos motyvu. Tokie motyvai gali būti: 1) mokymosi rezultatai; 2) mokymosi tikslai; 3) pats mokymosi procesas. (G.Butkienė, A.Kepalaitė, N.Sturlienė, 1996, pusl. 237)

Tai pačiai nuomonei pritaria ir L.Jovaiša (2001) ir pabrėžia, jog stropumas ir sėkmė yra svarbiausi mokymosi ir darbo motyvai. Čia norima pabrėžti jų dėsninę sąveiką: be stropumo nėra sėkmės, o be sėkmės – stropumo. Iš čia išplaukia aiški išvada – palaikyti mokinių stropumą ir sudaryti sąlygas išgyventi sėkmę. (L.Jovaiša, 2001, pusl., 123)

I. Reece ir St.Walker (1997) išskiria keletą pagrindinių mokymosi motyvaciją žadinančių vidinių ir išorinių veiksnių. Mokinių motyvacija stiprėja, jeigu mokydamiesi jie patenkina savo svarbiausius poreikius – sėkmės (pvz., pasiekia užsibrėžtą tikslą); pripažinimo (pvz., draugiški santykiai su klasės darugais ir mokytoju); vadovavimo (pvz., tampa klasės lyderiu). Mokymosi kokybė ir greitis taip pat priklauso nuo to, ar mokinys domisi mokomuoju dalyku. (Reece I. and Walker St.,1997)

Kaip teigia R.I.Arends (1998), vienas iš veiksnių galintis paveikti mokinių laimėjimo motyvaciją, yra sėkmės išgyvenimas, susijęs su užduoties sunkumu ir įdėtų pastangų kiekiu. Pernelyg lengvos užduotys reikalauja nedaug pastangų ir nesukelia pasisekimo jausmo, vadinasi nežadina motyvacijos. Pernelyg sunkios užduotys, kad joms ir kiek būtų išseikvota jėgų, mokinių motyvacijos taip pat neskatina. Veiksmingai dirbantys mokytojai išmoksta surasti mokinių tinkamą

mokymosi užduoties sunkumo laipsnį. Tai reiškia, kad kartais gabesniems mokiniams reikia duoti specialių sunkiau įveikiamų užduočių, o tuos mokinius, kuriems tam tikra užduotis pasirodo per sunki, daugiau palaikyti ir jiems padėti. Geri mokytojai taip pat padeda mokiniams suprasti, kad esama ryšio tarp įdedamų pastangų į mokymąsi ir sėkmės. Tai galima padaryti drauge su mokiniais svarstant, kodėl tam tikros pastangos yra sėkmingos ir kodėl kitąkart sukelia nesėkmę. (R.I.Arends, 1998, pusl.128)

Individualūs mokinio asmenybės ypatumai (žema savikontrolė, atitolimas nuo mokyklos, elgsenos problemos, neefektyvus mokymosi stilius ir kt.) lemia nenorą mokytis, tuo domėjosi ir atliko tyrimus Lietuvos (A. Juška, J.Laužikas, V.Rajeckas, K.Poškus ir kt.) ir užsienio (H.Heckhausen, I.Reinolds, P.Finlayson, M.Rob ir kt.) mokslininkai.

Mokymąsi apsunkina ir įvairūs charakterio trūkumai, nukrypimai: perdėtas ambicingumas, nepasitikėjimas savimi arba menkavertiškumas, agresyvumas, veiklos ir bendravimo vengimas, silpnavališkumas. (L.Jovaiša, 2001, pusl.130)

Valios defektai: lengvai pasiduoda kitų įtakai, nesavarankiškumas, savikritiškumo stoka, kraštutiniai afektai), perdėto intereso kuriai nors specialiai sričiai, žinioms, orientacijos laike, kalbos, logikos sutrikimai, infantiliškumas ir pan.

Kaip pažymi L.Rupšienė (2000), mokymosi nesėkmės glaudžiai siejasi su moksleivių teisinių ir dorovinių normų neatitinkančia (t.y. deviantine) elgsena. Agresyviai mokykloje besielgiantys moksleiviai erzina mokytojus, trukdo jiems vesti pamokas, savo elgsena nuteikia mokytojus prieš save. Neretai pasitaiko, kai be jokių žinių tikrinimo netinkamai besielgiančiam mokiniui rašomas vienetas ar dvejetas. Taigi blogai besielgdamas, moksleivis "provokuoja" mokytojų neigiamą nuostatą jų atžvilgiu ir tuo dar labiau sumažina akademinės sėkmės galimybes (L.Rupšienė, 2000, 65pusl.)

Psichologijos žodyne teigiama, jog sėkmingo mokymosi sąlygos: aktyvumas ir savarankiškumas, sistemingumas ir nuoseklumas, žinių, mokėjimų ir įgūdžių įtvirtinimas. Mokymosi aktyvinimą skatina teigiama motyvacija- mokymosi svarba, reikšmingumas asmenybei, tikslas, kurio siekiama. Mokykloje galima įvairiais būdais ugdyti motyvaciją. Labai svarbu argumentuoti mokiniams diegiamus motyvus ir pasakyti, ko iš mokinių laukiama. Leisti vaikams susidaryti trumpalaikius tikslus ir jų laikytis (N.L.Gage, D.C.Berliner, 1994, p.306). Motyvai sukuria bendrą nusiteikimą mokytis, o nuo tikslų priklauso, kokie bus konkretūs mokymosi veiksmi. Santykis tarp veiklos motyvų ir veiklos sėkmės galimybių atsispindi mokinio išgyvenimais. Sėkmingam ir sparčiam mokymuisi, anot G. Butkienės, A. Kepalaitės (1996), būtinas emocinis komfortas ir tam tikra emocijų sanaupa. Nemaža dalimi vaiko motyvaciją lemia jo mokymosi nesėkmės. Paprastai visi linkę egoistiškai vertinti nesėkmę

lemiančias priežastis. Kai pasiseka- manome, kad padėjo gabumai, ypatingi pasiekimai. Kai nepavyko- kaltos kitos, išorinės priežastys- sunkios ir neaiškios užduotys, galiausiai laimės neturėjimas.

Blogai save vertinantys mokiniai, mano, kad jų nesėkmių priežastis yra tai, kad jie negabūs, nieko nemoka. Tokie vaikai visada ima tikėtis nesėkmės. Sėkmės priežastimi jie laiko tiesiog laimės dalyką. Taip prarandamas noras stengtis, pasikliaujama atsitiktinumu.

Teigiamai apie save manantys mokiniai kaip sėkmės priežastį dažnai vertina savo pastangas ir įdėtą darbą rezultatams pasiekti.

Savotiška mokymosi motyvacijos krizė, besireiškianti aiškiai suvokiamu ir išreiškiamu nepasitenkinimu mokymosi veikla, įvyksta trečioje klasėje (L.Rupšienė, J.Andriukonienė, 2002, pusl. 57). Svarbiausia- sužinoti, kodėl vaikas stokoja mokymosi motyvų ir po to bandyti pamažu keisti neigiamą požiūrį į „neįdomius“ dalykus. Geriausiais stimulus, anot E. Navickaitės (2001) - sėkmė.

Nuo sėkmių ir nesėkmių priežasčių vertinimo priklauso, ar vaikas bus geras mokinys, siekiantis meistriškumo per kliūtis ir sunkumus, ar į nesėkmes žiūrės kaip į nenugalimas, neįveikiamas ir atsitrauks, jeigu iškart nepavyks pasiekti norimo tikslo, teigia R. Žukauskienė (2002).

Mokymasis nelengva veikla, o sėkmingam mokymuisi būtinos nemažos pastangos, atsakomybės jautimas, o ypač - tvirta valia. Žinoma, visų pirma reikia mokėti mokytis – gebėti susikaupti, dėmesingai ir aktyviai veikti, stengtis suprasti ir įsiminti, t.y. įprasti sistemingai dirbti, pataria V. Rajackas (1999). Tam didžiulę įtaką turi kiekvieno mokinio individualūs gebėjimai. Žinoma visa tai skatina (o kartais trukdo) ir mokytojo veikla, jo gebėjimas organizuoti mokymo procesą. O jeigu atitinkami mokinių bruožai neugdomi, jiems vis sunkiau sekasi mokytis. Kai tik dėl vienu ar kitu priežasčių atsiliekiama, tada ir mokytis nebenorima – bėgama iš pamokų, o jei tik įmanoma, siekiama kuo greičiau palikti mokyklą.

Todėl mokytojai turi gerai išmanyti moksleivių amžiaus psichologinius ypatumus, jog jis aktyviai veiktų pamokoje, o mokytojas veiksmingai organizuotų pedagoginį procesą ir mokiniai mažiau patirtų mokymosi nesėkmių.

Mokymas aktyvina vaiko psichikos brendimą. Protinis vaiko darbingumas priklauso nuo vaikų amžiaus, lyties, brandos. Pradinukai geriau dirba per pirmąją pamoką, o vėliau jų darbingumas mažėja. Darbingumas didėja iki savaitės vidurio, o per mokslo metus aktyviausiai dirba sausio ir vasario mėnesiais. Mokslo metų pabaigoje protinis darbingumas vėl sumažėja. Pradinėse klasėse mergaitės dirba greičiau ir tiksliau negu

berniukai. Visais atvejais būtina įvertinti pradinuko protinį darbingumą, nes nuo to priklauso mokymosi sėkmė.

Svarbią įtaką mokymuisi turi pažinimo procesai. Šiuo laikotarpiu tobulėja vaikų loginis mąstymas, lavėja vaizduotė, dėmesys ir atmintis, kalbiniai sugebėjimai, plečiasi žodynas. Kaip ir kas keičiasi dabar ir apžvelgsiu.

Dėmesys. Mokymo procese užima labai svarbią vietą. Šio amžiaus vaikams būdingas nevalingas dėmesys. Pradinuką traukia visa tai, kas nauja ir ryšku, įdomu. Bet nereikia pamiršti, kad mokymosi procese būtina įsidėmėti ir išmokti tai, kas visiškai nedomina. Todėl pamažu mokinyi išmoksta sutelkti dėmesį ties reikalingais dalykais. Anot R. Žukauskienės (2002), augdamas vaikas vis geriau sąmoningai ir apgalvotai atkreipia dėmesį į tuos situacijos, kurie atitinka jo uždavinio tikslus, jį vis mažiau blaško pašaliniai stimulai. Dėmesys kaskart darosi valingesnis. Jie ilgai ištvėria dirbdami neįdomų, bet reikalingą darbą. Valingai, sąmonės pastangomis sutelktas dėmesys nereikalauja ilgalaikės įtampos, kad dėmesys būtų išlaikytas, nes atsiranda povalinis dėmesys, kuris savaime kreipia visus sąmonės procesus į suvokiamą objektą. Todėl mokiniams svarbu išmokti prisiversti, valios pastangomis pradėti nepatrauklų darbą. Vėliau mokymosi įtampą padeda palaikyti povalinis dėmesys.

Suvokimas. Pradinuko suvokimas glaudžiai susijęs su emocijomis, ypač per pamoką. Jam čia viskas įdomu, ryškesni daiktai iššaukia nuostabą, emociingas mokytojo pasakojimas labai lengvai gali sukelti juoką ar ašaras, teigia L. Jovaiša (2001). 3- 4 klasių mokinių suvokimas pakankamai išlavėjęs, regėjimas ir klausa yra tinkamo jautrumo. Vaikai neblogai skiria įvairias formas, spalvas, kalbos garsus. Vaikas vis geriau suvokia, kad priklauso tam tikrai lyčiai ir yra unikalus, kaip asmenybė (R.Žukauskienė, 2002, p. 292).

Mąstymas. Kokybiškai pradinėse klasėse pasikeičia mokinių mąstymo būdas. Tai sąlygoja sistemingas mokymas, naujų žinių, intelektinių mokėjimų ir įgūdžių įsisavinimas (L.Jovaiša, 2001, p.39). Nors mąstyme vyrauja vaizdiniai, nors mąstoma loginėmis operacijomis, bet palaipsniui įgyjama nauja patirtis, įgalinanti vaikus nustatyti plačius ryšius ir priklausomybę, suvokti abstrakčias sąvokas. Jau 3-4 klasėje vaikai gali lyginti, analizuoti, sintetinti ir savarankiškai daryti išvadas, spręsti sudėtingus mąstymo uždavinius. Vaikas įsisavina daug mokslinių sąvokų, kurios pakeičia buitines bei gyvenimiškąsias sąvokas. Šiame amžiuje susiformuoja labai svarbios loginės operacijos, turinčios esminės reikšmės vaiko mokymuisi- identiškumas ir tolerantiškumas. Yra pastebėta, jog gana aukštą intelektualio išsivystymo lygį šiame amžiuje rodo vaikų juokavimai, pavyzdžiui, sugalvota mįslė.

Loginį mąstymą padeda ugdyti matematikos mokymasis. Mokymasis skaityti ir rašyti, kaip teigia A.Gučas (1981), pertvarko vaiko suvokimą ir mąstymą. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus (7-11 m.) vaikas gali atlikti konkrečias operacijas, t.y. vidinius, kitiems nematomus praktinius veiksmus. Konkrečių operacijų stadijoje vaikas gali konservuoti objektų savybes, supranta, kad fizinio pasaulio daiktai gali turėti pastovių savybių. Čia jis gerai taiko klasifikavimo ir kitas operacijas. Ilgesnį laiką taikydamas tas pačias operacijas mąstymo uždaviniams spręsti, vaikas susidaro tos pačios rūšies įgūdžių, papildančių pačių paprasčiausių mokyklinių įgūdžių (skaitymo ir rašymo) skaičių.

Atmintis. Jos vaidmuo mokymesi gali būti apibūdintas „išmokimo pamato“ sąvoka. Gera atmintis fiksuoja vaizdinius, sąvokas, mintis, sprendimų būdus, tikslingus judesius ir veiksmus. Vaikai ateina į mokyklą su gana išlavėjusia tiesiogine nevalinga atmintimi. Gerai prisimena ryškius, įspūdingus gyvenimo įspūdžius, emocingus apsakymus, pasakas. Bet mokantis iškyla daug uždavinių, reikalaujančių valingo įsiminimo. Valinga vaiko atmintis pradeda formuotis tuomet, kai vaikas tikslingai naudojasi atmintimi, teigia V. Savickytė (1994).

Mokinių atminties tvirtumas priklauso nuo nuostatos įsiminti. Jeigu susiformuoja nuostata įsiminti ilgesniam laikui, tai įsiminimas būna tvirtesnis. Neretai pasitaiko, jog kai kurių pradinukų atminties efektyvumą slopina nepasitikėjimas savimi, baimė suklysti, neįsiminti. Anot R. Žukauskienės (2002), šio amžiaus tarpsnio vaikams būginga vis gerėjanti atmintis. Kai kurie psichologai, tyrinėjantys atmintį, nurodo, kad yra du jos aspektai, kurios reikia aptarti. Tai – atminties galimybės, kiek informacijos subjektas gali išlaikyti atmintyje ir kaip greitai ji gali būti apdorota ir sukaupta. Antrasis- metaatmintis, apimantis sugebėjimą naudoti įvairius metodus informacijai atsimiti.

Vaikas būtinai turi išlaikyti atmintyje, kas padiktuota mokytojo, kad galėtų tiksliai parašyti sakinį. Atkurti išmoktą dalyką mokiniams sunku atgaminti, nes jie stengiasi tekstą įsiminti pažodžiui nenukrypdami nuo suvokiamų minčių formulavimo. Ilgainiui vaikas išmoksta ir įpranta išlaikyti atmintyje prasminį turinį, o ne pažodinį.

Vaizduotė. Mokinių vaizduotė formuojasi ugdymo procese. Svarbiausia vaizduotės funkcija- naujų vaizdų kūrimas, pertvarkant jau turimus vaizdinius. 3-4 klasių mokinių vaizdai labiau apibendrinti, ryškesni. Reikia sudaryti sąlygas vaizduotei reikštis. Ją aktyvina piešimas laisva tema, konstravimas, įvairūs laisvi žaidimai ir kuo įvairesnė ir turtingesnė bus protui suteikiama medžiaga, tuo įvairesnė ir turtingesnė bus vaizduotė. Pradinukas ne tiek domisi veiklos rezultatais, kiek pačiu procesu. Ugdant vaizduotę, reikia kreipti dėmesį ir į rezultatą, turtinti vaiko atmintį vaizdiniais, nes kuo įvairesnė ir turtingesnė bus protui suteikiama medžiaga, tuo įvairesnė ir turtingesnė bus vaizduotė bei vaikų kūryba. V. Savickytė (1994) pateikia

Zambacevičienės (1983) mintis jog, vaikui bręstant, mokymosi procese formuojantis sugebėjimui reguliuoti savo veiklą, vaizduotės procesas tampa valingesnis, kryptingesnis, formuojasi vaizdiniai, atitinkantys mokymo uždavinius. (Pradinukų ugdymas, 1984, p.119)

Atlikdami mokomąsias užduotis, vaikai išmoksta atkurti ne tik tuos daiktus, reiškinius, būsenas, tiesiogiai aprašytas tekste, bet ir tas kurios potekstėje. Svarbi ir atkuriamoji vaizduotė, kur skaitydamas geografinius ar istorinius aprašymus vaikas turi įsivaizduoti, kas parašyta. Mokantis gamtos pažinimo, reikia atkurti vaizduotėje gyvūnus ir augalus, niekad gamtoje nematytus (Pradinukas, 1984, p.120). Kūrybinę vaikų vaizduotę plėtoti padeda įvairi popamokinė veikla, būreliai.

Kalba. Mokykloje vaiko žodynas praturėja naujais žodžiais. Anot R. Žukauskienės (2002), šiuo laikotarpiu vaiko kalba lavėja ir turtėja sparčiau, negu formuojasi kalba reiškiamas naujas mąstymo turinys. Iš pradžių vaiko šnekamoji kalba (žodynas) yra turtingesnė už rašomąją, bet greitai tos proporcijos pasikeičia. Vaikai tų šeimų, kur dažnai kalbama, aptariamai įvairiausi įvykiai, gali geriau atlikti su kalba susijusiais užduotimis.

A. Gučas (1981) teigia, jog tai, kad dideliu žodžingumu išsiskiria 10,5 metų vaikai, galima aiškinti tuo, jog šiuo metu jie pastebi savo gebėjimą pasakoti, aprašyti. Šnekamoji kalba nuo rašomosios skiriasi pagal kalbos dalių vartojimo skaičių. Rašomojoje kalboje veiksmažodžių daugiau nei šnekamojoje. Taip yra todėl, jog šnekamojoje kalboje kai kuriuos veiksmus galima parodyti judesiu, gestu ar kitais būdais, o rašomojoje to padaryti negalima. Šnekamojoje kalboje mažiau įvardžių. Tolesnę vaiko kalbos pažangą rodo vis didesnis jo sugebėjimas žodžiais pavaizduoti dalykų padėtį taip, kad ją suprastų kiti asmenys- klausytojai ir skaitytojai.

Pradinukai labai emocionalūs. Jie atvirai ir nuoširdžiai reiškia savo džiaugsmą, skausmą, pyktį, baimę. Šiame amžiuje aktyviai formuojasi doros jausmai, kuriuos sukelia protinis aktyvumas, pasitenkinimas išsprendus uždavinį ir pan. Mokantis formuojasi ir valia. Mokymasis keičia vaiko asmenybės kryptingumą: formuojasi mokymosi motyvai, plečiasi pažinimo interesai.

Pateikiant pradinių klasių mokinių amžiaus psichologinę charakteristiką, noriu pabrėžti, jog įvairūs mokslai pripažįsta, kad kiekvienas vaikas vystosi individualiai ir pasižymi individualiomis savybėmis.

Mokytojas turi turėti galimybę ir sugebėti pažinti kiekvieno vaiko polinkius, gebėjimus ir siekius. Jis neturėtų apsiriboti vien vaiko pažintinių gebėjimų analize, bet privalo suprasti jo emocijų, suvokimo ypatumus, mokymosi motyvacijos stimulus. (Mokyklą visiems kuriame šiandien, 2003, p.16) Nes mokytojas ir yra pedagoginio proceso organizatorius, valdytojas.

Mokytojo ir mokinių bendravimas keičiantis informacija, ją kontroliuojant, vertinant. Mokslo žinios yra ne vien protinio jauniosios kartos lavinimo, bet ir jos auklėjimo, visapusiškos asmenybės raidos pagrindas. Todėl labai svarbu tobulinti mokyklos veiklą, mokymo procesą, kaip svarbiausią mokyklos veiklos grandį. Juk kuo geresnis mokymas, tuo tobulesnė pamoka, kaip pagrindinė mokymo organizavimo forma, tuo sėkmingiau sprendžiami ir auklėjimo ir lavinimo uždaviniai. (V. Rajeckas, 1996, p.4).

Kuri mokymo proceso pusė, t.y. kas – kūrybinga pedagogo veikla ar rūpestingas moksleivio darbas lemia mokymo proceso sėkmę - svarsto V.Jakavičius, A.Juška (1996). Suprantama, svarbios abi pusės. Tvirtos, sąmoningos žinios įmanomos tik tada, kai vienodai gerai dirba ir mokytojai, ir mokiniai. Tačiau lemia vis dėlto kūrybinga pedagogo veikla. Tuo nesunku įsitikinti. (J.Jakavičius, A.Juška, 1996, p. 146)

Vadinasi, pedagoginis meistriškumas mokymo procese turi plėtotis taip, teigia V.Rajeckas (1996), kad mokiniams perimant žinias, būtų skatinama pačių jų veikla, remiamasi jų patyrimu, plėtojama emocinė sfera, kūrybinis mąstymas ir kitos pažinimo jėgos. Kad pavienio mokinių žinių, gebėjimų ir įgūdžių sistemoje neatsirastų esminių spragų, nebeleidžiančių suprasti mokymo turinio, tolesnės programinės medžiagos, svarbu tuo rūpintis mokytojui.

Pagrindinė ugdymo organizavimo forma šiuolaikinėje mokykloje – pamoka, kuri turi ir privalumų, ir trūkumų. Tuos trūkumus išsamiai tyrinėjo A.Paurienė (1981), kuri nustatė, jog įvairias mokymosi nesėkmes determinuoja pati pamokos organizacija, kurioje mokytojai iki šiol išlaiko pagrindinio informacijos šaltinio statusą; vyrauja tradicinė pamokos struktūra, pamokos pradžia neefektyviai išnaudojama individualiai moksleivio apklausai, pamokos tema ir tikslai skelbiami gana retai, moksleiviai pamokoje ilgą laiką išlieka pasyvūs ir kt.

V. Rajeckas (1999) tyrinėjęs mokymo organizavimą pabrėžia, jog netikslinga organizuoti mokinių mokymą, vien remiantis jų interesais ir norais, lygiai taip pat negali mokiniai sėkmingai perimti naujos informacijos, jeigu nebus atsižvelgiama į jų patirtį, interesus ir individualias savybes. Todėl mokytojas konkretina mokymo turinį racionaliausiais metodais bei jam žinomais būdais teikia žinias, siedamas jas su mokinių turima patirtimi, formuoja mokėjimus bei įgūdžius. Tuo tikslu jis vadovauja įvairiam mokinių darbui, duoda individualias, grupines ar frontalias užduotis, panaudodamas įvairias technines ir kitokias vaizdines priemones, moko juos suprasti pateikiamą informaciją, skatindamas kuo labiau į ją įsigilinti. Taip pat moko, skatina savarankiškai įgyti žinių, jas plėsti, kūrybingai veikti.

T. Stulpinas (1977), nurodęs medicinines, socialines, psichologines paauglių žemo pažangumo priežastis, pažymi, jog svarbiausios yra pedagoginės: nesėkmingai besimokantys

mokiniai neturi teisingos sampratos apie savo pasiekimus moksle, jie neorganizuoti pamokose ir namie, jų skurdi kalba, ypač leksika, siauras akiratis.

Norint, jog mokymosi procesas būtų sėkmingas ir mokiniai patirtų mažiau mokymosi nesėkmių, mokinius pirmiausiai reikia parengti (sukaupti dėmesį, sudominti tuo, kas įvyks, pakrauti smegenų ląsteles energijos), mokyti (įtraukti į pačią veiklą) ir leisti atvėsti (duoti laiko apžvelgti ir apmąstyti tai, kas buvo pateikta), teigia K.Paterson (2002). Mokytojai per dažnai pamiršta pirmąjį ir paskutinįjį etapus, visą dėmesį skirdami tik viduriniajam – pamokos – mokymo etapui! Autorės teigimu, mokiniai ne tik lengviau valdomi, bet ir daugiau išmoksta bei prisimena, jei visi trys etapai iš anksto planuojami ir įvykdomi. (K.Paterson, 2002, p.16)

Sėkmės ir nesėkmės grūdai pasėjami aiškinant naują medžiagą. Žinios bus sąmoningos, nuodugnios, jeigu mokytojas jas logiškai, aiškiai perteiks, sumaniai įtvirtins. (J.Jakavičius, A.Juška, 1996, p.146)

Pedagogui svarbu rūpintis, kad pavienio mokinio žinių, gebėjimų ir įgūdžių sistemoje neatsirastų esminių spragų, neleidžiančių suprasti mokymo turinio, tolesnės programinės medžiagos. Tai gali būti (ir dažniausiai būna) nenoro mokytis pradžia. Mokytojui laiku nepastebėjus mokinio nesėkmės moksle, nesiėmus padėti įveikti atsilikimo, sutrinka sąveika tarp mokytojo ir mokinio, tarp klasės ir mokinio. Toks „atsilikęs“ mokinyš pasijunta vienišas, ima nepasitikėti savo jėgomis, bijoti. Dėl atsilikimo mokymo dalykas pasidaro nebemielas, pamažu atsiranda neigiamas požiūris į mokslą, mokytoją ir mokyklą. Pamažu tylus abejingumas perauga į nedarbingumą, atvirą demonstratyvų, iškreiptai motyvuotą abejingumą, nedrausmingumą ir net trukdymą mokytojui pamokoje. Taip dažniausiai atsitinka su berniukais. Sutrikęs mokinio mokymasis atsiliepia mokinio asmenybės brendimui. (L.Rupšienė, 2000, pusl.)

G. Butkienė, A. Kepalaitė (1996) patiekia humanisto J. Rousseau mintis, kad daugiausia mokymosi sunkumų kyla, kai suaugusieji netinkamai kišasi į vaikų mokymąsi. Progresyvosios mokymo teorijos remiasi šiais principais:

- dėmesio centre vaikas (o ne mokymo turinys);
- jis yra aktyvus, kol suaugusieji jo „nespaudžia“;
- mokytojas- mokinio draugas ir palydovas į žinių pasaulį;
- mokykloje ne rengiamasi gyvenimui, o gyvenama;
- mokiniai mokosi spręsti ir sprendžia problemas, o ne tik atlieka skirtas užduotis;

bendradarbiavimas vertingesnis už rungtyniavimą.

Mokymąsi, kaip ypatingą mokinių darbą, sudėtingą vidinę jų protinę veiklą, ypač akcentavo J. Vabalas- Gudaitis (1983). Tiesa, iš išorės galima stebėti mokymo proceso organizavimą – mokytojo veiklą (kaip jis supažindina su nauja medžiaga, kaip organizuoja savarankišką mokinių darbą ir pan.) ir mokinių darbą (atsakymus į klausimus, jų savarankišką darbą ir t.t.). visa ta išorė, ypač mokytojo, veikla turi skatinti visų pirma protinį mokinių aktyvumą, t.y. vidinius psichinius procesus.

A. Paurienė (1981) pateikia kelerių metų darbo mokykloje ir pamokų stebėjimo, vadovaujant studentų praktikai, pastebėjimus, kurie laidžia išvelgti pamokos trūkumus:

- kai vaikai ugdomi taikant tradicinės pamokos metodiką, neįmanoma pakankamai gerai atsižvelgti į kiekvieno ypatybes, nes dažniausiai dirbama su gana didele vaikų grupe;
- kadangi paprastai klasės daugumą sudaro vidutinių gebėjimų moksleiviai, ugdymas per pamoką labiausiai orientuotas būtent į juos;
- esant tokiai situacijai nukenčia nepakankamai gabūs vaikai; jie nepajėgūs suvokti bendrųjų programų numatytos mokymosi medžiagos bei mokytis tokiu tempu kaip gabesnieji vaikai, todėl patiria daug neigiamų emocijų ir greitai praranda bet kokią norą mokytis; mokytojai, kad ir kaip geranoriškai būtų nusiteikę šių vaikų atžvilgiu, yra tiesiog nepajėgūs užtikrinti ugdymo, kuris patenkintų visus vaikų poreikius;
- gabiems mokiniams nuolat tenka gręžtis į silpniau besimokančius savo bendraklasius ir laukti, kol pastarieji atliks mokytojų skirtas užduotis, - paprastai mokytojai neturi jėgų skirti jiems ypatingą dėmesį;
- ugdymas pamokos metu remiasi griežta drausme bei besąlygišku paklusnumu, kitaip neįmanoma pasiekti geresnių mokymo rezultatų;
- pamoka tarsi užprogramuoja į elgsenos bei emocijų sutrikimus linkusių vaikų nedrausmingumą: daugelis tokių mokinių tiesiog negali iki galo paklusti mokytojo reikalavimams, laikytis giržtos draumės, ilgą laiką sėdėti vienoje vietoje ir ta pačia poza, todėl pradeda maištauti, o daug mokytojų pastangų tenka drausmei užtikrinti;
- jautresni vaikai pamokoje dažnai išgyvena neigiamas emocijas, patiria stresus, yra įsitempę bei nesaugūs: jų širdelės virpa, kai mokytojas bara „neklaužadas“, baisu atsakinėti visai klasei girdint, baugina griežtesnis mokytojo tonas bei reikalavimai;
- pamokoje nėra tinkamų sąlygų likviduoti mokymosi spragas ir mokytis individui priimtinu tempu.

Netinkamai organizuotas mokymasis nežadina mokinio minčių, nepalaiko teigiamos mokymosi motyvacijos, atsiranda nuobodulys, neskatinamas mokinio smalsumas, iniciatyva, skatinamas nepasitikėjimas savo jėgomis. Mokymasis yra sudėtingas, reikalaujantis

nemažai pastangų, todėl jis dažnai nepatrauklus ir neįdomus. Dėl šių aplinkybių reikia ieškoti būdų tobulinti mokymą, siekti, kad ši veikla skatintų kuo mažiau neigiamų emocijų ir, kad mokiniui būtų kuo priimtinesnė.

Mokytojai, kurie rengiasi savo mokiniams išdėstyti informaciją, turėtų imtis kelių nuoseklių priemonių: 1) įsitikinti, kad medžiagos turinys yra visiškai suprastas; 2) įsiminti pagrindines mintis ir pasipraktikuoti prieš dėstydami; 3) labai atidžiai sekti užsirašytas pastabas. Nes R.I.Arends (1998) pateikdama Rosenshine'o ir Fursto (1973) 6-ojo ir 7-ojo dešimtmečių tyrimų apžvalgą pažymi, kad „mokytojo dėstymo aiškumas“ yra mokytojo bruožas, kuris, nuolatos skatina mokinius laimėti (t.y. patirti sėkmę). (R.I.Arends, 1998, pusl. 261)

Mokytojas įvairiai organizuodamas pačių mokinių veiklą ir siekdamas, kad jie kuo sėkmingiau sąmoningai įgytų žinių, kartu jis moko vertinti, daryti išvadas, pervertinti įgytas žinias, sieti jas su sava patirtimi, įtraukti naują informaciją į jau turimą žinių sistemą ir pan. taip skatinami mokiniai savarankiškai mąstyti, ugdomas jų dėmesys, vaizduotė, atmintis. (V. Rajeckas 1996, p.22)

Mokytojas, mokymo(si) proceso organizavimo ir veiklos realizavimo vadovas, planuodamas ir vykdydamas mokymą(si), remiasi trijų pakopų strategija:

1. Žadinimas (evocation), t.y. paskatinti vaikus daugiau sužinoti apie tai, kas labiausiai parvers jų patirčiai;
2. Prasmės suvokimo etapas (realization of meaning), t.y. pati pamoka, kai mokiniai gauna naujos informacijos bei idėjų ir įsisąmonina jų prasmę;
3. Apmąstymo (reflection) pakopa, t.y. proceso dalyviai nagrinėja, kas vyko pirmame ir antrame etape, suvokdami, kas išmokta ir ko siekti toliau. (Reading and Writing for Critical Thinking Network, 2003)

Veiksmingo mokymosi siekiančio mokytojo uždavinys – pašalinti motyvaciją slopinančias aplinkybes ir stengtis žadinti pozityvią motyvaciją. Mokymosi motyvacijai žadinti gali būti naudojamos tokios įvairios technikos (Reece and Walker (1997)):

- ◆ žodinis pagyrimas suteikia mokiniui grįžtamąją informaciją apie pageidaujamą elgesį. Jis gauna socialinį patvirtinimą, kad padaryta ar pasielgta tinkamai, vengiant perdėto, nepagrįsto gyrimo.
- ◆ grįžtamoji informacija pateikta raštu ar žodžiu parodo mokiniui, ar jis daro pažangą ir kur dar turėtų pasistengti.
- ◆ sužadinančios užduotys, klausimai ar atsakymai, skatinantys tyrinėti, ieškoti informacijos įvairiuose šaltiniuose, sužadina natūralų mokinių domėjimąsi nežinomais dalykais, tyrinėjimo pomėgį.

♦ netikėti mokytojo lapeliai (pvz., užuot įprastai padalijęs lapelius su kontrolinio darbo klausimais, mokytojas paprašo mokinių patiems sugalvoti klausimus ir sudaryti užduotį).

♦ mokiniams pažįstamos medžiagos, situacijų nagrinėjimas palengvina mokymąsi, o išmokus dėsningumus, principus ar sąvokas svarbu paprašyti pritaikyti juos neįprastose situacijose. Taip padedama mokiniams pagilinti išmokimą ir giliau suprasti mokymosi prasmę.

♦ tinkamai panaudojami žaidimai ir vaidinimai skatina mokinius įsitraukti į mokymosi procesą. Svarbu, kad mokiniui būtų paaiškinta kodėl jis žaidė ir ko išmoko.

Mokymo organizavimas per paskutiniuosius dešimtmečius Lietuvos mokyklose turėjo nemažai teigiamų bruožų, nes buvo remiamasi pedagogikos klasikų idėjomis, analizuojama ir skleidžiama teigiama patirtis, išplėtota turininga didaktika, tačiau į kai kuriuos klausimus reikia žvelgti vis naujai. V. Rajeckas (1996) pažymi, jog viena iš blogybių – kraštutinis ideologizavimas, būtina naujai žvelgti į mokytojo ir mokinių santykius mokymosi procese ir pan.

Nors neretai išsakoma nuomonė, jog pradžios mokykloje visi mokiniai nori mokytis ir su džiaugsmu bėga į pamokas, tai neatitinka tikrovės. Nenoro mokytis problema egzistuoja jau pradžios mokykloje, nes kai kurie vaikai praranda norą mokytis ir sistemingai nesimoko. Nemažai mokslininkų (L.I. Bloževič (1999), U.Mielke (1997), A.Juška (1996), L.Rupšienė (2000) ir kt.) pastebėjo, jog savotiška mokymosi motyvacijos krizė, besireiškianti aiškiai suvokiamu ir išreiškiamu nepasitenkinimu mokymosi veikla, įvyksta trečioje klasėje.

Praktiniame teigiamo požiūrio į mokymąsi аспекte svarbiausia yra tai, kad sėkmingą mokymąsi lemia mokinių noras mokytis, pareigos supratimas, gebėjimas valingai veikti, susikaupti, sėkmingai dirbti. Šio aspekto raidą, kaip teigia V. Rajeckas (1999), visų pirma lemia mokymo proceso organizavimas. Šių abiejų aspektų sąveika lemia ir mokinio požiūrio į mokymąsi ugdymas. Mokytojui svarbu suprasti, kaip galima pažadinti domėjimąsi nauja medžiaga, kaip kuo ilgiau palaikyti sutelktą mokinių dėmesį, ką ir kokiomis sąlygomis jie geriau suvokia, įsimena, kaip geriau taikyti žinias ir pan.

Aktuali mokymo kultūrinė ir psichologinė situacija, aplinkybės, sąlygos
Žmonių aplinka turi reikšmės mokymosi sėkmei ir nesėkmei. Artimiausia mokiniui socialinė aplinka – šeima.

Gyvenimo patirtis byloja, kad motinos ir tėvo meilės, globos vaikui niekas negali atstoti. Šeima- pirmoji mokykla. Čia kūdikis išmoksta žengti pirmuosius žingsnius, tarti pirmuosius žodžius. Čia pirmą kartą pravirksta, pirmą kartą nusijuokia. Kaip teigia M. Pališkienė, šeimoje vaikas pradeda suprasti, kas gyvenime gera, gražu, teisinga. Nuo

šeimos tarpusavio santykių- darnos, meilės, pagarbos vienas kitam, bendravimo su kitais žmonėmis priklauso vaiko fizinė ir moralinė sveikata. Tėvai- pirmieji vaiko mokytojai, auklėtojai, pirmieji patys geriausi, patys stipriausi žmonės. Vaiko sąmonėje įsirėžia viską ką tėvai myli, ko ir kaip neapkenčia, ką ir už ką gerbia, kam ir kodėl būna geri, kam su džiaugsmu atidaro ir kam jas užtrenkia. (Prieiga per internetą <http://gimtasiszodis.w3.lt>)

Šeima- lemiamas žmogaus asmenybės formavimo veiksnys. Joje gali susikurti sėkmės mokykloje ir gyvenime pamatai. Tačiau šeimose egzistuoja nemažai problemų- ekonominio, kultūrinio, dvasinio pobūdžio- ir šios problemos vienaip ar kitaip veikia žmones, o ypač augančius ir bręstančius vaikus, teigia L.Rupšienė (2000) ir pažymi, jog įvairių mokslų tyrimai padeda išryškinti tokias šeimos problemas, kurias galima laikyti savotiškais rizikos veiksniais, formuojantis moksleivių mokymosi nesėkmei. Tai tokios problemos kaip žemas šeimos ekonominis statusas, menkas tėvų išsilavinimas ir žemos aspiracijos vaikų laimėjimų atžvilgiu, motinų būtinybė dirbti ir iš to dažnai kylanti vaikų nepriežiūra, prastas šeimos mikroklimatas, netinkamas vaikų ugdymo stilius ir pan.

Kai kurie mokslininkai pažymi, kad ne pavienis šeimos veiksnys, o jų kombinacijos lemia nenorą mokytis ir nepažangumą. L Rupšienė (2000) įvardija W. Hissnauer (1979) suformuluotas blogo mokymosi priežastis: tėvų ir vaikų santykių sutrikimas, žemas socialinis šeimos statusas, menka asmenybės adaptacija. Sutrikusius santykius jis aiškina konfliktais šeimoje, tėvų skyrybomis, ekstremaliu auklėjimo būdu, negatyviu tėvų pažiūriu į mokyklą ir mokytojo autoritetą. Mokslininkas nustatė, jog pusė sistemingai praleidžiančių pamokas mokinių gyvena nepilnose, blogai materialiai aprūpintose šeimose, ankštuose butuose. Taip pat L. Rupšienė (2000) perteikia C. Hennig ir H. Knodler (1985) mintis, kurie pažymi, jog tokiems vaikams šeimose neteikiama parama, jose „sunkus“ bendravimas, menkas lojalumas ir priklausomybės jausmas, dažnai pasitaiko kriminogeninių veiksmų. Tokia aplinka sunkina vaiko autokoncepcijos, mokymosi motyvacijos formavimąsi.

Prastas šeimos klimatas . Mikroklimatas suprantamas kaip visų šeimos narių santykių padarinys. J. Uzdila (1993) teigia, jog tai toks šeimos gyvenimo būvis, kai lydi emocijos, praūžia jausmų audros, kartojasi potvyniai ir atoslūgiai. Jis šeimos klimato esmę įvardija metaforiškai, panašiai kaip vieno klimato sąlygomis augalas gali skursti, o kito- vešliai sulapoti, taip ir žmogus gali pajusti vidinį pasitenkinimą ir tapti puikiu darbuotoju viename kolektyve ir tiesiog sunykti kitame. Kaip augalui svarbi gamtinė aplinka, taip ir vaikui- jo šeimos klimatas.

Doriniam psichologiniam klimatui pačią didžiausią įtaką daro tėvo (vyro) ir žmonos (motinos) tarpusavio santykiai, duodantys toną visiems kitiems ryšiams (tėvų- vaikų, brolių-

seserų). Tėvo ir motinos santykiai įveda tradicijas, nustato priimtina ir nepriimtina elgesį, formuoja santykius.

Pedagogų ir psichologų nuomone, svarbiausią auklėjamąjį poveikį šeimoje turi jos narių tarpusavio santykiai, šeimos moralinis klimatas. Labiausiai vaikų sielas žeidžia trys blogybės- tėvų girtavimas, narkomanija, tėvų nesutarimai ir taikomos šiurkščios bausmės.

Tačiau prasto mikroklimato priežastimi gali tapti ir vaikų mokymasis. Net jei ir šeimoje buvo geras mikroklimatas, vaikui susidūrus su nesėkmėmis, jis keičiasi į blogąją pusę (L.Rupšienė, J.Andriukonienė, 2002, p.74).

Taigi prastas šeimos mikroklimatas, ypač jeigu jis paremtas tėvų girtavimu, jų nesutarimais yra vienas rimčiausių nenoro mokytis veiksnių.

Netikęs tėvų pedagoginių pareigų atlikimas . Vieną iš glūdinčių šeimoje nenoro mokytis priežasčių galima būtų įvardyti kaip žemą pedagoginę kultūrą, kuri reiškiasi pedagoginių pareigų vengimu arba netikusiu jų vykdymu. Kokios gi tėvų pareigos? J. Vabalas- Gudaitis (1983) suformulavo tokias pareigas:

*saugoti vaikus nuo blogų gyvenimo pavyzdžių. Tėvai bent vaikų akivaizdoje turi vengti blogų poelgių: barimosi, šlykščių žodžių, paleistuvavimo, girtavimo, smurto ir kt. Jie turi neleisti vaikui bendrauti su blogais draugais ir t.t. Tėvai turi teikti ir duoti vaikams tik gerus pavyzdžius. Jie vaikams yra panašėjimo ir siekimo pavyzdžiai.

*savo vaikų mokymas. Motina moko vaiką taisyklingai vaikščioti, valgyti, apsirengti, kalbėti, skaityti ir kt. Tėvas padeda motinai dirbti šį darbą: abu jie pažindina mergaites ir berniukus su profesijomis, nušviečia svarbesnius politinio bei valstybinio gyvenimo klausimus, vadovauja vaiko pasaulėžiūros formavimuisi, padeda vaikams tinkamai bei sąžiningai atlikti namų užduotis.

*tėvų pagalba vaikams mokytis. Tėvai rūpinasi vaiko poilsiu, ramiu miegu, neapkrauna jo sunkiais fiziniais darbais, nes šis atlieka nelengvą intelektualinį darbą. Tėvai pagal galimybes vaikui užleidžia ramų darbo kambarį ar kampelį. Sunkesnius darbus jie paaiškina, domisi pažymiais: apskritai mokytojai ir tėvai palaiko abipusę pedagoginę sąveiką. Daug sunkiau vaikams mokytis, kai tėvai nesirūpina jų mokslais, nepadedą, namuose nesudaro tinkamų sąlygų mokytis. Tuomet vaikai perima tėvų nuostatą į mokymąsi kaip į nereikšmingą veiklą.

Gana dažnai tėvai būna abejingi vaiko mokslui. Tai susiję su savo šeimos vertybių suvokimu. Pvz., tėvas kaip pavyzdį rodo kaimynystėje gyvenantį Joną, bemaž beraštį, tačiau važinėjantį prabangiu automobiliu. Čia tarpusavyje suplakami du nesusiję dalykai- materialinė gerovė ir žinios, išsilavinimas. Toks tėvų elgesys formuoja vaiko požiūrį į mokslą, kaip į nereikalingą laiko gaišimą. Kartais vaiko mokymusi tėvai nesidomi dėl nesupratimo. Jiems svarbu, kad pažymiai būtų patenkinami ir mokytojai neskambintų teigia Z. Vasiliauskaitė (2001). Tėvai turi dalyvauti vaiko mokymesi, bet išmintingai, taip, kad iš to būtų nauda, o ne žala, t.y. neatimant iš vaiko iniciatyvos, neprigesinant jo aktyvumo, skatinant savarankiškumą ir domėjimąsi mokslu, neleidžiant susiformuoti nevisavertiškumui, ugdant pareigingumą.

Tačiau jo veikimas priklauso nuo vaiko šeimos pozicijos ir gabumų. Gabus vaikas sulaukęs šeimoje supratimo ir reikiamos pagalbos, įveikiant sunkumus ir gali pasiekti puikių akademinų rezultatų. Tačiau kai tėvai nesirūpina vaiku, nepalaiko ryšių su mokytojais, nesirūpina medicinine pagalba, o palieka viską savieigai, be to, pats vaikas nėra itin gabus – mokymosi nesėkmės ir jas lydintis nenoras mokytis gali atsirasti labai anksti. (L.Rupšienė, 2000, p.60)

L.Jovaiša (2001) teigia, jog mokymosi sėkmė visada nukenčia, jeigu moksleivis neturi namie nuolatinės darbo vietos, yra blaškomas nuo vieno stalo prie kito, iš vieno kambario į kitą. Todėl būtina įrengti mokymosi kampelį arba atskirą kambarį. (p. 93)

Mokymosi nesėkmės „provokuoja“ ir tėvų skyrybos, motinų užimtumas darbe. Itin skausmingai vaikai išgyvena šeimos griuvimo pradžia. Labai dažnai vaikai būna sukrėsti panašių šeimos įvykių, nuolatinių su skyrybomis susijusių konfliktų, kad protestuodami prieš juos, griebiasi įvairių kraštutinių priemonių, vengia lankyti mokyklą, blogai mokosi. Kartais jų veiksmus skatina pačių nesuvokiamas siekimas sutaikyti tėvus. Bet užsitęsę panašūs konfliktai gali tiek paaštrinti vaiko santykius su mokykla, kad vėliau sunku tikėtis juos sėkmingai atstatyti. Praktikoje žinoma daug tokių atvejų, kai puikiai iki tėvų skyrybų besimokęs gabus vaikas tiek išgyvena šeimyninę tragediją, kad nustoja lankęs pamokas, mokęsis vargais negalais pabaigia mokyklą, bet susirasti sau tinkamos vietos gyvenime ir atsiskleisti kaip visavertė asmenybė taip ir negali.

Tyrimais nustatyta (V.Grincevičienė (1999), P.Dereškevičius (1999)), jog tarp tėvų išsimokslinimo ir jų vaikų mokymosi pastangų egzistuoja tiesioginis ryšys: aukštąjį išsimokslinimą turinčių tėvų vaikai labiau stengiasi mokytis ir kuo žemesnis tėvų išsilavinimas, tuo silpnesnė mokinių mokymosi motyvacija.

Pratęsti vaiko ugdymą prasidėjusį šeimoje yra mokyklos paskirtis, žinoma, kartu vaikui didesnės ar mažesnės įtakos turi mokykla, jos aplinka, klasė, kurioje mokosi mokinys.

Iėjus į nepažįstamą mokyklą ir apsidairius, gana greitai ir pakankamai tiksliai galima nustatyti, kokioje mokykloje esi, kokia atmosfera ir netgi kokie santykiai tarp žmonių čia vyrauja, teigia N. Sturlienė. (1996) Mokykloje, kur mažai tvarkos, elementarios švaros, apleistas interjeras, sulūžę suolai, parodo, kad mokykloje padėtis prasta, tokie vaizdai byloja apie nepagarbą žmogui.

Ko gali išmokti vaikas apleistoje aplinkoje? Jei ir vaiko šeimoje nėra tvarkos, tai jis nesužinos, kokia turi būti normali buitis. Vaikams ateinantiems iš normalių, sutvarkytų namų toks vaizdas sukelia nepasitenkinimo jausmą, menkina mokyklos prestižą. Tokios padėties negalima pateisinti vien pinigų stoka, reikia tik pagarbos sau, sumanumo ir noro.

Yra mokyklų, kurių interjeras išpuoselėtas, išgražintas, bet atrodo šaltas ir atgrasus, nes mokiniai jaučiasi ten nepageidaujami. Mokykla ir jos aplinka turi būti patogi, estetiškai patraukli ir demokratiška.

Mokykloje moksleiviai ne tik įgyja žinių, bet ir socialinės kompetencijos. Čia jie ne tik mokosi, čia jų ir susitikimo vieta. Nesėkmingai besimokantys moksleiviai yra ne tokie populiarūs tarp klasės draugų, jie jaučia mažesnę draugų ir bendraamžių palankumą. Mokykla nėra ta vieta kur mūsų vaikai galėtų jaustis saugūs, vis dar nemažai smurto atvejų. Toks „šaltas“ mokyklos mikroklimatas, lydimas tiek fizinio, tiek psichologinio nesaugumo, konfliktų, abejingumo, savitarpio supratimo stokos, kelia moksleivių neigiamas emocijas ir yra nenoro mokytis prielaida (L.Rupšienė, J.Andriukonienė, 2002, pusl. 93).

Mokykloje vaikas gyvena, todėl turi jaustis saugiai ir jaukiai. Mokykla- naujas vaiko gyvenimo periodas. E. Eriksonas (1963) teigia, kad būtent mokykloje vaikai išmoksta pasitikėti savimi. Mokykla jam tarsi tam tikra problema, su kuria privalu susidoroti. Tai įveikęs vaikas ima jaustis tvirčiau, nes įgyja pasitikėjimo. Mokykloje- labai svarbu, kad būtų sudarytos sąlygos kiekvienam patirti sėkmę, kiekvienam atskleisti savo stipriąsias puses.

N.L. Gage, D. C. Berliner (1994) teigia, jog daugelis mokytojų ir direktorių mano, koridoriuose ir klasėse būtina rami aplinka, nes tai lemia veiksmingą mokymąsi. Tačiau tyrimais nustatyta, kad mokiniai, prisitaiko prie normalių triukšmų ,tokių kaip mokinių stumdymasis ir rėkavimas koridoriuose arba už langų sklindančio triukšmo. Antra vertus, ypač didelis triukšmas šalia mokyklos, pavyzdžiui, traukinių stotis arba žemai skraidantys lėktuvai, pasirodo, ištikrųjų turi įtakos rezultatams. Kai kas kelia hipotezę, kad toks triukšmas labiau veikia mokytojus, o ne mokinius.

Artimiausia moksleivio mokymosi aplinka- klasė. I. R. Arends (1998) teigia, jog produktyviai mokymosi aplinkai būdinga:

- 1) toks bendrasis klimatas, kai mokiniai pasitiki savimi, bendraamžiais ir klase kaip grupe;
- 2) struktūros ir procesai, kai patenkinami mokinių poreikiai, o mokiniai stengiasi ryžtingai atlikti akademinės užduoties bei bendradarbiauja su mokytojais ir kitais mokiniais;
- 3) aplinka, kurioje mokiniai įgyja būtinų grupės ir tarpusavio bendravimo įgūdžių, kad galėtų įvykdyti akademinis ir grupės reikalavimus klasėje.

Artimiausia aplinka būna neįveikiama kliūtis, kai užterštas patalpų oras, trūksta deguonies (nevėdinamos patalpos namie, klasėje), stiprus triukšmas, vibracija (per garsi muzika, aplinkinių garsios šnekos ir kt.), per šalta ar per karšta oro temperatūra, per silpnas ar per stiprus apšvietimas, nepatogūs baldai, alkis arba persivalgyimas, bendra šeimos gyvenimo atmosfera, kitokios socialinės sąlygos. Higienos ir buities kultūros reikalavimų vykdymas turi sudaryti tinkamas mokymuisi sąlygas (E.Jensen, 1999, p.128).

Klasė, anot S. B Rimm (1998), kaip socialinė grupė, gali palaikyti norą mokytis, sėkmės siekimą, tačiau gali būti ir atvirkščiai. Tai sukelia įvairūs klasės aplinkos aspektai: per daug griežta arba laisva struktūra, per didelė konkurencija, mokinių suskirstymas kategorijomis, nuobodulys, atsirandantis dėl neatitikimo.

Kiekvienas žmogus yra individas – asmenybė – individualybė. Šalia bendražmogiškų savybių, bendrų gebėjimų bei gabumų, jungiančių žmones į visumą, darančius juos panašius, kiekvienas turi ir specifinių, tik jam vienam būdingų bruožų, savybių, polinkių, lemiančių jo veiklą ir rezultatus, teigia J.Vaitkevičius (1982). Svarbu gerai pažinti kiekvieną mokinį, jo savitumus bei determinuojančias sąlygas ir pagal tai organizuoti veiklą, sudaryti sąlygas jam reikštis įvairiose veiklos srityse.

Kai mokymosi negalės laiku atpažįstamos, įvertinamas jų poveikis, sudaroma individuali įveikimo programa, ištikrųjų didelių pasekmių jos nepalieka. „Tačiau, kad mes nelabai žinom, kas jos yra, kai neturim patikimų būdų joms nustatyti ir įveikti, apie jų neigiamas pasėkmes galime tik spėlioti. Manychiau, kad daugelio vaikų „pedagoginės problemos“ – mokymosi motyvacijos stoka, tūkstančiai vaikų, metusių mokyklą, dažnai laiku nerastų (ir apskritai mums nežinomų) mokymosi negalių padarinius. Specifinius pažinimo ir mokymosi sutrikimus maskuojame kitomis priežastimis: tariamu, o neretai ir atsiradusiu nenoru mokytis, tingumu, bukumu, protiniu atsilikimu ir t.t. Mokytojų ir tėvų „spaudimas“ didina vaiko agresyvumą, atgrasumą mokytis, ne tik tiems dalykams, kuriems išmokti vaikas tiesiog negabus, bet ir visam mokymuisi“. (Bagdonas A., 1995, p.17)

Daugelis mokytojų ir tėvų, susidūrę su nenorinčiais mokytis mokiniais, patiriančiais mokymosi nesėkmes, nežino, kaip juos ugdyti ir skatinti. Suprasdami, jog mokymosi nesėkmių

priežastys gali būti pačios įvairiausios, o darbas ilgas ir sunkiai duodantis rezultatų, labai dažnai jie nieko nedaro, palikdami šiuos mokinius be pagalbos arba visą darbą užkraudami tik mokytojams. Todėl šiame darbe toliau bus atskleista pagalba mokiniams patiriantiems mokymosi nesėkmes.

1.3. Mokymosi nesėkmės ir jų prevencijos galimybės

Šiuo metu Lietuvoje pagalba turintiems specifines mokymosi negales vaikams nepakankama; trūksta specialistų, kurie gilintųsi į mokymo negalių problematiką, turėtų atitinkamą metodinių priemonių arsenalą, galėtų minimalia paklaida atlikti mokymosi negalių diferencinę diagnostiką. Tiesa, pastaruoju metu šioje srityje pastebimi labai ženklūs ir teikiantys vilčių pokyčiai: rengiami specialūs ir socialiniai pedagogai, kuriami psichologiniai – pedagoginiai centrai, mokyklose steigiami nauji etatai ir specialios komisijos darbui su tokiais vaikais ir pan. Pedagoginiai psichologiniai centrai bei tarnybos rajonuose teikia psichologinę pagalbą bendrojo lavinimo mokyklų ir ikimokyklinių įstaigų pedagogams, vadovams, mokinių šeimoms, taip pat atlieka vaikų kompleksinį pedagoginį ir psichologinį tyrimą, įvertinimą, teikia rekomendacijas dėl tolesnio ugdymo (Internetas, LR švietimo ir mokslo ministerija).

Tačiau Lietuvos mokyklose dirba nemažai pedagogų, galinčių teikti tinkamą pedagoginę pagalbą nėsėkmingai besimokantiems mokiniams, daugelio jų dėstomus dalykus mokiniai mokosi noriau, geriau įsisavina mokomąją medžiagą. Šių pedagogų geri mokomojo darbo rezultatai remiasi betarpiškumu, geru savo specialybės žinojimu, darbo stebėjimu ir t.t. Teigiamą mokinių požiūrį į mokymąsi jie pirmiausia siekia išugdyti įdomiu dėstymu.

Siekiant pedagoginės pagalbos efektyvumo, būtina įvertinti tai, jog ypač pavojingi yra nuolatiniai svarstymai, moralizavimai, bausmės, kurie dažnai duoda priešingus rezultatus. R. Žukauskienė (2001) teigia, jog tiek mokytojai, tiek tėvai labai sėkmingai sugeba bausti mokinius, naudodami tiesioginės komunikacijos būdus, nors tos bausmės dažnai ne tik neišsprendžiamos, bet ir sukelia daug naujų problemų.(p.41)

Mokytojas su mokiniais pasidalija atsakomybe už jų mokymąsi, taip mokiniai jaučiasi mokymosi savininkais. Kaip teigia V.Brooks (2002) mokytojas pozityvią mokymosi nuostatą sukurs ir palaikys, jeigu:

- planuos savo darbą lanksčiai;
- pateiks aiškius vertinimo kriterijus ir komentarus apie jų vykdymą;
- skatins mokinius užduoti sudėtingesnius klausimus ir kartu su jais ieškos atsakymų;

- darbą pamokoje derins su visa klase ir su individualiais mokiniais, ypač su tais, kuriems reikalinga pagalba;
- vengs mokinius lyginti tarpusavyje;
- vertins pastangas.

Norint padėti įveikti mokymosi sunkumus, praktikoje taikomi įvairūs pedagoginės pagalbos modeliai. Kiekvienam vaikui rekomenduojama parinkti tokias užduotis, kurios kryptingai ugdytų pozityvų požiūrį į mokymąsi ir kurias jis būtų pajėgus atlikti. Individualias, mokiniui įveikiamas užduotis, galima parinkti, tik gerai jį pažįstant, žinant jo sugebėjimus, specifines charakterio savybes, nustačius, ką jis moka, ko ne. Todėl būtina padėti mokiniui atskleisti, pažinti save, savo galimybes, laisvai reikšti savo jausmus ir mintis. (V.Rajeckas, 1997, p.103)

Mokytojas, kuris gerai išmano kolektyvinio ir asmeninio kontakto reikšmę mokymo procese, gali sąmoningai racionaliau tai panaudoti mokymo organizavimui, mokymo individualizavimui ir diferencijavimui, ir mokymo visuotinumui pamokoje siekti.

Pagalbą mokiniams galima teikti bendraujant ir bendradarbiaujant, drąsinant ir skatinant, individualizuojant ir diferencijuojant darbą, keliant mokinių susidomėjimą.

Bendraujant ir bendradarbiaujant.

Bendradarbiavimo mokykloje idėja siekia J.A.Komenskio laikus. Egzistuoja įvairūs požiūriai į mokymąsi bendradarbiaujant, tačiau tų požiūrių bendras variklis – iššūkis tradicinei mokymo sistemai, kai mokytojas moko visą klasę, pats teikia informaciją, pats kontroliuoja mokymo procesą ir visuomet žino, ko ir kaip mokosi mokiniai.

Bendradarbiavimas – tai santykių su mokiniais pasikeitimas. Pagrindinė nuostata – pašalinti prievartą visur: ir mokymo organizavime, ir auklėjime. Svarbiausias tikslas – sužadinti vaiko įsitikinimą, jog jis pasieks sėkmę net tada, jeigu užduotis jam atrodys sunkiai įveikiama. (Savickytė V., 1996, p.73)

Mokymasis bendradarbiaujant mokyklose yra perspektyvus, o gal net būtina sąlyga siekti geresnių mokymosi rezultatų, sėkmingai organizuoti darbą. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos programose (2003) teigiama, jog bendravimas ir bendradarbiavimas laikomi nuo mokyklos neatsiejamu dalyku. Mokyklos bendruomenės narių pagarba vienas kitam, jų nuoširdumas ir atvirumas yra pirmoji demokratijos puoselėjimo sąlyga. Šių santykių sėkmingo klostymosi prielaida – suvokimas, kad mokytojas ir mokinys yra vieno proceso – ugdymo ir ugdymosi – partneriai, vienas kitu pasitikintys bendradarbiai, drauge ieškantys būdų, kaip pasiekti tą patį tikslą. Sėkmingai plėtojamas bendradarbiavimas palengvina visą ugdymo darbą, darosi svarbus, pačią visuomenę ugdantis veiksnys. Taip pat galintis padėti mokiniams įveikti mokymosi sunkumus.

Pasak Arends (1998), rungtyniavimo tikslas ir apdovanojimai skatina gretinti laimėtojų bei pralaimėtojų santykius tarp mokinių, o svarbiausiu sėkmės veiksmu tampa mokinio sugebėjimai, o ne pastangos. Bendradarbiavimo tikslo ir apdovanojimų struktūros skatina socialinę tarpusavio priklausomybę, o bendra veikla daro mokinių pastangas svarbiausiu sėkmę lemiančiu veiksmu. (p.129)

Žinomas lenkų pedagogas J.Korčakas (Ališauskas A., Miltenienė L. (2001)), gindamas vaiko teisę būti lygiaverčiu bendradarbiavimo partneriu, yra rašęs: „Mokykla organizuoja valandų, dienų ir metų ritmą“. Mokylos darbuotojai, anot autoriaus, privalo užtikrinti šiandieninius jaunų piliečių poreikius. Vaikas yra protinga būtybė, gerai žino savo gyvenimo poreikius, sunkumus ir kliūtis. Efektyviai dirbti galima tik tada, jei vaikui padedama suprasti savo problemas, tinkamai nusiteikti darbui. Labai svarbu, kad mokiniai nuolat mokytųsi turėdami savo gebėjimus atitinkantį tikslą, mokytojo būtų nuolat padrąsinami ir aktyvinami.

Reikia nepamiršti, jog vaikai ateina iš šeimų, turėdami labai nevienodą patirtį, todėl mokytojui labai svarbu ją ugdyti, o reikalui esant koreguoti. Mokinys turi būti lygiateisis, tad jei mes nuoširdžiai gerbsime vaikus ir parodysime jiems tai – mokiniai gerbs ir mus. Svarbu, kad mokymo procese pedagogas bendraudamas su mokiniais būtų pastabus, mokėtų rasti individualų kelią į kiekvieno vaiko širdį, būtų dėmesingesnis vaikams, savo darbą grįstų pastikėjimu, teisingumu, turėtų pakankamai kantrybės ir takto. Mokinių ir pedagogo bendravimas veikia mokinio išgyvenimus, sukelia tam tikras reakcijas. Tai yra būtinos sąlygos, kad mokiniai būtų darbingi, norėtų eiti į mokyklą, kad jų požiūris į mokytoją, draugus ir mokyklą būtų teigiamas. (Gudžianskaitė V. 1998, p.)

Galima teigti, jog labai svarbus yra mokyklos ir šeimų bendradarbiavimas. Nors mokyklai tenka vadovaujantis vaidmuo, šeima jokių būdu neturi likti nuošaly, nes ir viena, ir kita siekia bendro tikslo. Šeima turi sudaryti kuo geresnes sąlygas mokytis. Tėvai turi stebėti, kaip vaikai atlieka namų užduotis, domėtis jų darbo turiniu ir rezultatais, todėl jie privalo palaikyti mokyklos reikalavimus, formuojant mokymosi motyvą, teigiamą požiūrį į mokymąsi, mokyklą, žinias.

Drąsinant ir skatinant

Jeigu mylime vaiką, turime būti suinteresuoti, kad jis vystytųsi ir bręstų ne tik fiziškai. Vaikas ugdomas per mokslą, tad reikia jautriai reaguoti į mokymosi procese atsirandančias problemas. Pradedama nuo to, kad vaikui pagelbstima suvokti ir įsisamontinti, kodėl reikia lankyti mokyklą, mokytis, ką duoda žinios, išsilavinimas t.t., sukaliamas vaiko suinteresuotumas.

Psichologija laikosi tvirto principo, kad tam tikrą elgesį pastiprinus, tas elgesys linkęs kartotis; ir priešingai, nepastiprintas elgesys linkęs silpnėti ir išnykti. Todėl norėdami, kad mokiniai išgyventų sėkmės džiaugsmą tiek tėvai, tiek mokytojai turi paskatinti, padrašinti.

Prieinamiausias skatinimas yra pagyrimas. Tačiau reikia laikytis svarbių taisyklių, norint, kad pagyrimas būtų veiksmingas, teigia Arends (1998). Antai apibendrinti pagyrimai, kaip kad „puikus darbas“, „o, kaip nuostabu“, „puiku“, nelabai paveikūs. Norimo poveikio taip pat nepasiekama giriant nenuoširdžiai.

J. Brophy (1981) iš Michigano valstijos universiteto, apžvelgė daug tyrimų šia tema ir pateikė mokytojams nurodymų, kurie surašyti 1 lentelėje.

1 lentelė

Nurodymai, kaip veiksmingai pagirti (J.Brophy, 1981)

Veiksmingas pagyrimas	Neveiksmingas pagyrimas
1. Giriama neatsitiktinai.	1. Giriama atsitiktinai arba nesistemiškai.
2. Konkrečiai nurodomos teigiamos ypatybės.	2. Apsiribojama bendriausiomis teigiamomis reakcijomis.
3. Jaučiamas spontaniškumas, įvairumas ir kitokie įtikinimo požymiai; rodomas aiškus dėmesys mokinio laimėjimui.	3. Jaučiama mandagi vienodybė, liudijanti, kad reakcija yra išmokta, o dėmesys minimalus.
4. Apdovanojama už konkrečių atlikimo kriterijų (gali būti susijusių su pastangomis) įvykdymą.	4. Apdovanojama vien už dalyvavimą, o į patį atlikimą arba rezultatus neatsižvelgiama.
5. Mokiniais teikiama informacija apie jų gebėjimus arba laimėjimų vertinimą.	5. Mokiniais neteikiama jokios informacijos arba informacija teikiama apie statusą.
6. Mokiniai orientuojami geriau vertinti savo elgesį, susijusį su užduotimi, ir mąstyti apie sprendžiamas problemas.	6. Mokiniai orientuojami lygintis vieniems su kitais ir mąstyti apie rungtyniavimą.
7. Remiamasi ankstesniais mokinio laimėjimais kaip kontekstu, apibūdinant dabartinius laimėjimus.	7. Remiamasi bendraamžių laimėjimais kaip kontekstu, apibūdinant mokinių dabartinius laimėjimus.
8. Sakoma pripažįstant vertingas pastabas arba sėkmę, atliekant sunkias (tam mokiniui) užduotis.	8. Sakomas, neatsižvelgiant į įdėtas pastangas arba pasiekto rezultato reikšmę.

9. Sėkmės priežastimi laikomos pastangos ir gebėjimai, o tai reiškia, kad panašių rezultatų galima tikėtis ir ateityje.	9. Sėkmė priskiriama vien tik gebėjimams arba išoriniams veiksniams, tokiems, kaip atsitiktinė sėkmė arba užduoties sunkumo (lengvumo) lygis.
10. Skatinama ieškoti vidinių priežasčių (mokiniai mano, kad jie stengiasi gerai atlikti užduotį dėl to, kad jiems tai patinka ir/arba nori įgyti svarbių su užduotimi susijusių įgūdžių).	10. Saktinama ieškoti išorinių priežasčių (mokiniai mano, kad jie stengiasi dėl išorinių priežasčių – kad pamalonintų mokytoją, laimėtų rungtynėse, pelnytų apdovanojimą ir t.t)
11. mokinio dėmesys sutelkiamas į jo elgesį, susijusią su užduotimi.	11. Mokinio dėmesys sutelkiamas į mokytoją kaip išorinę figūrą, kuri jais manipuliuoja.
12. Skatinama vertinti susijusį su užduotimi elgesį procesui pasibaigus ir teisingai aiškintis jo priežastis.	12. Įterpiančią į vykstantį procesą, dėmesys atitraukiamas nuo susijusio su užduotimi elgesio.

Vaikui privalu išaiškinti, kad nesėkmės moksle jis pajėgs įveikti. Galima priminti, kaip jis mokėsi važiuoti dviračiu ir, nors daug griuvinėjo, pagaliau išmoko, nes labai norėjo ir stengėsi. Negalima leisti vaikui susigadyti apie save nuomonę, kad jis negabus. Reikia įteigti, kad susitelkus ir dedant pastangas visos kliūtys įveikiamos. (Vasiliauskaitė Z., 2001, p.18)

Individualizuojant ir diferencijuojant

L.Jovaiša (1993) išskiria grupinio ir individualaus mokymo derinimo principą, grindžiamą būtinumu atsižvelgti į tai, kad grupėje ar klasėje yra skirtingos mokinių individualybės, kurioms reikia specialios pedagoginės pagalbos, kad visą grupę pajėgtų sėkmingai mokytis. Todėl reikia derinti frontalią (su visa klase), diferencijuotą (su klasės mikrogrupėmis) ir individualią (su atskirais mokiniais) darbą. Mokymo diferencijavimas gali būti naudingas tada, kai grindžiamas tikslia asmenybės diagnostika, kai turimos tinkamos grupinio, diferencijuoto ir individualaus mokymo priemonės, kai produktyviai bendraujama. (L.Jovaiša, 1993, p.133) Diferencijuotai mokytis siekiama nuo pat pirmųjų mokslo dienų, kad visi mokiniai pagal savo gabumus bei sugebėjimus galėtų augti (niekas nebūtų nei slopinamas, nei perkraunamas). Didaktinis diferencijavimas klasės sistemoje taikytinas kai kuriems dalykam bei temoms. Temos bei atskiri klausimai gali būti einami frontaliai nediferencijuotai, o kiti – diferencijuotai. (J.Laužikas, 1993, p.554)

Daug dėmesio J.Laužikas (1986) skyręs mokymo proceso organizacijai teigia, jog ugdymo proceso individualizacija – būtina šio proceso sąlyga, nes „... daugelis mokymo ir auklėjimo

sunkumų kyla dėl to, kad veikiama atsietai nuo vaiko individualybės. Mokoma ir auklėjama apibendrintais metodais, panaudojant apibendrintą medžiagą“.

Individualizuojant mokymą, keliama mokinių savarankiška veikla per pamokas ir popamokiniuose renginiuose. Tuo būdu siekiama gerinti mokinio pažangumą, apsaugoti nuo galimų trūkumų (mokymosi spragų) bei abejingumo ir ugdyti kūrybinį veiklumą, atitinkamai reguliuojant mokymo krūvį ir veiklą. (J.Laužikas, 1993 p.481)

Siekdami, jog mokinys būtų aktyvus mokymo procese, pasitikėtų savo jėgomis, mokytojai individualizuoja mokymą atsižvelgdami į mokinio asmenybę, : į jo veiklos tikslus, aspiracijas, gebėjimų lygį, charakterį (valios jėgą ar silpnumą, emocionalumą, gebėjimų lygį, elgesio būdą). Tam reikia stebėti mokymosi tempą ir rezultatus, taikytis prie tempo, vengti prievartos, tikėti mokinio jėgomis, rūpintis jo ateitimi. (L.Jovaiša, 2001, p.123)

Pasirodo, kaip teigia P.Augutis (1996), kad individualus mokymas (nepretraukiams arba dažnai asmeninis mokytojo su mokiniu kontaktas) yra geriausiai valdomas mokymas. Todėl, remdamiesi praktika ar situacija, mokytojai naudoja tokias mokymo formas, kaip mokinių palikimą po pamokų papildomam individualiam ar kelių mokinių pamokymui ir poros savaičių pataisų skyrimą, mokslo metams pasibaigus tiems mokiniams, kurie iš vieno ar poros dalykų nepakankamai įsisavino programą.

Individualaus mokymo efektyvumui pritaria ir tėvai, kurie samdo korepetitorius savo vaiko žinių sustiprinimui.

Keliant susidomėjimą

Reikšmingas yra mokinio noras mokytis, todėl reikia kelti susidomėjimą. Kvaila manyti, kad mokinius galima priversti mokytis. Todėl didelis dėmesys yra skirtinas ir mokytojo pasirengimui mokytis, kuriam keliami reikalavimai ir specifiniai sudominimo būdai aprašyti K.Paterson knygoje „Pasiruošk... Dėmesio... Mokyk!“ (2002). Joje autorė aprašo vaikų atsakymus į klausimą „Koks geras mokytojas „:

- tas, kuris myli vaikus ir kuris yra geras bei linksmas;
- tas, kuris turi humoro jausmą ir mokymąsi paverčia smagiu užsiėmimu;
- tas, dėl kurio norisi eiti į mokyklą ir gerai mokytis;
- tas, kuris bent stengiasi, kad nubodūs dalykai nebūtų tokie nuobodūs.

D. Mikėnas (2002) jau daugelį metų didelį dėmesį pamokose skiria vienam iš mokinių sudominimo veiksnių – humorui. Mokinio darbo įvertinimas - tai ne vien pažymys, teigia jis,

mokytojo šypsena kartais daug svaresnis motyvas stengtis. Jis tarsi teigia, kad teisingai darau, ji palaiko, pastūmėja pirmyn.

Ar mes šypsomės mokiniams? Koks humoro vaidmuo mokymo procese? Klausia Šulčius (2004) ir pateikia vaikų rašytojo Dž.Rodario žodžius: „Didžiausia klaida manyti, kad mokymo procesas turi būti niūrus“. Humoras, anot autoriaus, apamokose atlieka mažiausiai tris funkcijas:

1) asmeninę – komunikacinę (bendravimo), kuri yra tapi svarbiausia. Tai vienas iš būdų užmegzti tarpasmeninius kontaktus. Tačiau reikia laikytis taisyklės – mokytojo ironija pirmiausia turi būti nukreipta į save. Ir jeigu mokytojas gali pasijuokti iš savęs, tik tuomet jis gali pasijuokti iš mokinių;

2) relaksacinę – jei mokiniai pavargo, per daug įsitempę, mokytojas pajuokauja, mokiniai nusijuokia ir jiems tampa lengviau;

3) ugdo mokinių susižavėjimą, norą užsiimti pamėgtu dalyku.

Reikia nepamiršti, kad mokinių teigiamas požiūris į mokymąsi ugdomas pirmiausia mokykloje. Vaikai yra ugdomi per mokslą, tad reikia labai jautriai reaguoti į mokymosi procese atsirandančias problemas. Gerai valdomas mokymo procesas, atkaklus mokytojo siekimas išmokyti visus klasės mokinius pamokoje yra svarbiausias būdas palaikyti ir stiprinti mokinių žinių, gebėjimų ir įgūdžių sistemą ir tuo pačiu užkirsti kelią mokymosi nesėkmėms.

2. Tyrimo metodika ir respondentų charakteristika

Žodis tyrimas (pranc. *rechercher*- keliauti per kur nors, apžvelgti) yra apibrėžiamas kaip atidus, sistemingas, kantrus nagrinėjimas, kurio tikslas – atskleisti ar nustatyti faktus bei sąsajas, teigia C.M.Charles (1999). Taip pat autorius pabrėžia, kad tyrimo imamasi tada, kai susiduriama su problema ar klausimu, į kurį niekur negalima gauti atsakymo. Tuomet ieškoma informacijos, ji įprasminama siekiant gauti atsakymo į iškilusį klausimą. (p.9)

Tyrimo tikslas - nustatyti pradinių klasių mokinių, jų tėvų ir mokytojų požiūrį į nesėkmingo mokymosi priežastis, bei jų prevenciją.

Tyrimo uždaviniai :

1. Išanalizuoti tiriamųjų grupių charakteristikas.
2. Išsiaiškinti mokymosi nesėkmių pagrindines priežastis.
3. Išnagrinėti mokytojų vaidmenį siekiant užkirsti kelią galimoms (iš anksto numatomoms) mokymosi nesėkmėms.
4. Išsiaiškinti, kokios konkrečios pagalbos mokiniai ir jų tėvai tikisi sulaukti.

Siekiant gauti kuo objektyvesnius tyrimo rezultatus buvo naudojami atviri ir uždari diagnostiniai klausimai. Pagrindiniu tyrimo metodu pasirinkta anketa. Ji parengta su uždaro ir atviro tipo klausimais. Mokiniais (žr. 1 priedą) anketa sudaryta iš 18 klausimų, tėvams (žr. 2 priedą) iš 16 klausimų, o mokytojams (žr. 3 priedą) pateikti 25 klausimai. Apklausiai naudotas klausimynas parengtas remiantis įvairių autorių teoriniais darbais ir tyrimais (M. Barkauskaitės (2003), D. Augienės (2001, 2002), L.Jovaišos (2001) ir kt.).

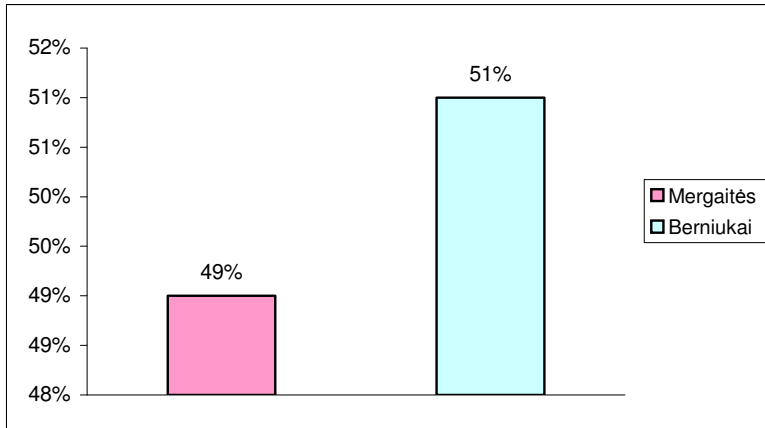
Tiriamieji dalyvavo anonimiškame tyrime, respondentams trumpai pristatomas tyrimo tikslas, po to išdalinamos anketos, pasakoma instrukcija ir parodomas žymėjimo pavyzdys. Respondentų nuomonių išsiaiškinimas atliktas anketavimo būdu mokiniais, jų tėvams ir mokytojams, atliekant jų analizę bei formuluojant išvadas ir pasiūlymus.

Kompiuterinis duomenų apdorojimas - Exel.

Tyrime dalyvavo 340 respondentų. Iš jų – 160 3–4 klasių mokiniai, 120 jų tėvų ir 60 mokytojų. Kaimo ir miesto respondentų atsakymai neišskirti.

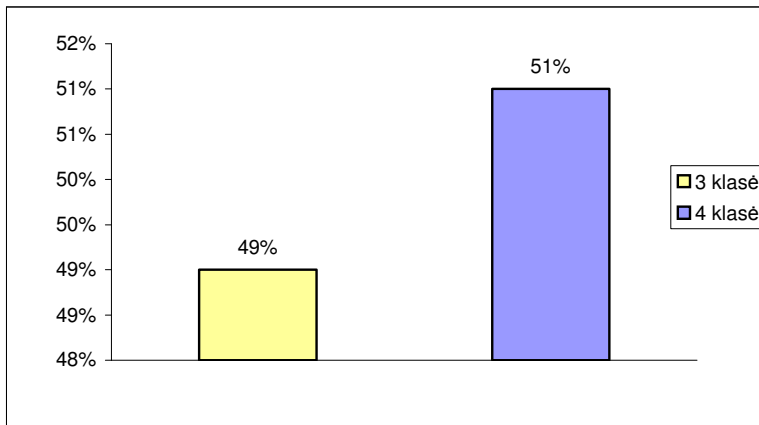
Tiriamiesiems buvo išdalinta 380 anketų visose tyrime dalyvaujančiose mokyklose. Nesugrįžo 40 anketų (jos visos iš tėvų), t.y. 10,52 proc. Sugrąžintos tyrėjui 340 anketų.

Problemos tyrimui buvo pasirinkta 160 3- 4 klasių mokinių iš įvairių mokyklų. Šių klasių mokiniai dažniau patiria mokymosi sunkumų dėl sunkėjančio mokymo turinio, negu 1-2 klasių mokiniai, be to vis svarbesnę vietą šių klasių mokinių veikloje pradeda užimti bendraamžiai ir jų nuomonė.

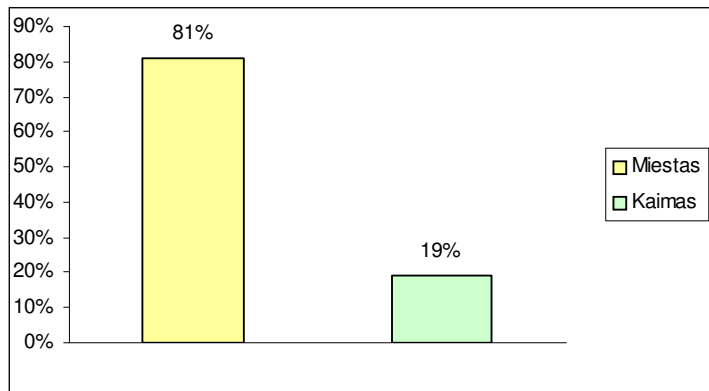
1 pav. Mokinių imties pasiskirstymas pagal lytį

Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį atsitiktinis. Kaip matyti iš 1 paveikslo apklausta buvo 49 proc. mergaičių ir 51 proc. berniukų. Kiekybinis skirtumas tarp lyčių nežymus. Tiek pat (žr. 2 pav.) procentų 3 klasės mokinių (49 proc.) ir 4 klasės mokinių (51 proc.). Tiriamųjų pasiskirstymas pagal klases taip pat atsitiktinis.

2 pav. Mokinių imties pasiskirstymas pagal klases

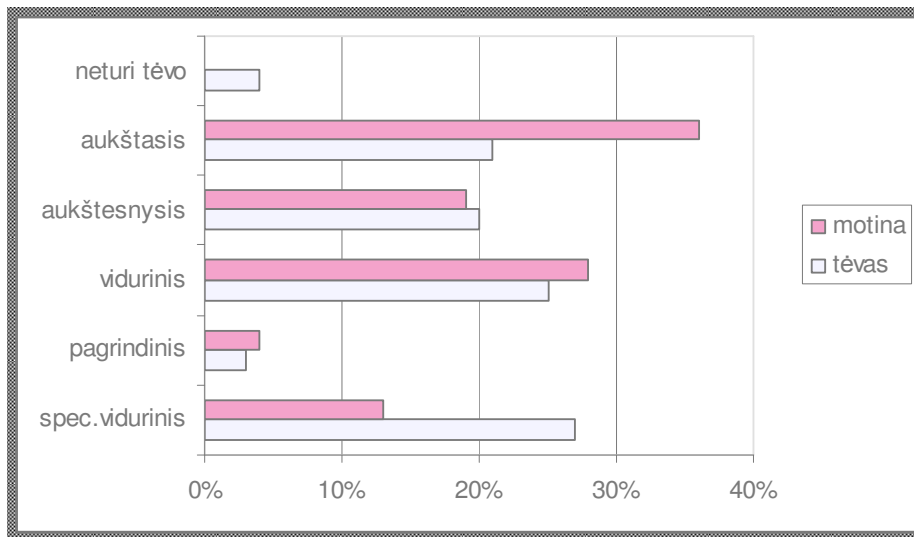
Kadangi tiriamųjų mokinių imtis beveik vienoda pagal lytį ir klases, atskirai gauti rezultatai pagal šias charakteristikas nebus išsiryti.

3 pav. Mokinių ir jų tėvų imties pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

Tyrimo imtyje respondentų (mokinių ir jų tėvų) pagal gyvenamąją vietą pasiskirstymas sutapo. 81 proc.sudaro mokiniai ir jų tėvai, kurie gyvena mieste ir 19 proc.gyvenančių kaime.

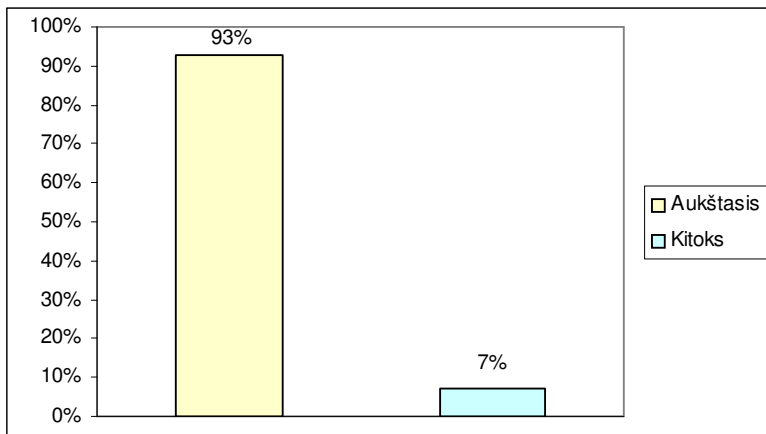
Moksleivių pasiekimai, kaip teigia L.Rupšienė (2000), koreliuoja kartu su tėvų, ypač motinos išsilavinimu. Tėvų ir motinų lemia jų požiūrį į vaikų ugdymą , o nuo to požiūrio priklauso teisioginiai jų veiksmai, todėl tyrimo buvo išsiaiškintas tėvų bei motinų išsilavinimas (žr. 4 pav.).

4pav. Mokinių tėvų imties pasiskirstymas pagal išsilavinimą

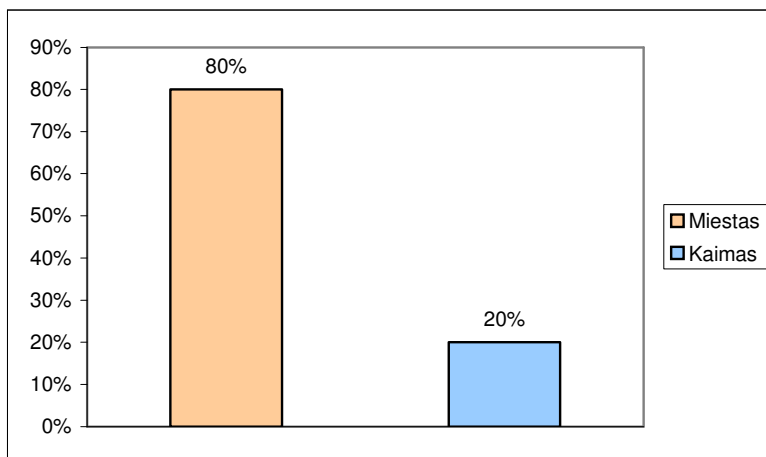
Tyrimo dalyvavusiųjų motinų didžioji dalis (36proc.) yra įgiję aukštąjį išsilavinimą, o dauguma tėvų (27 proc.) spec.vidurinį. Panašus procentas abiejų tėvų turi vidurinį (25 proc. tėvų ir 28 proc. motinų) ir aukštesnįjį (tėvų 20 proc. ir motinų 19 proc.). Tiek tėvų, tiek motinų įgijusių pagrindinį išsilavinimą buvo mažiausiai, atitinkamai 3 proc. ir 4 proc. Ne visi mokiniai dalyvavusieji tyrime turėjo tėvus. Tėčių šeimoje neturi 4 proc. apklaustųjų mokinių. Galima teigti, jog tėvai yra pakankami išsilavinę, kad galėtų suprasti savo vaikų mokymosi problemas.

Atsitiktinės atrankos būdu apklaustos buvo 60 mokytojų, visi respondentai pasitaikė moteriškos lyties, t.y. 100 proc. apklaustųjų buvo moterys.

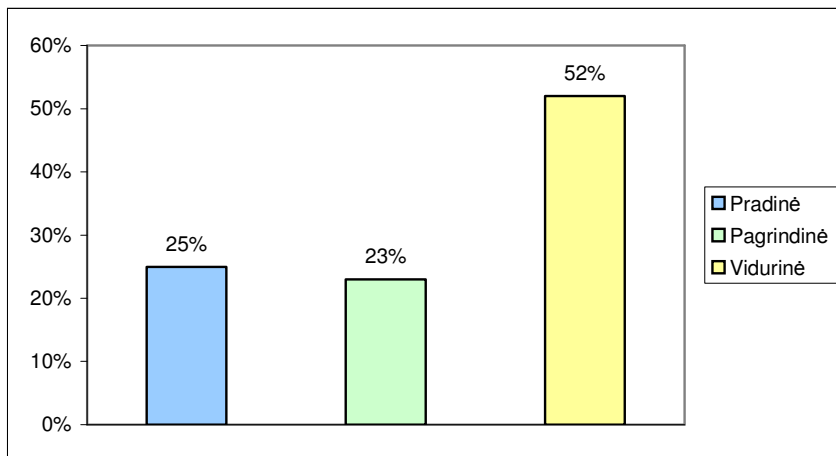
5 pav. Mokytojų respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

Tyrimo imtyje 93 proc. sudaro mokytojai, turintys aukštąjį išsilavinimą ir 7 proc. kitoki (žr. 5pav.). Iš šios imties pasiskirstymo galima spręsti, jog respondentų atsakymai bus kompetetingi ir kryptingi.

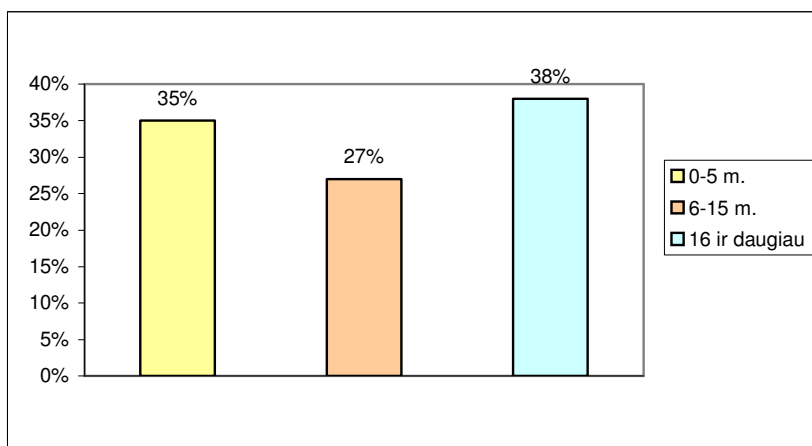
6 pav. Mokytojų respondentų pasiskirstymas pagal darbo vietovę

Apklausoje dalyvavo 80 proc. respondentų mokytojų, kurie dirba miesto mokyklose ir 20 proc. dirbančių kaimo mokyklose (žr. 6 pav.). Tačiau didelio skirtumo tarp mieste ir kaime dirbančių mokytojų, atlikus išsamesnę anketų analizę nerasta, todėl mieste ir kaime dirbančių respondentų nuomonė neišskiriama.

7 pav. Mokytojų imties pasiskirstymas pagal mokyklos tipą

Tyrimo imtyje 52 proc. sudaro mokytojai, kurie dirba vidurinėse mokyklose, 25 proc. dirba pradinėje ir panašus mokytojų skaičius 23 proc. dirba pagrindinėje mokyklose (žr. 7 pav.).

8 pav. Mokytojų imties pasiskirstymas pagal darbo stažą

Mokytojų respondentų skaičius pagal darbo stažą beveik panašus. Kaip matyti 8 pav. mokytojai, kurių darbo stažas 16 ir daugiau metų laikotarpį sudaro 38 proc. apklaustųjų, 0 - 5m. laikotarpį 35 proc. apklaustųjų ir 27 proc. mokytojų, kurie mokykloje besidarbuojantys 6 - 15m.

Sprendžiant iš imties mokytojų darbo stažo, daugiau nei pusė respondentų turi patirties ir galės tiksliai pateikti savo nuomonę pateiktais klausimais.

Apibendrinant tiriamųjų charakteristiką galima teigti, jog iš respondentų galima tikėtis objektyvių atsakymų.

3.1. Mokymo(si) proceso organizavimo ypatumai mokymosi nesėkmių prevencijos aspektu: praktinės situacijos analizė

3.1.1. Mokymosi nesėkmių pagrindinės priežastys

Atlikti tyrimai parodė, jog kiekvienoje tyrime dalyvavusioje klasėje yra mokymosi nesėkmes patiriančių mokinių. Pirmieji pastebintys mokymosi nesėkmių užuomazgas yra mokytojai, kurie pateikė jų klasėje besimokančių mokinių skaičių ir skaičių mokinių, kurie patiria mokymosi nesėkmes (žr.2 lentelė).

Mokinių skaičius klasėje ir kiek iš jų patiria mokymosi nesėkmes

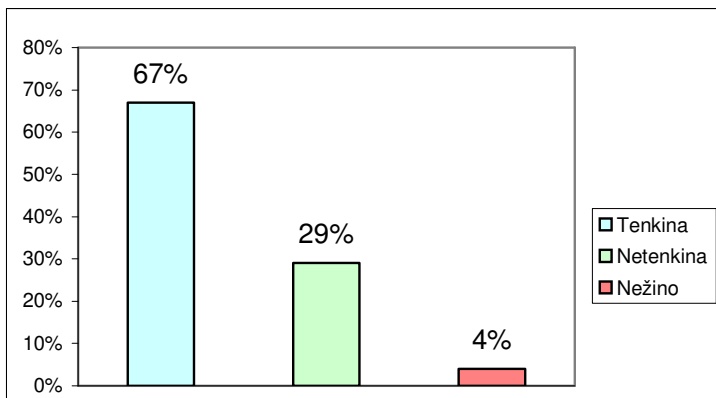
2 lentelė

Nr.	Mokinių skaičius klasėje	Skaičius klasių	Iš viso mokinių	Skaičius mokinių, patiriančių mokymosi nesėkmes	Iš viso mokinių, kurie patiria mokymosi nesėkmes	Procentais
1.	10	2	20	2; 3	5	25 proc.
2.	11	2	22	3; 3	6	27,2 proc.
3.	13	1	13	3	3	23 proc.
4.	14	2	28	2; 3	5	17,8proc.
5.	15	3	45	2; 2;3	7	15,5 proc.
6.	16	5	80	2; 2; 3; 5; 6	18	22,5 proc.
7.	17	4	68	2; 3; 3; 3	11	16,1proc.
8.	18	4	72	2; 3; 4; 4	13	18 proc.
9.	19	4	76	4; 5; 6; 8	23	30 proc.
10.	20	3	60	3; 4; 8	15	25 proc.
11.	21	6	126	2; 3; 4; 6; 7; 11	33	26,1proc.
12.	22	6	132	3; 3; 3; 6; 8; 8	31	23,4 proc.
13.	23	5	115	4; 5; 5; 5; 7	26	22,6 proc.
14.	24	2	48	2; 4	6	12,5 proc.
15.	25	4	100	2; 3; 5; 5	15	15 proc.
16.	26	4	104	3; 4; 6; 13	26	25 proc.
17.	27	3	81	7; 10; 12	29	35,8 proc.
		Viso klasių: 60	Viso mokinių: 1170		Viso mokinių patiriančių mokymosi nesėkmes: 272	Vidutiniškai: 23,2

Iš pateiktų 2 lentelėje duomenų, matyti, jog nesvarbu kiek klasėje mokosi mokinių, vis dėlto kažkuri jų dalis patiria mokymosi nesėkmes. Nuo mokinių skaičiaus klasėje ir patiriančių mokymosi nesėkmių skaičius nepriklauso, jis svyruoja labai įvairiai nuo 12,5 proc. iki 30 proc.

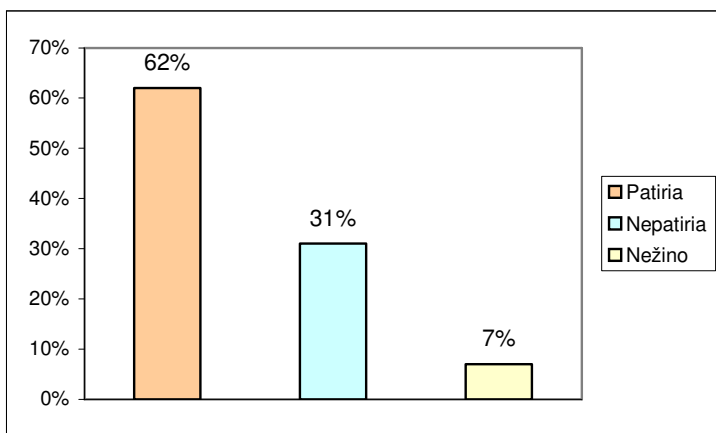
Išskyrus klases, kuriose mokosi po 27 mokinius. Jų klasėse mokinių patiriančių mokymosi sunkumus daugiausia, vidutiniškai 35,8 proc., t.y. daugiau nei 10 proc. viršija bendrą mokinių patiriančių mokymosi nesėkmes vidurkį (23,2 proc.).

Nemažiau mokymosi nesėkmių problema rūpi ir tėvams, todėl aiškinomės kiek tėvus tenkina jų vaikų mokymosi rezultatai. (žr. 9 pav.)

9 pav. Tėvų nuomonė apie jų vaikų mokymosi rezultatus

Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog daugiau nei pusė mokinių tėvų (67 proc.) yra patenkinti savo vaikų mokymosi rezultatais ir tik trečdalis tėvų (29 proc.) netenkina, jų vaikų mokymosi rezultatai. 4 proc. respondentų nežinojo ar juos tenkina jų vaikų mokymosi rezultatai. Iš tyrimo seka, kad tėvai domisi savo vaikų rezultatais ir patys juos vertina.

10 pav. Tėvų nuomonių pasiskirstymas pagal tai, ar jų vaikai patiria mokymosi nesėkmes

Tyrimo dalyvavusių tėvų didžioji dalis (62 proc.) nurodo, jog jų vaikai mokykloje patiria mokymosi nesėkmes ir apie tai nežino tik 7 proc. apklaustų tėvų. 31 proc. respondentų mano, jog jų vaikai nepatiria mokymosi nesėkmių (žr. 10 pav.).

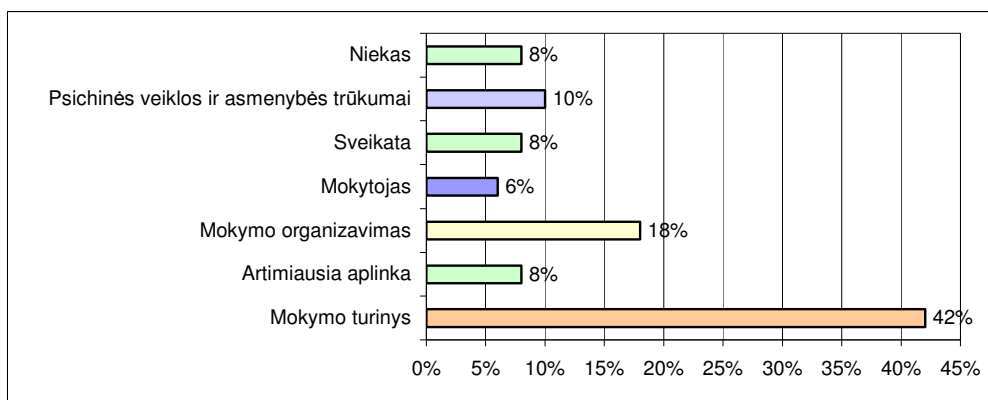
Tyrimo analizė leidžia daryti išvadą, jog tiek tėvai, tiek mokytojai pripažįsta, jog mokiniai mokydami patiria mokymosi nesėkmes, todėl toliau buvo analizuojama mokymosi kur mokiniai patiria mokymosi nesėkmes, kad ateityje būtų galima jų išvengti ar jas ženkliai sumažinti. Mokytojų buvo prašoma suranguoti (nuo svarbiausio iki ne taip svarbaus), dėl kokių, jų nuomone, priežasčių dažniausiai kyla mokymosi sunkumų.

Veiksniai, įtakojantys dažniausiai kylančius mokinių mokymosi sunkumus **3 lentelė**
(pagal mokytojus)

Nr.	Priežastis	Rangavimo vidurkis	Vieta pagal svarbą
1.	Mokymo turinys	2,93	3
2.	Artimiausia aplinka	2,73	2
3.	Mokymo organizavimas	4,55	5
4.	Mokytojas	5,61	6
5.	Mokinio sveikata	3,83	4
6.	Mokinio psichinės veiklos ir asmenybės trūkumai	1,4	1

Tyrimo rezultatai parodė (3 lentelė), jog mokytojai svarbiausia mokymosi nesėkmių priežastimi laiko mokinio psichinės veiklos ir asmenybės trūkumus, sekanti pagal svarbą priežastis – artimiausia aplinka, trečioje vietoje – mokymo turinys. Toliau seka priežastys dėl mokinio sveikatos. Galima pažymėti, jog priežastis, dėl mokymo organizavimo ir savęs pačių, mokytojai nelaiko reikšmingomis.

Tėvų taip pat buvo prašoma pateikti nuomonę, kokie veiksniai, pasak jų, kelia mokymosi sunkumų jų vaikams (žr. 10 pav.).

11 pav. **Veiksniai, įtakojantys dažniausiai kylančius mokinių mokymosi sunkumus** (pagal tėvus)

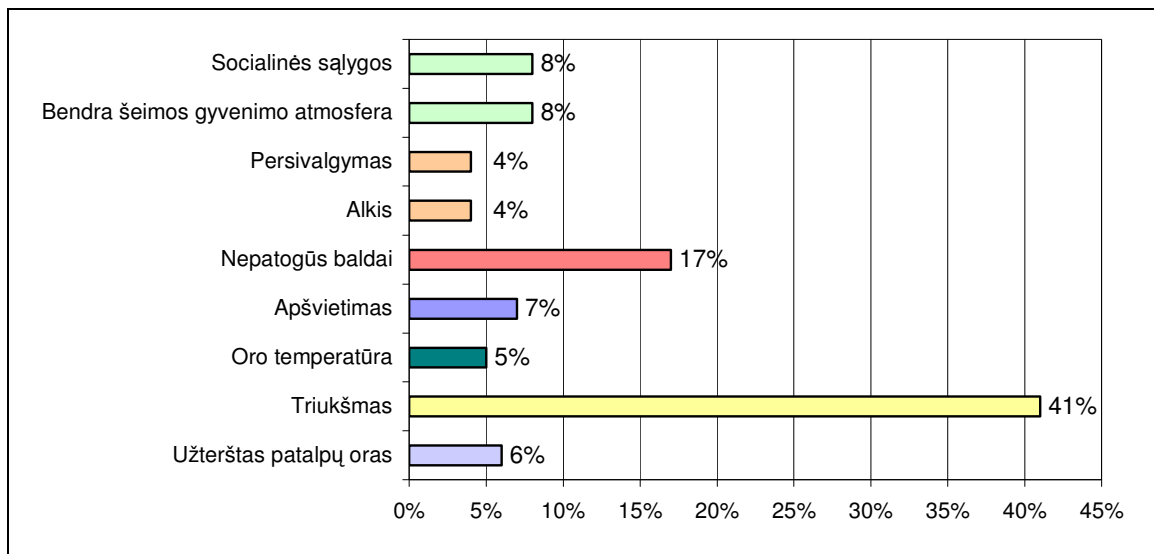
Beveik pusės (42 proc.) respondentų nuomone, mokymosi nesėkmių kyla dėl mokymo turinio, mažesnė dalis (18 proc.) mano, jog tam turi įtakos mokymo organizavimas. 10 proc. teigia, jog

nesėkmių kyla dėl mokinio psichinės veikos ir asmenybės trūkumų, po 8 proc. respondentų pažymi, kad mokymosi nesėkmes įtakoja artimiausia aplinka, mokinio sveikata ir tiek pat (8 proc.) mano, jog niekas neįtakoja mokymosi nesėkmių arba jų vaikai nepatiria mokymosi sunkumų. Mažiausiai įtakos mokymosi nesėkmėms turi mokytojai, taip mano 6 proc. respondentų.

Taigi, tyrimo rezultatai leidžia daryti išvadą, jog tėvų ir mokytojų nuomonė dėl veiksmų, dažniausiai sukeliančių mokymosi nesėkmes nėra vieninga, respondentų nuomonė skiriasi. Mokytojai dažniausiai įtakojančias priežastis mato mokinio psichinės veikos ir asmenybės trūkumuose, o tėvai – mokymo turinyje. Ir tik abi pusės sutinka, jog mažiausiai tam įtakos turi mokytojas.

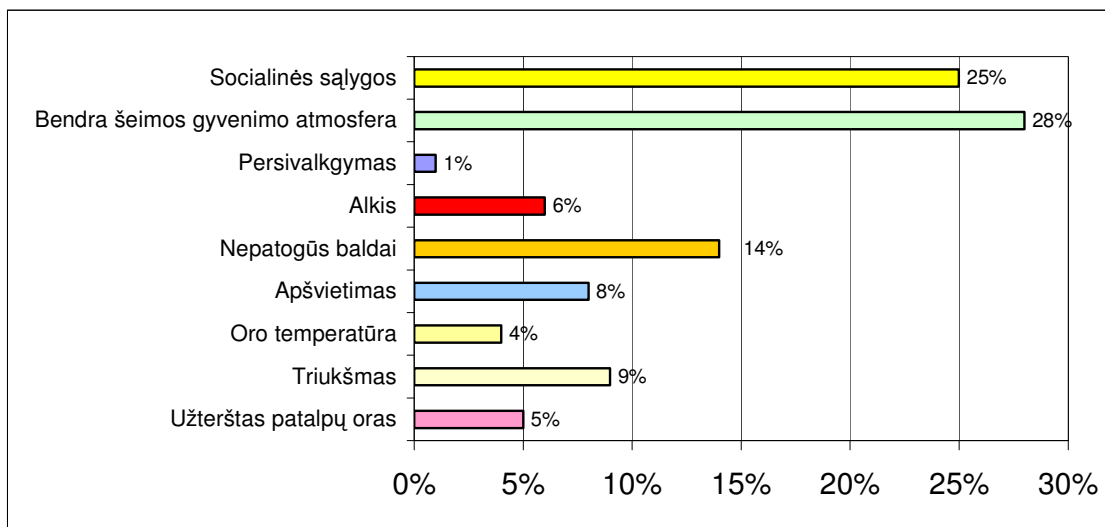
Todėl, tiriamųjų vertinimui pateikėme konkretesnių galimų priežasčių, kurios galėtų įtakoti mokinių mokymosi nesėkmes. Aiškinomės tėvų ir mokytojų požiūrį, kas gali trukdyti mokytis(s) artimiausioje aplinkoje, mokymo turinyje, mokymo(si) organizavime, sveikatoje, kokių sunkumų gali kilti dėl mokytojo asmenybės ir mokinių psichinės veiklos ir asmenybės trūkumų. Lyginome ar tėvų ir mokytojų nuomonės panašios.

Mokiniai daug laiko praleidžia namuose, klasėje, todėl aplinka jiems daro didžiulę įtaką.

12 pav. Mokinių mokymąsi artimiausioje aplinkoje įtakoiantys veiksniai (pagal tėvus)

Atlikti tyrimai parodė, jog tėvai mano, kad artimiausioje aplinkoje daugiausia mokymosi sunkumų gali kilti dėl triukšmo (žr.12 pav.), tokios nuomonės beveik pusė respondentų (41 proc.). Mažesnė grupė respondentų (17 proc.) mano, jog įtakos gali turėti nepatogūs baldai. 8 proc. tėvų galvoja, kad įtakoja socialinės sąlygos, bendra šeimos atmosfera, 7 proc. mano, jog priežastis – apšvietimas, 6 proc. - užterštas patalpų oras, 5 proc. - oro temperatūra, o mažiausiai įtakoja, kaip mano mažiausioji respondentų dals (4 proc.) – persivalgymas ir alkis.

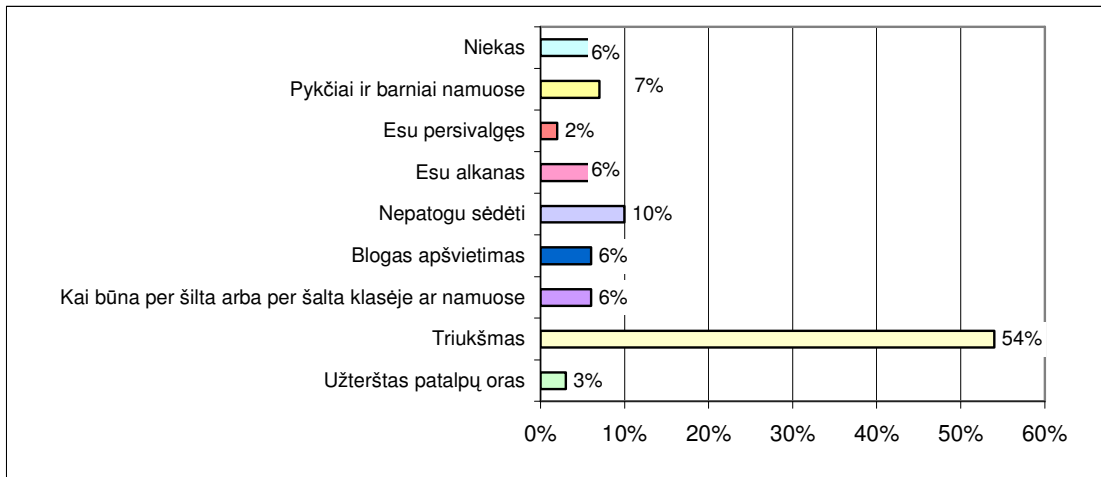

13 pav. Mokinių mokymąsi artimiausioje aplinkoje įtakojantys veiksniai (pagal mokytojus)

Mokytojų respondentų atsakymai pateikti 13 pav., iš kurio matyti, jog mokytojai pagrindine priežastimi artimiausioje aplinkoje mato bendrą šeimos gyvenimo atmosferą (28 proc.) ir nemažiau svarbi priežastis - šeimos socialinės sąlygos (25 proc.). 14 proc. respondentų mano, jog įtakos turi nepatogūs baldai, tik 9 proc. - įtakoja triukšmas, 8 proc.- apšvietimas, 6 proc. -alkis, 5 proc. - užterštas oras, 4 proc. - oro temperatūra. Mažiausia dalis tik 1 proc. apklaustųjų mano, jog mokymosi sunkumus įtakoja persivalgymas.

Tyrimo analizė leidžia daryti išvadą, jog dauguma tėvų artimiausioje aplinkoje didžiausia mokymosi sunkumų priežastimi laiko triukšmą, o mokytojai – šeimą, t.y. bendrą šeimos gyvenimo atmosferą ir socialines sąlygas. Tačiau abiejų grupių respondentai, mažiausiai įtakojančiais veiksniais mato alkį, oro temperatūrą ir persivalgymą.

Vis dėlto visi šie veiksniai įtakoja mokinius. Norėdami išsiaiškinti veiksnius, turinčius daugiausia įtakos artimiausioje aplinkoje, mokinių nuomonei pateikėme tokius pat variantus, kaip ankstesniems respondentams. Mokinių respondentų gauti rezultatai matyti 14 paveikslėlyje.

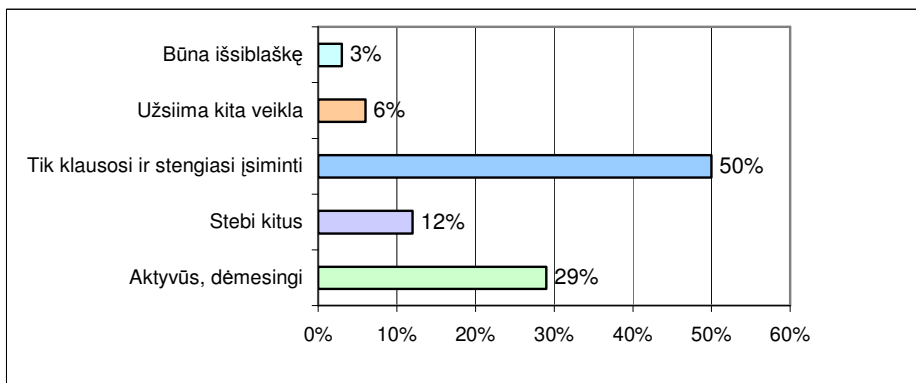

14 pav. Mokinių mokymąsi artimiausioje aplinkoje įtakoiantys veiksniai (pagal mokinius)

Tyrimas parodė, jog daugiau nei pusės (54 proc.) mokinių respondentų nuomone, triukšmas yra pagrindinė mokymosi nesėkmių priežastis artimiausioje aplinkoje. Šis triukšmas įvardijamas, kaip netvarka, šūkaliuojimai ir pan. mokykloje, klasėje pamokų metu. 10 proc. respondentų pažymi, kad įtakos turi nepatogus sėdėjimas, 7 proc. pykčiai ir barniai namuose, po 6 proc. atsakiusių priežastimis mato oro temperatūrą, alkio jausmą, blogą apšvietimą, mažiausiai sunkumų kyla dėl persivalgymo (2 proc.) ir užteršto, neišvėdinto patalpų oro (3 proc.). Skirtingai nei respondentai tėvai ir mokytojai, mokymosi sunkumų artimiausioje aplinkoje 6 proc. respondentų mokinių nemato ir teigia, jog jiems niekas netrukdo.

Tyrimo rezultatai prognozuoja išvadą, jog mokytojai nėra pakankamai įsigilinę į jų mokinių mokymosi sunkumų priežastis, glūdinčias artimiausioje aplinkoje, o tėvai gerai žino, kas trukdo jų vaikams pasiekti geresnių rezultatų ir nepatirti mokymosi nesėkmių.

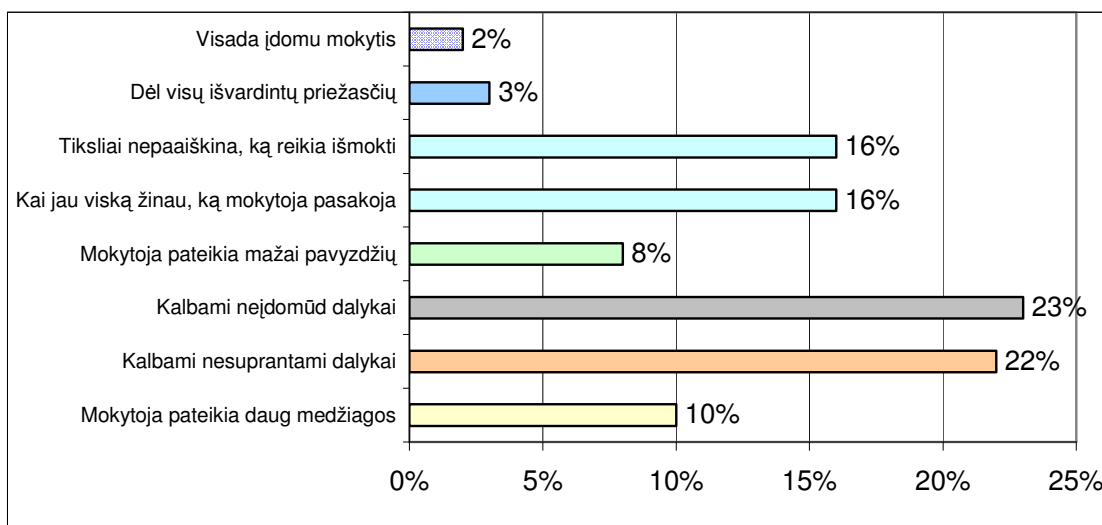
Kadangi tyrimas atskleidė, jog triukšmas yra vienas iš pagrindinių veiksnių trukdančių mokyti pamokoje, buvo pasidomėta kaip mokiniai elgiasi per pamokas, kokie jie dažniausiai būna (žr. 15 pav.).

15 pav. Mokinių elgesys pamokų metu

Tyrimai parodė, jog tik trečdalis 29 proc. respondentų mokinių pamokoje būna aktyvūs ir dėmesingi. Pusė mokinių (50 proc.) pamokoje tik klausosi ir stengiasi prisiminti mažesnę dalis (12 proc.) stebi kitus, o 6 proc. respondentų pamokų metu sugeba užsiimti dar kitokia veikla, 3 proc. - būna išsiblaškę.

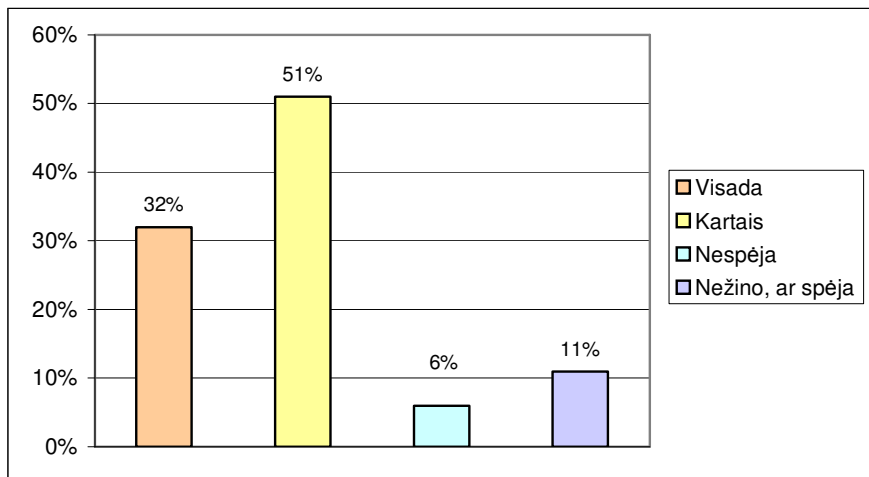
Tyrimo rezultatai prognozuoja išvadą, jog pedagoginis procesas nėra pakankamai organizuotai vykdomas, kadangi tik trečdalis mokinių pamokose veikia aktyviai. Daugeliui mokytis neįdomu, todėl reikia nustatyti šio proceso priežastis. Gauti duomenys pateikti 16 paveiksle.

16 pav. Priežastys, dėl kurių mokiniams neįdomu mokytis

Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog labiausiai mokytis respondentams neįdomu tada, kai kalbami neįdomūs (23 proc.) ir nesuprantami (22 proc.) dalykai. Po 16 proc. respondentų pažymėjo priežastis susijusias su mokomosios medžiagos aiškinimu, t.y., kai mokytoja pateikia per mažai pavyzdžių ir mokiniai viską žino, ką mokytoja pasakoja. Panašus procentas respondentų (10 proc.) nurodė priežastį - mokytoja pateikia daug medžiagos, 8 proc. - neįdomu mokytis, kai tiksliai nepaaiškina, ką reikia mokytis. 3 proc. neįdomu mokytis dėl visų išvardintų priežasčių ir tik 2 proc. respondentų visada įdomu mokytis.

Galima teigti, kad kai kurie mokytojai nesugeba tinkamai organizuoti darbo ir palaikyti darbinę nuotaiką pamokose, todėl mokiniai pavargsta nuo triukšmo, jiems sunku susikaupti. Tokioje aplinkoje sunku mokytis, todėl mokiniams tampa neįdomu mokytis, jie dažnai nesupranta, ką mokytojas pasakoja. Taigi, galima daryti prielaidą, jog jei mokiniai nėra pakankamai sudominami pamokose, daugeliui neįdomu mokytis, jie nesiklauso, ką kalba mokytojas, todėl neišmoksta pateiktos medžiagos pamokoje. Šiuos spėjimus patvirtina 17 paveiksle pavaizduoti gauti duomenys.

17 pav. Skaičius mokinių spėjančių išmolti pamokoje pateiktą medžiagą

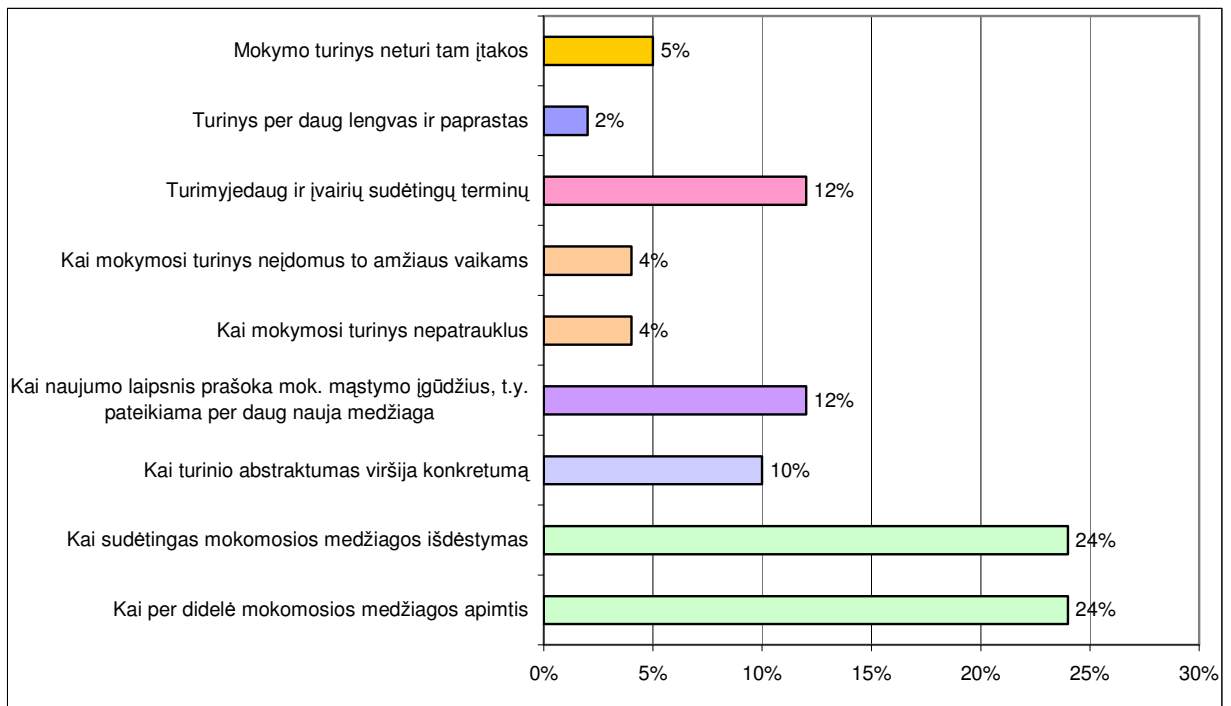
Tyrimo metu išaiškėjo, jog pusė (51 proc.) mokinių tik kartais spėja išmolti pamokoje pateiktą medžiagą. Visada spėja išmolti 32 proc. mokinių, nežino ar spėja 11 proc. ir 6 proc. nurodė, jog nespėja. Iš atliktų duomenų analizės galima daryti prielaidą, jog tie mokiniai, kurie yra aktyvūs (29 proc.) pamokoje, visada (31 proc.) spėja išmolti medžiagą per pamokas. (Tai patvirtino ir anketų peržiūra. Beveik visi mokiniai pažymėję atsakymus „esu aktyvus ir dėmesingas “ per pamokas, nurodo, jog jie visada suspėja mokomąją medžiagą išmolti per pamokas).

Remiantis atlikti tyrimo rezultatais, galima teigti, mokytojai nėra pakankamai įsigilinę į šią problemą, nes daugelis sunkumų kyla dėl netinkamai organizuojamo pedagoginio proceso, kur mokiniai nėra pakankamai aktyvinami. Todėl būtina parengti rekomendacijas mokytojas, aktyvinti mokinių darbą pamokų metu.

Dalis mokymosi nesėkmių kyla dėl mokymosi turinio. Tokias priežastis, kaip svarbiausias patiriant mokymosi nesėkmes nurodė tėvai (žr. 11pav.), mokytojai (žr. 10pav.), tai atspindi ir mokinių atsakymai. Mokiniam pateikiama daug mokomosios medžiagos, o jei mokytojas dirba atmestinais arba nepakankamai įdomiai pateikia žinias, mokymosi nesėkmės garantuotos.

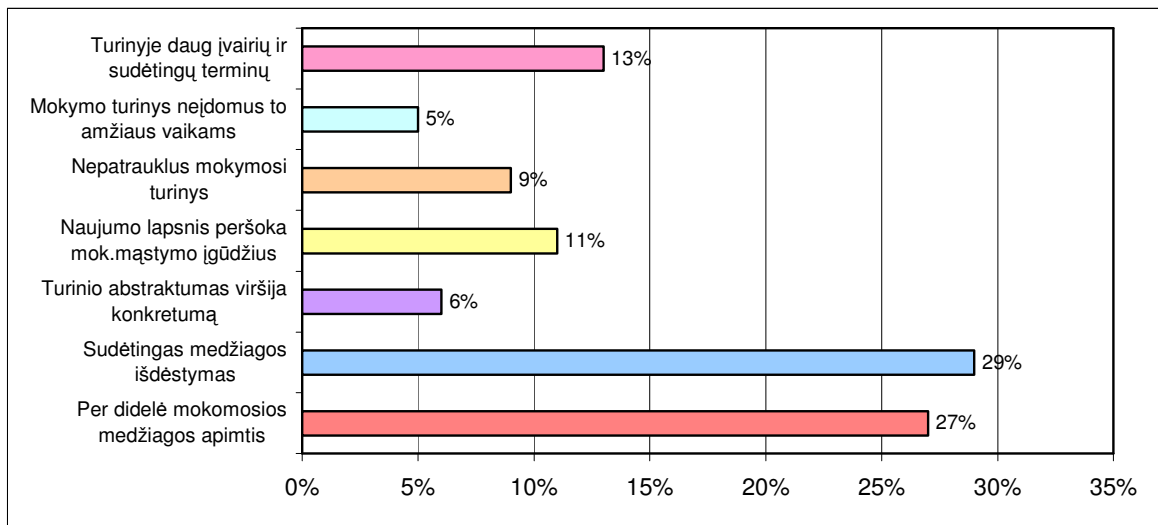
Kas mokymosi turinyje gali tapti mokymosi nesėkmių priežastimi, apklausėme tėvus ir mokytojus.

Respondentų tėvų gauti duomenys pateikiami 18 paveiksle.

18 pav. Priežastys, dėl kurių mokymo(si) turinys tampa mokymosi nesėkme (pagal tėvus)

Šio tyrimo rezultatai atskleidė, jog mokymo(si) turinys tampa mokymosi nesėkmių priežastimi dėl: po 24 proc. respondentų tėvų nurodė mokomosios medžiagos išdėstymo ir per didelės mokomosios apimties priežastis, po 12 proc. pažymėjo, kad, kai pateikiama per daug nauja medžiaga ir mokymo(si) turinyje yra daug ir įvairių terminų. Mažesnę dalis tėvų (10 proc.) respondentų priežastimi nurodė, kai mokymo(si) turinio abstraktumas viršija konkretumą, po 4 proc. - kai mokymosi turinys nepatrauklus ir neįdomus to amžiaus vaikams. 2 proc. apklaustųjų mano, jog mokymo(si) nesėkmių priežastimi turinys tampa, kai jis per daug lengvas ir paprastas, likusieji (5 proc.) respondentų nemano, jog mokymo(si) turinys gali būti mokymosi nesėkmių priežastimi jų vaikams.

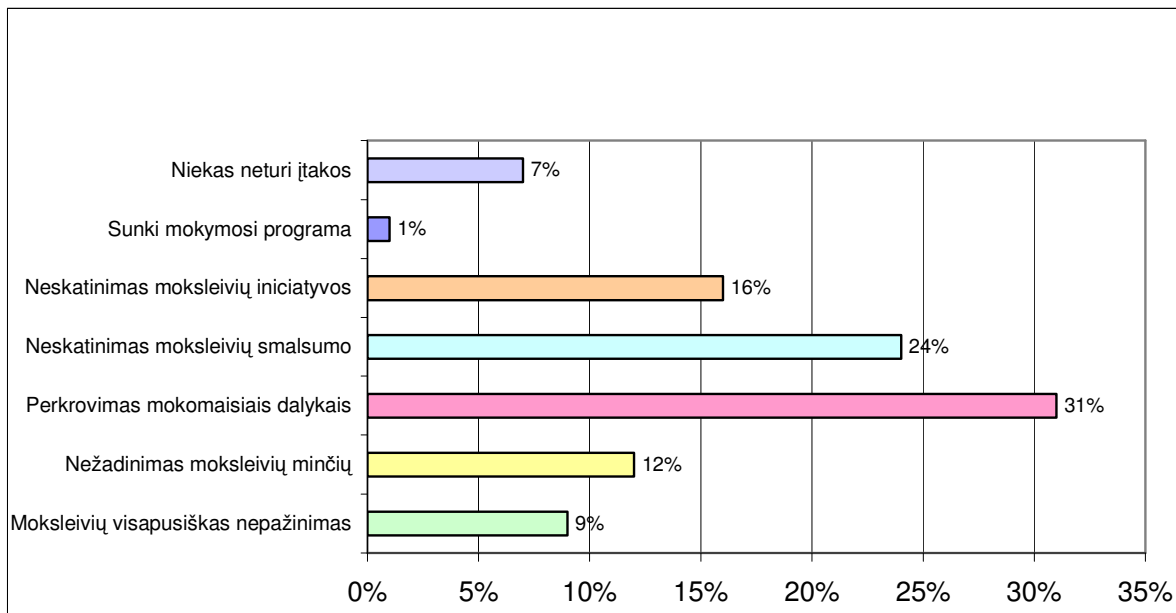
19 pav. Priežastys, dėl kurių mokymo(si) turinys tampa mokymosi nesėkme (pagal mokytojus)

Tyrimo rezultatai (19 pav.) parodė, jog dauguma respondentų mokytojų (atitinkamai 29 proc. ir 27 proc.) pažymėjo, jog mokymo(si) turinys tampa nesėkmių priežastimi, kai sudėtingas medžiagos išdėstymas ir per didelė mokomosios medžiagos apimtis. Mažesnę grupę respondentų (atitinkamai 13 proc. ir 11 proc.) pažymėjo, jog nesėkmių gali kilti, kai turinyje daug įvairių ir sudėtingų terminų, be to naujumo laipsnis peršoka mokinių mąstymo įgūdžius. 9 proc. mokytojų mano, jog įtakos gali turėti nepatrauklus mokymosi turinys, 6 proc. mokytojų, kai turinio abstraktumas viršija konkretumą ir 5 proc., kai mokymo(si) turinys neįdomus to amžiaus vaikams.

Nustatyta, jog respondentai tėvai ir mokytojai įvardija vienodas mokymo(si) turinio pagrindines priežastis, dėl kurių mokiniams mokantis gali kilti mokymosi nesėkmių. Tai – sudėtingas medžiagos išdėstymas ir per didelė mokomosios medžiagos apimtis.

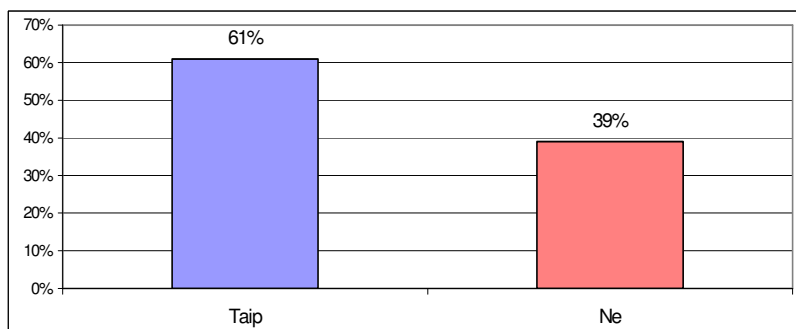
Šio tyrimo rezultatai leidžia daryti išvadą, jog organizuojant mokymo(si) procesą reikia gerai apgalvoti mokymo turinį, atrinkti tai, kas svarbiausia, remiantis mokomųjų dalykų pagrindinėmis idėjomis ir atsižvelgiant į mokinių ankstesnes žinias ir sugebėjimus.

Tyrimo bandyta išsiaiškinti nesėkmių priežastis, kurios gali kilti ar kyla dėl mokymo(si) proceso organizavimo. Apklausti buvo tėvai (20 pav.), nes jie yra šio proceso stebėtojai iš šalies ir geriau negu kas kitas žino savo vaikų individualias savybes.

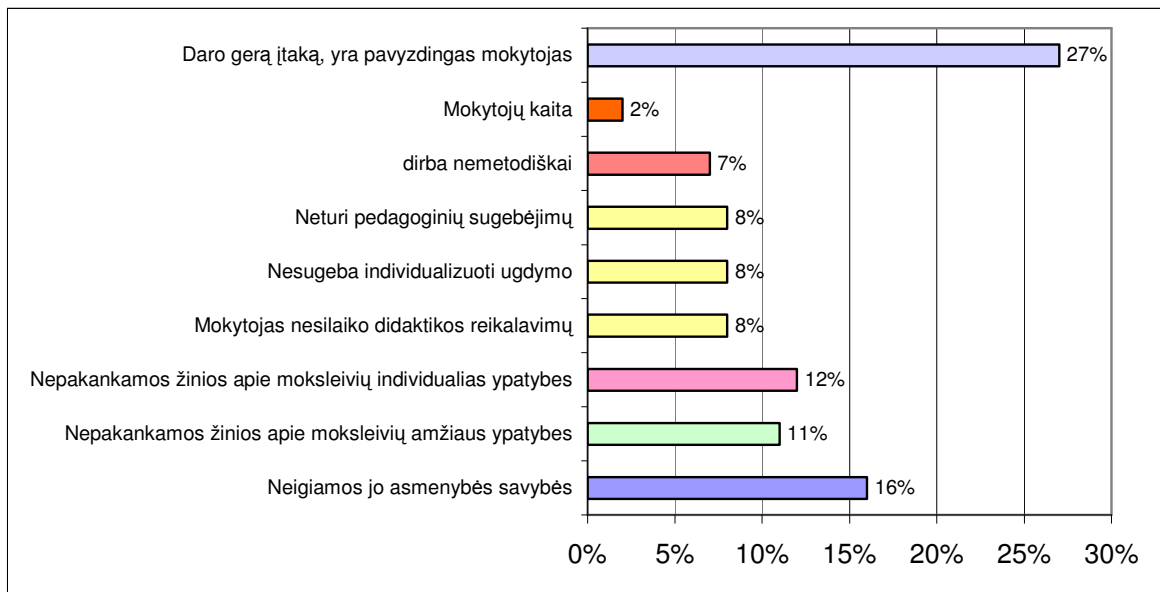
20 pav. Priežastys, dėl kurių mokymo(si) organizavimas gali tapti mokymosi nesėkme (pagal tėvus)

Atliktas tyrimas parodė, kad trečdalis (31 proc.) respondentų tėvų nurodo, jog mokymo(si) organizavimas gali tapti jų vaikų mokymosi nesėkmių priežastimi, dėl jų perkrovimo mokomaisiais dalykais, 24 proc. - dėl neskatinimo moksleivių smalsumo, 16 proc. - neskatinimo mokinių iniciatyvos, 12 proc. - nežadavimo moksleivių minčių. 9 proc. respondentų mano, jog tam įtakos gali turėti nevisapusiškas moksleivių pažinimas, 1 proc. - jog sunki mokymosi programa. 7 proc. tėvų mano, jog mokymo(si) proceso organizavime niekas neturi įtakos jų vaikų mokymosi nesėkmėms. Kadangi, mokytojai yra pedagoginio proceso organizatoriai, jie įtakoja vaikų mokymosi rezultatus.

21 pav. Mokytojų asmenybė įtakoja mokymosi rezultatus (pagal tėvus)

Tyrimo rezultatai (21 pav.) rodo, jog su šiuo teiginiu sutinka 61 proc. respondentų tėvų. Kiti 39 proc. taip nemano. Tie (61 proc.), kurie sutiko su teiginiu, jog mokytojo asmenybė įtakoja jų vaiko mokymosi rezultatus, turėjo konkrečiai nurodyti, kas mokytojo asmenybėje įtakoja tai.

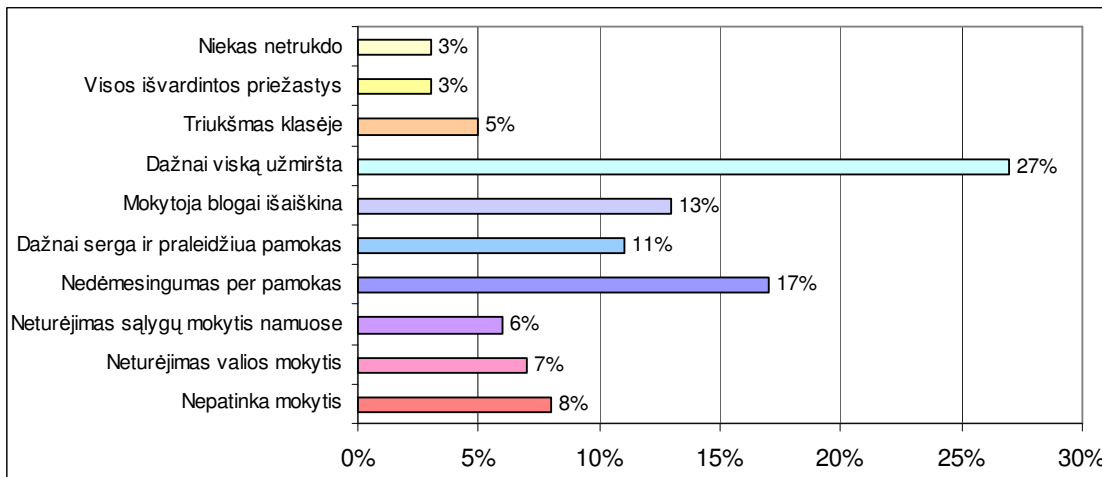

22 pav. Mokytojų asmenybės įtaka mokinių mokymuisi

Tyrimo rezultatai rodo, kad net 27 proc. tėvų mano, jog mokytojo asmenybė daro gerą įtaką jų vaikams, nes mokytojas yra pavyzdingas. Tačiau 16 proc. respondentų pažymėjo, jog mokytojo neigiamos asmenybės savybės įtakoja mokinių mokymąsi. Taip pat kaip mokymosi nesėkmių priežastis glūdinčias mokytojo asmenybėje mato 12 proc. respondentų, kurie pažymėjo mokytojo nepakankamas žinias apie moksleivių individualias savybes ir 11 proc. respondentų – nepakankamas žinias apie moksleivių amžiaus ypatybes. Po 8 proc. respondentų pažymėjo mokytojų nesugebėjimą individualizuoti ugdymo, mokytojo nesilaikymą didaktikos reikalavimų, taip pat mokytojo neturėjimą pedagoginių savybių ir 7 proc. nemetodišką mokytojų darbą. Mažoji dalis (2 proc.) paminėjo, jog įtakos turi ir mokytojų kaita.

Tokia yra tėvų nuomonė apie mokymo turinio, mokymo organizavimo ir mokytojo asmenybės įtaką mokymosi nesėkmėms. Džiuginai tai, jog beveik trečdalis tėvų pažymi mokytojų gerąsias savybes ir laiko mokytoją pavyzdžiu.

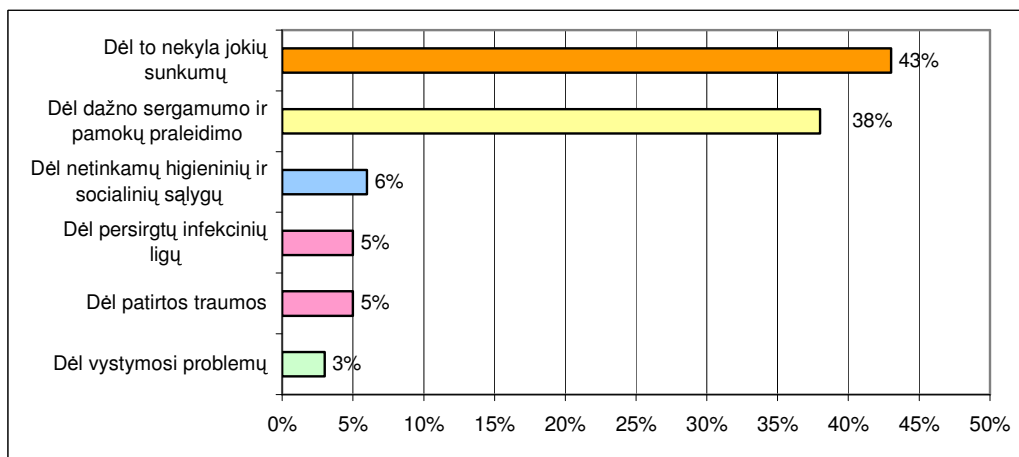
Mokymosi rezultatai yra priklausau ir nuo mokinių, todėl siekta išsiaiškinti, kaip jie mano, kokios priežastys jiems trukdo pasiekti geresnių rezultatų. 23 paveiksle pateikti mokinių atsakymų rezultatai.

23 pav. Priežastys, trukdančios mokiniams pasiekti geresnių mokymosi rezultatų (pagal mokinius)

Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog dauguma (iš viso 70 proc.) mokinių priežastis, kurios trukdo pasiekti geresnių rezultatų sieja su savimi pačiu: 27 proc. respondentų pažymėjo dėl dažno visko užmiršimo, 17 proc. - dėl nedėmesingumo per pamokas, 11 proc. - dėl dažno sergamumo ir pamokų praleidinėjimo, 7 proc. - dėl valios neturėjimo. Kitos priežastys lemiančios mokinių siekimą geresnių rezultatų – mokytojo blogas išaiškinimas (13 proc.), neturėjimas sąlygų mokytis namuose (6 proc.), triukšmas klasėje (5 proc.). 3 proc. respondentų nurodė visas šias priežastis, kaip kliūtis pasiekti geresnių mokymosi rezultatų. 3 proc. mokinių pažymėjo, jog niekas netrukdo jiems pasiekti geresnių rezultatų moksle.

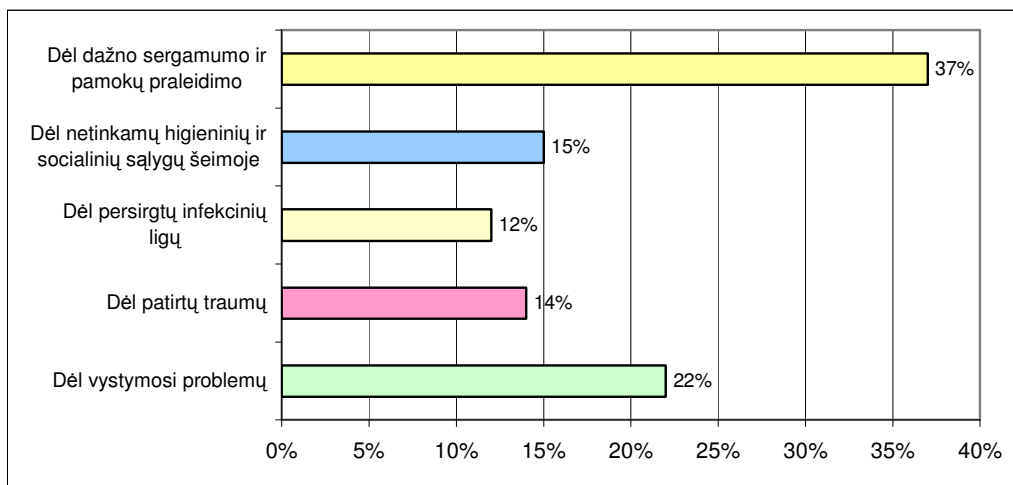
Kadangi respondentai mokiniai nurodė pagrindines kliūtis trukdančias pasiekti geresnių rezultatų susijusių su jais pačiais, tėvų ir mokytojų buvo prašoma pažymėti, kokios priežastys susijusios su pačiu mokiniu, gali daryti įtaką mokymosi rezultatams.

24 pav. Fizinės sveikatos trūkumai dėl kurių gali kilti mokymosi nesėkmiai (pagal tėvus)

Tyrimo rezultatai parodė (24pav.), jog beveik pusė (43 proc.) respondentų tėvų nurodė, kad dėl fizinės sveikatos trūkumų nekyla jokių mokymosi sunkumų. Mažesnę dalį (38 proc.) pažymėjo, jog įtaką mokymuisi daro dažnas jų vaikų sergamumas ir pamokų praleidinėjimas. 6 proc. tėvų mano, jog sunkumų moksle gali kilti dėl netinkamų higieninių ir socialinių sąlygų, po 5 proc. - dėl persirgtų infekcinių ligų ir patirtų traumų. 3 proc. apklaustųjų nurodė vystymosi problemas.

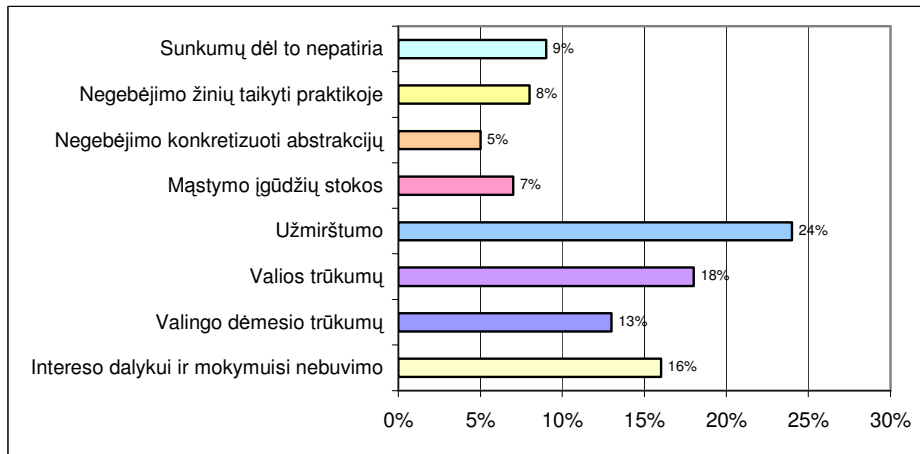
Gauti mokytojų tyrimo duomenys pateikti 25 paveiksle.

25 pav. Fizinės sveikatos trūkumai dėl kurių gali kilti mokymosi nesėkmių (pagal mokytojus)

Tyrimo metu išaiškėjo, jog respondentai mokytojai lyginant su respondentais tėvais galvoja, jog fizinės sveikatos trūkumai turi didesnės įtakos patiriant mokymosi sunkumus. 37 proc. mokytojų pažymėjo (panašus procentas (38 proc.) ir tėvų), kad dauguma problemų kyla dėl dažno sergamumo ir pamokų praleidinėjimo. Dalis mokytojų (22 proc.) nurodo vystymosi problemų priežastis, 15 proc. - netinkamas higienines ir socialines sąlygas šeimoje, 14 proc. - patirtas traumas ir 12 proc. - persirgtas ligas.

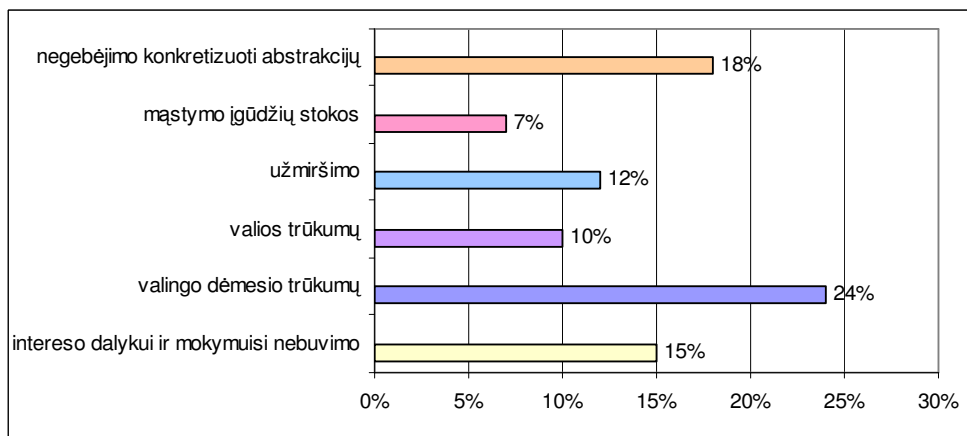
Dauguma respondentų tėvų (žr.24 pav.) skirtingai nei mokytojai (žr.25 pav.) mano, jog dėl fizinės sveikatos trūkumų moksleiviams negali kilti mokymosi sunkumų, o svarbiausia fizinės sveikatos trūkumų veiksnys, įtakoiantis mokymosi nesėkmes – dažnas sergamumas ir pamokų praleidinėjimas.

26 pav. Psichinė veiklos trūkumai dėl kurių gali kilti mokymosi nesėkmių (pagal tėvus)

Tyrimo rezultatai parodė, jog dėl psichinės veiklos trūkumų negali kilti mokymosi sunkumų, taip mano 9 proc. respondentų tėvų, tačiau kiti taip nemano. 24 proc. pažymėjo, jog įtakos turi mokinio atmintis (užmaršumas), 18 proc. - valios trūkumai, 16 proc. - intereso dalykui ir mokymuisi nebuvimas. Mažesnę dalis (8 proc.) tėvų pažymėjo dėl mokinių nesugebėjimo žinių taikyti praktikoje, 7 proc. dėl mąstymo įgūdžių stokos, 5 proc. dėl nesugebėjimo konkretizuoti abstrakcijų.

Gauti mokytojų tyrimo rezultatai pateikiami 27 paveiksle.

27 pav. Psichinė veiklos trūkumai dėl kurių gali kilti mokymosi nesėkmių (pagal mokytojus)

Respondentai tėvai pažymi, jog dėl psichinės veiklos trūkumų gali kilti mokymosi nesėkmių, o daugiausia (24 proc.) tai įtakoja valingo dėmesio trūkumai, 18 proc. - mokinių negebėjimas konkretizuoti abstrakcijų, 15 proc. - intereso dalykui ir mokymuisi nebuvimas, mažiau (12 proc.) įtakos turi užmiršimas, 10 proc. - valios trūkumai, 7 proc. - mokinių mąstymo įgūdžių stoka.

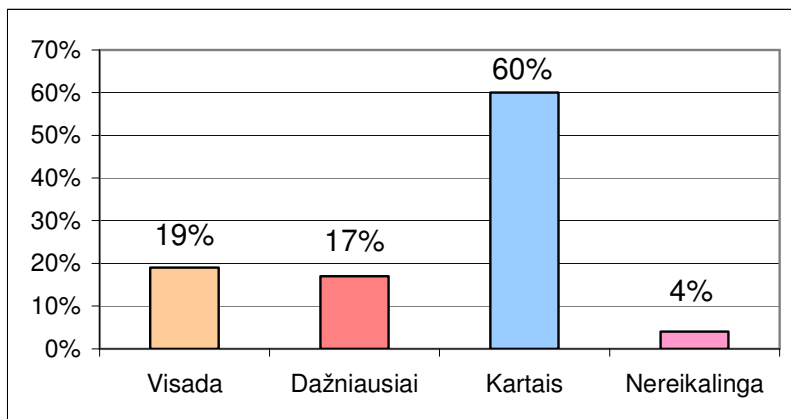
Respondentai tėvai ir mokytojai sutaria, jog mokiniams kyla mokymosi sunkumų dėl psichinės veiklos trūkumų, tačiau tėvai mano, kad daugiausia įtakos turi atminties stoka (užmaršumas), o mokytojai, kad valingo dėmesio trūkumai. Todėl yra būtina lavinti šias mokinių savybes.

Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, galima teigti, jog daugiau nei pusė mokinių patiria mokymosi nesėkmes, o nesėkmingą mokymąsi lemia mokymo(si) proceso organizavimo ypatumai, taip pat šeima, mokinio fizinė sveikata ir psichinės veiklos trūkimai. Didelė dalis šių priežasčių gali būti koreguojamos ir šalinamos, todėl atlikdami tyrimą aiškinomės pagalbos įveikiant mokymosi nesėkmes mokiniams prevencijos galimybes.

3.1.2. Mokymosi nesėkmių prevencija ir pagalbos teikimas

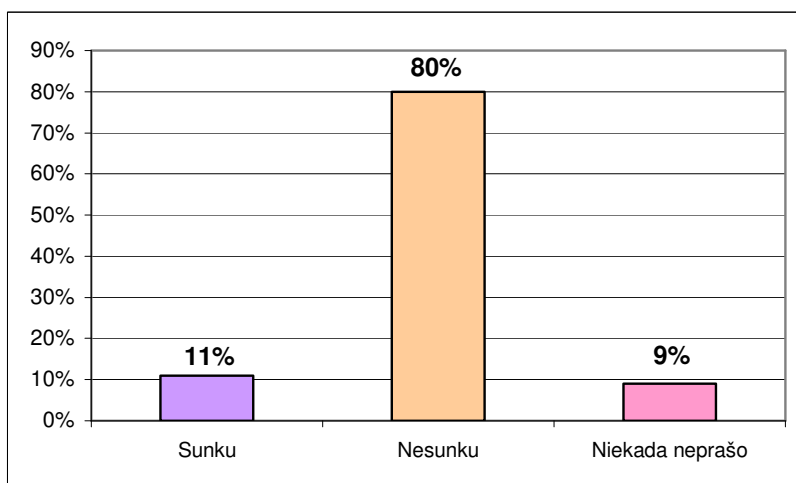
Mokinių apklausos tyrimo rezultatai

Norint išsiaiškinti mokinių lūkesčius buvo pasiteirauta, ar mokiniams reikalinga pagalba, jog jie galėtų pasiekti geresnių rezultatų moksle (žr. 28 pav.).

28 pav. Pagalbos mokiniams reiklumas

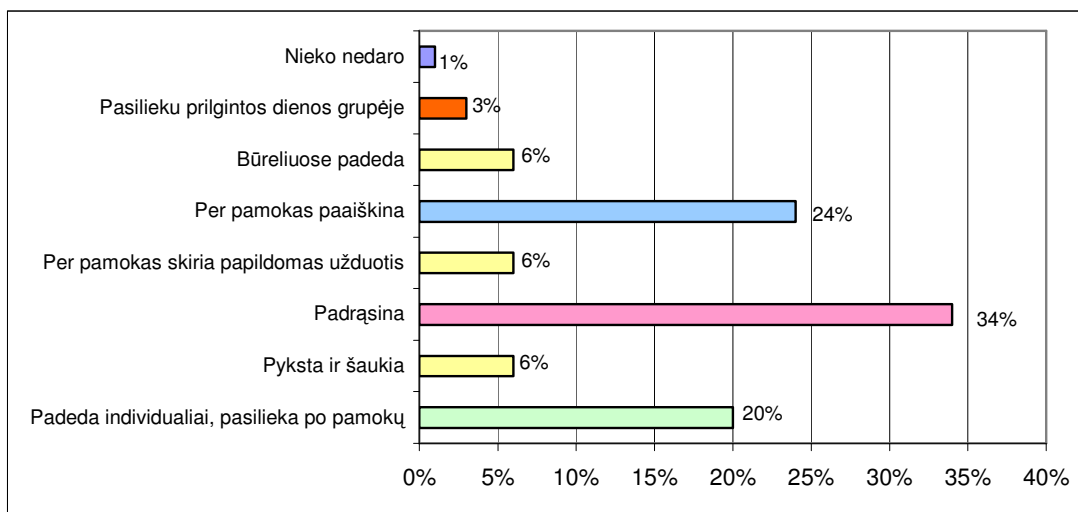
Tyrimo rezultatai parodė, kad daugiau nei pusei (60 proc.) apklaustųjų kartais reikalinga pagalba, 19 proc. respondentų visada, 17 proc. – dažniausiai ir tik 4 proc. mokinių pagalba yra nereikalinga, kad jie galėtų pasiekti geresnių mokymosi rezultatų. Pagalba mokiniams gali būti efektyvi tada, jei mokiniai nebijo kreiptis pagalbos pas mokytoją. Tačiau kai kuriems mokiniams yra nelengva prašyti pagalbos pas mokytojus (žr.29 pav.)

29 pav. Mokinių kreipimasis pagalbos pas mokytoją

Tiriamųjų taip pat buvo pasiteirauta, ar jiems nesunku prašyti pagalbos pas mokytojus. Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog 9 proc. respondentų niekada neprašo mokytojos jiems padėti, 11 proc. tai padaryti yra sunku, tačiau didelei grupei (80 proc.) prašyti mokytojos pagalbos yra nesunku.

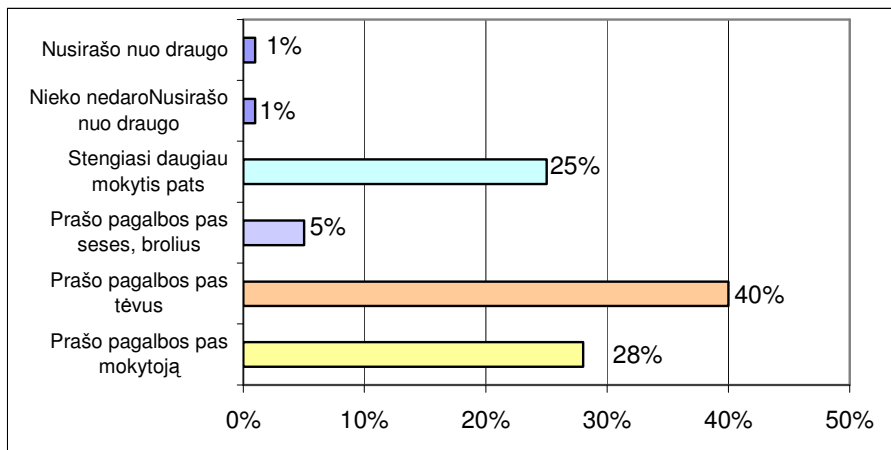
Tačiau, kaip mokytojai elgiasi jų mokiniams iškilus mokymosi sunkumams, jų veikla tokioje situacijoje pavaizduota 30 paveiksle.

30 pav. Mokytojų veikla su nesėkmingai besimokančiais mokiniais

Tyrimas parodė, jog apie trečdalį (34 proc.) respondentų, kai jiems nesisekdavo mokytis, mokytojai padrąsindavo, 24 proc. mokinių mokytojai dar kartą paaiškindavo, kas nesuprantama, per pamoką, 20 proc. mokinių pagalba teikiama individualiai padedant, pasiliekant po pamokų. Po 6 proc. respondentų nurodė, kad mokytoja skiria papildomas užduotis per pamokas, padeda būreliuose įveikti mokymosi nesėkmes, o taip pat 6 proc. pažymėjo, jog mokytoja pyksta ir šaukia, kai jiems nesiseka mokytis. 3 proc. mokinių pasilieka prailgintos dienos grupėse, jog mokytoja jiems padėtų, o 1 proc. respondentų nurodė, jog mokytoja nieko nedaro, jog padėtų mokiniams patiriantiems mokymosi nesėkmes. Iš atlikto tyrimo galima daryti išvadą, jog mokiniai, kurie besimokydami patiria mokymosi nesėkmes sulaukia iš mokytojų pagalbos, o pirmiausia – padrąsinimo.

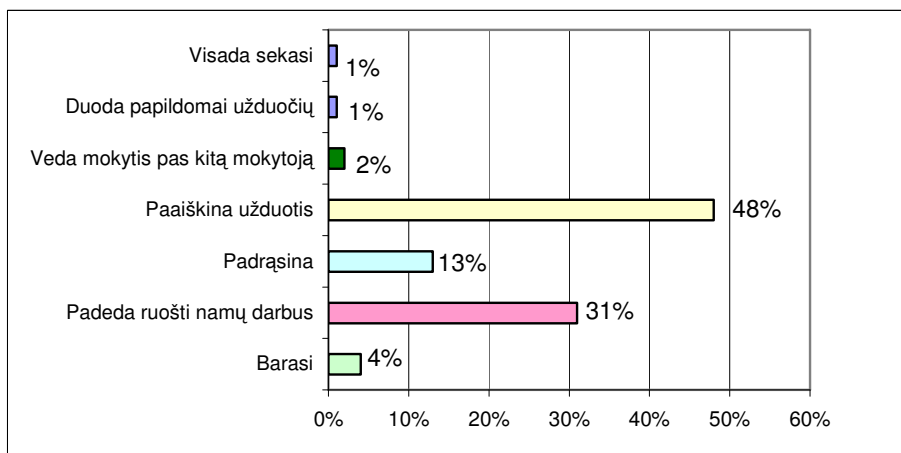
Atlikdami tyrimą siekėme išsiaiškinti, kaip mokiniai elgiasi, kai jiems nesiseka mokytis, gauti tyrimo duomenys pateikti 31 paveiksle.

32 pav. Mokinių veikla patiriant mokymosi sunkumus

Tyrimo metu išaiškėjo, jog beveik pusė (40 proc.) mokinių, kai jiems nesiseka mokytis kreipiasi pagalbos į tėvus, kita nemaža dalis mokinių (28 proc.), prašo pagalbos pas mokytoją arba 25 proc. respondentų stengiasi patys daugiau mokytis. Likusieji 5 proc. respondentų prašo pagalbos pas brolius arba seses, 1 proc. nieko nedaro arba niekur nesikreipia pagalbos, o kad mokymosi rezultatai nenukentėtų nusirašo nuo draugų.

Kadangi iš atliktų tyrimų rezultatų paaiškėjo, jog mokiniai dažniausiai kreipiasi pagalbos pas tėvus, aiškinomės kaip tėvai jiems padeda įveikti mokymosi nesėkmes. Gauti duomenys pateikti 33 paveiksle.

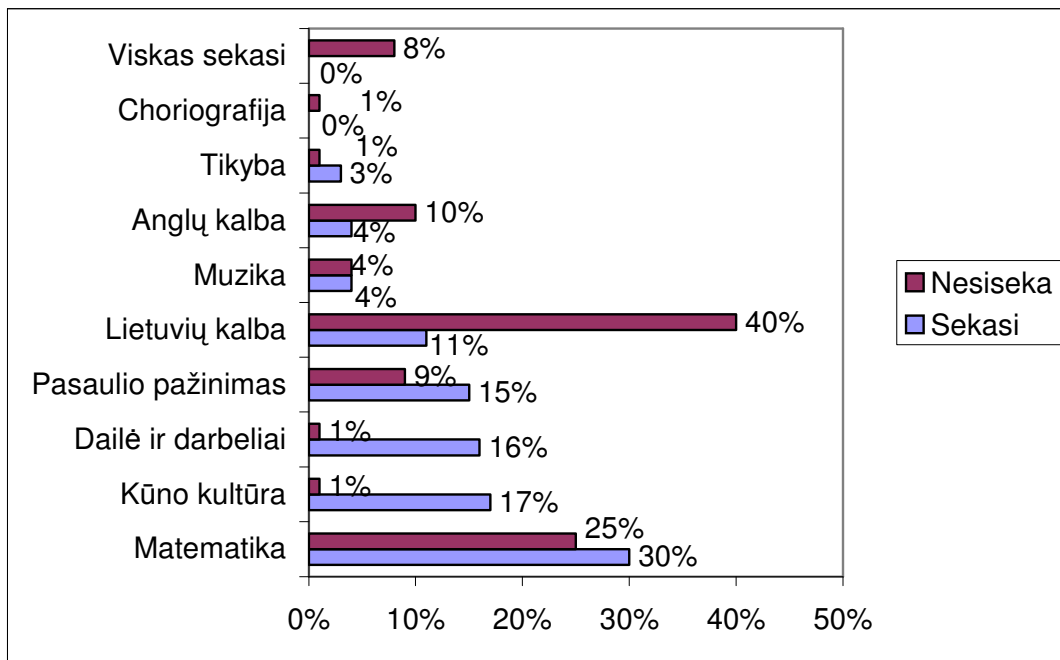

33 pav. Tėvų veikla padedant savo vaikams įveikti mokymosi sunkumus

Beveik pusė mokinių respondentų (48 proc.) nurodė, jog tėvai jiems dažniausiai padeda įveikti mokymosi sunkumus paaiškindami užduotis, 31 proc. respondentų tėvai padeda kartu ruošdami namų darbus, 13 proc. padrąšindami, 4 proc. mokinių tėvai bara, 2 proc. padeda vesdami pas kitus mokytojus mokytis papildomai, o 1 proc. mokinių duodamos papildomos užduotys. Taip pat 1 proc. mokinių pažymėjo, jog jiems visada sekasi ir tėvų pagalba jiems nereikalinga.

Atliekant tyrimą buvo svarbu nustatyti, kokioje veikloje dalyvaudami mokiniai patiria nesėkmes ir kokios jų priežastys.

Tyrimo metu išaiškėjo, jog dauguma apklaustųjų dažniau ar rečiau patiria mokymosi nesėkmes mokydami visus dalykus (žr. 24 pav.).

34pav. Mokomieji dalykai, kurie mokiniams sekasi ir kuriuose jie patiria mokymosi nesėkmes

Tyrimas parodė, jog dažniausiai mokymosi nesėkmių patiria mokydami lietuvių kalbą (40 proc.), matematiką (25 proc.), anglų kalbą (10 proc.), pasaulio pažinimą (9 proc.), muziką (4 proc.) ir po 1 proc. kūno kultūrą, dailę ir darbelius, tikyba, choreografiją. 8 proc. respondentų nurodė, jog visi dalykai jiems sekasi ir nėra mokomojo dalyko, kad nesisektų. Nors trečdaliui respondentų matematika nesiseka (25 proc.), tačiau beveik tokiam pat procentui respondentų (30 proc.) ji sekasi. Mažesnėms grupėms respondentų (atitinkamai 17 proc., 16 proc., 15 proc.) labiausiai sekasi kūno kultūra, dailė ir darbeliai, pasaulio pažinimas, 11 proc. mokinių besimokydami lietuvių kalbą patiria mokymosi sėkmę, kiti po 4 proc. mokinių sėkmę patiria muzikos, anglų kalbos pamokose, 3 proc. – muzikoje. Įdomu tai, kad palyginus anksčiau atliktų tyrimų duomenis (D. Augienė (2002), M. Barkauskaitė (2003)) lietuvių kalbą mokiniai įvardija kaip sudėtingiausią mokomąsi dalyką. Bet to paaiškėjo, jog mūsų prognozės pasiteisino - mokiniai noriai mokosi tų dalykų, kurie jiems sekasi. Mokiniai pagal kiekvieno dalyko specifiką nurodė įvairias sėkmių ir nesėkmių priežastis.

Priežastys, dėl kurių mokiniams sekasi mokytis arba jie patiria mokymosi nesėkmes 3 lentelė

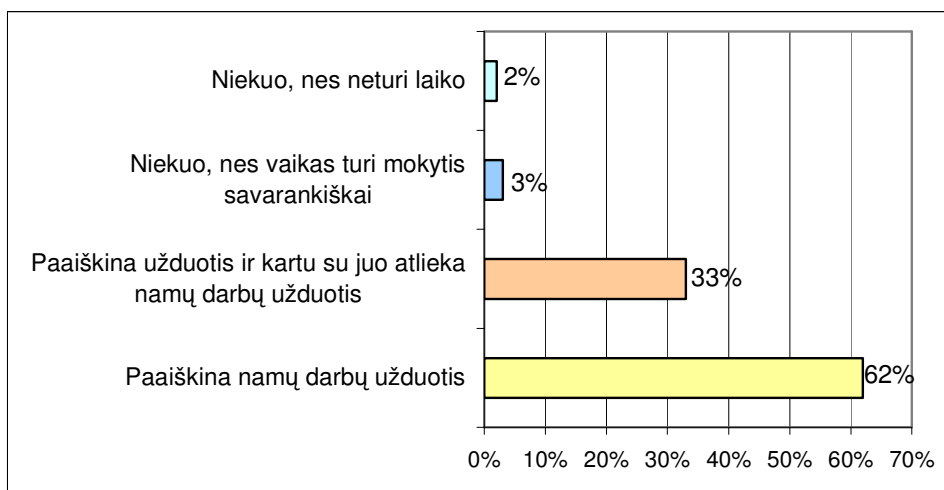
Mokomasis dalykas	Priežastys, dėl kurių mokiniams sekasi mokytis	Priežastys, dėl kurių mokiniams nesiseka mokytis
Matematika	Viską moka Patinka skaičiuoti Pusseserė išmokino Patinka pamoka Tėvai matematikai Stengiasi Gera mokytoja Daugiau mokytoja aiškina Moka skaičiuoti Patinka galvoti Įdomi pamoka Moka daugybės lentelę	Nesimoko namie Reikia daug skaičiuoti Nemoka daugybės lentelės Nepatinka skaičiuoti Sunki pamoka Sudėtingos užduotys Sunkiai supranta Padaro klaidų
Lietuvių kalba	Lengva pamoka Greit viską įsimenu Patinka rašyti Įdomi pamoka Padarau namų darbus Viską moku	Sunku mokytis Padaro daug klaidų Niekas nepamokina Nepatinka pamoka Reikia rašyti Blogai skaito Nesiseka gražiai rašyti Nesimokina Bloga mokytoja Mokytoja blogai išaiškina
Anglų kalba	Gera mokytoja Daug mokinasi Lengvi testai	Gauna blogą įvertinimą Nesupranta žodžių Neatsimena žodžių Trūksta laiko mokytis Nesiseka išmokti Sunki rašyba
Pasaulio pažinimas	Įdomi pamoka Visko daug mokytoja pasakoja Patinka gyvūnai Rimtai mokosi	Nepatinka pamoka Nesiseka pasakoti Nesupranta apie ką kalba
Kūno kultūra	Patinka sportuoti Gerai sportuoju Nori būti sportininku Lengva pamoka Patinka žaidimai	Nemoka šokinėti per virvutę Pralenkia kiti
Dailė ir darbeliai	Patinka daryti darbus Patinka piešti Lengva pamoka Patinka pamoka Gražiai darau darbus Nereik rašyt Nes esa kruopštūs Gali lengvai išmokti	Negražiai piešiu

Muzika	Greit išmoksta dainas Patinka dainuoti Lengva pamoka Lanko muzikinę	Nepatinka groti dūdele Keistos natos Sunku groti Blogas balsas Nieko neišmoksta
Tikyba	Lengva pamoka Įdomi pamoka	Neišmoksta maldų
Choreografija		Reikia mokytis sudėtingų žingsnių Nemoka šokti

Tyrimo metu išaiškėjo (3 lentelė), jog mokomieji dalykai sekasi, kai įdomios pamokos ir jos patinka mokiniams, gera mokytoja, gerai paaiškina, kai respondentai stengiasi, daug mokosi, turi mokymosi motyvus ir pan. Mokiniai, apibūdindami, kodėl nesiseka, nurodė panašias priežastis: mažai mokosi, nepatinka mokytis, mokomi sudėtingi dalykai, per sunkios užduotys, atlikti užduotis nesiseka, neturi gabumų ir pan. Mokymosi nesėkmių patyrimą didele dalimi lemia pateiktų 3 lentelėje mokymosi dalykų sudėtingumas, mokymuisi reikiamų įgūdžių nesusiformavimas. Atliktu tyrimu nustatytas mokymosi nesėkmių priežastis galima būtų šalinti suteikus tinkamą pedagoginę pagalbą, todėl buvo aiškinamasi, kokios pagalbos mokiniai gali sulaukti iš tėvų ir mokytojų.

Tėvų apklausos tyrimo rezultatai

Kadangi, atlikus tyrimą paaiškėjo, jog mokiniai pirmiausia pagalbos prašo pas tėvus, respondentų tėvų buvo pasiteirauta, kaip jie padeda įveikti mokymosi nesėkmes (žr.35 pav.)

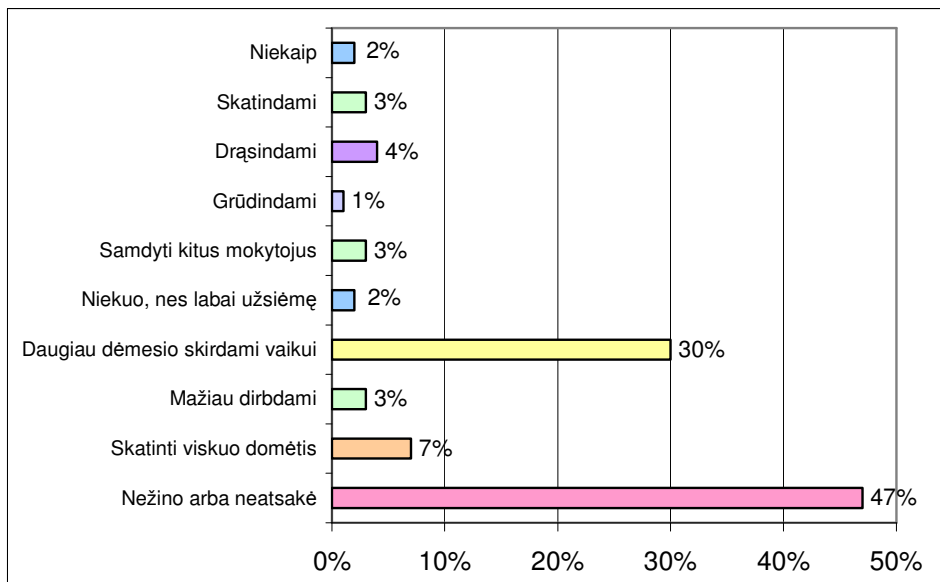

35 pav. Tėvų pagalbos teikimo būdai nesėkmingai besimokantiems mokiniams

Šio tyrimo rezultatai atskleidė, jog didžiausia dalis respondentų (62 proc.) nurodė, jog, kai jų vaikui nesiseka mokytis, jie paaiškina namų darbų užduotis. 33 proc. respondentų – paaiškina užduotis ir kartu su vaiku atlieka namų darbų užduotis, taip iškart užkirsdami kelią galimoms

mokymosi nesėkmės. 5 proc. tėvų nepadada savo vaikams ištikus mokymosi nesėkmei, kadangi (atitinkamai 3 proc. ir 2 proc.) vaikas turi mokytis pats, savarankiškai, o taip pat jie yra užimti, neturi laiko.

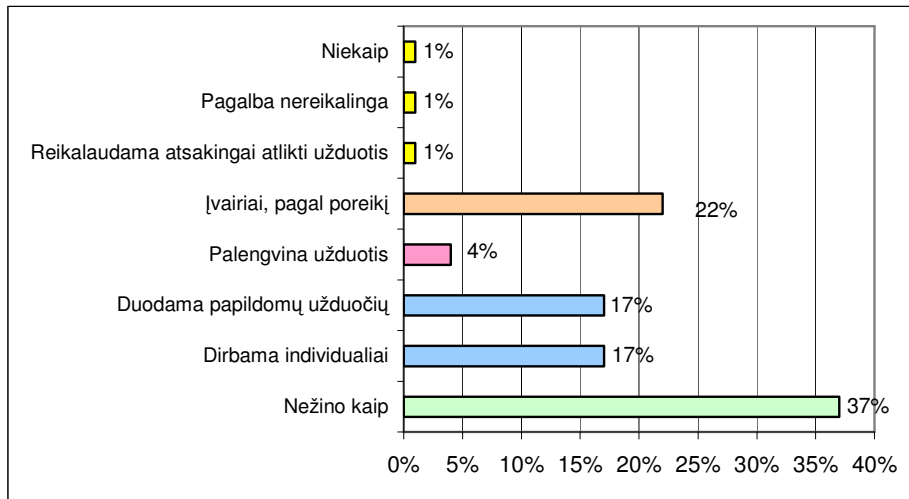
Tiriamųjų buvo pasiteirauta, kaip jie dar galėtų padėti savo vaikams, kad sumažinti mokymosi nesėkmes ar užkirstų kelią jų kilmei.

36 pav. Galima tėvų pagalba jų vaikams

Paaiškėjo, jog beveik pusė (47 proc.) respondentų nežino, kaip dar galėtų padėti savo vaikams įveikti mokymosi nesėkmes, 30 proc. pažymėjo, jog padėtų skirdami daugiau dėmesio vaikui. Kiti respondantai (7 proc.) mano, kad vaikams galėtų padėti skatinant viskuo juos duomėtis, 4 proc. – drąsinant, po 3 proc. skatinant, samdant kitus mokytojus, patys mažiau dirbdami. Tačiau po 2 proc. tėvų nurodė, jog niekuo ir niekaip negalėtų, nes jie labai užsiėmę. 1 proc. respondentų galvoja, jog pagalbą suteiktų grūdindami.

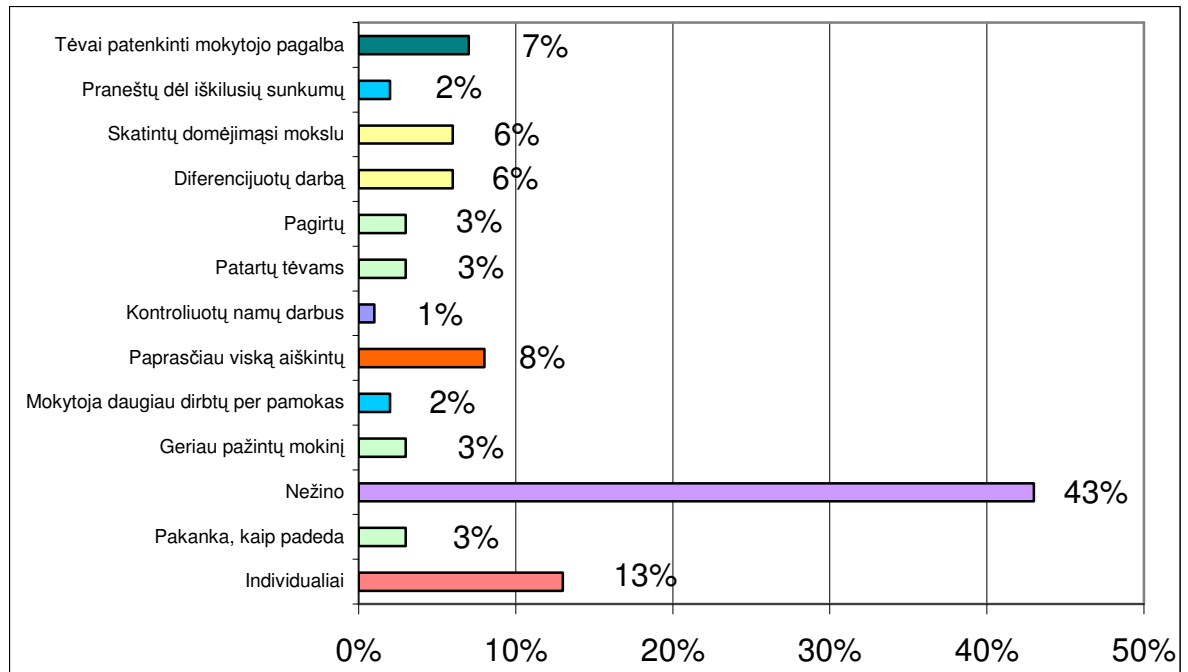
Norint išsiaiškinti tėvų lūkesčius buvo pasiteirauta, kaip, jų manymu, mokytojas suteikia pagalbą jų vaikams, kai jiems pradeda nesisėkti mokytis.

37 pav. Tėvų nuomonė apie mokytojų suteikiamą pagalbą įveikiant mokymosi nesėkmes

Tyrimu nustatyta, kad didžiausia dalis apklaustųjų (37 proc.) nežino kaip ir kokią pagalbą suteikia mokytojai savo mokiniams užkertant kelią mokymosi nesėkmės. 22 proc. tėvų teigia, jog mokytojai teikia įvairiapusę pagalbą, atsižvelgdami į situaciją, poreikius. Po 17 proc. respondentų nurodo, jog mokytojai jų vaikams duoda papildomų užduočių ir dirba su mokiniu individualiai, 4 proc. - padeda palengvindami užduotis. Likusieji 3 proc. teigia, jog mokytojai padeda reikalaujant atsakingai atlikti užduotis(1 proc.), taip pat mano, jog jų vaikui pagalba nereikalinga (1 proc.) ir mokytojas niekaip nepadeda jų vaikams įveikti nesėkmių moksle.

Tiriamųjų taip pat buvo pasiteirauta, kaip norėtų, kad mokytojai padėtų jų vaikams išvengti mokymosi nesėkmių ar mokiniai sulauktų pagalbos įveikiant nesėkmes (žr.38 pav.).

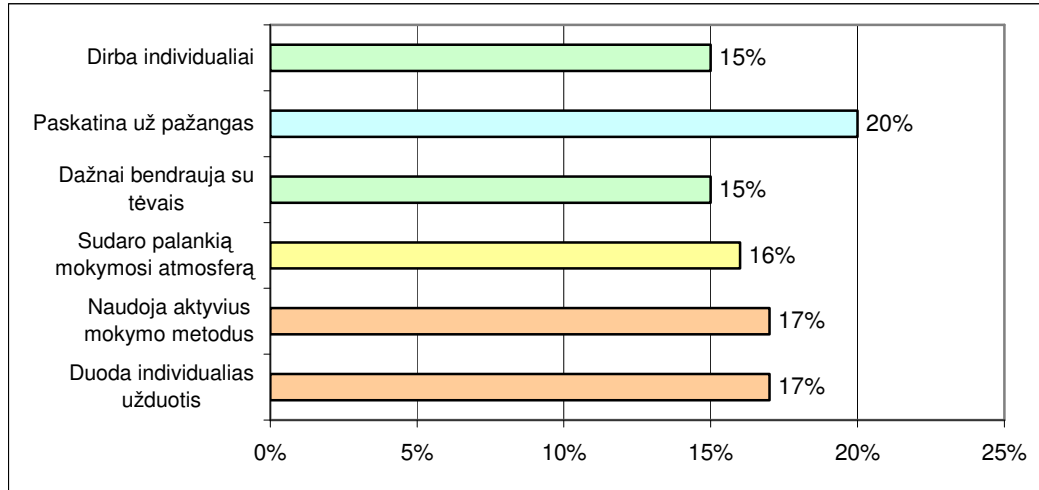
38 pav. Tėvų nuomonė apie tikimąsi pagalba iš mokytojų įveikiant mokymosi nesėkmes

Tyrimo rezultatai parodė, jog beveik pusė (43 proc.) respondentų nežino, kaip mokytojai dar galėtų padėti jų vaikams patiriant mokymosi sunkumus. Tėvai norėtų, jog mokytojai suteiktų tokią pagalbą: daugiau padirbėtų individualiai (13 proc.), paprasčiau viską aiškintų (8 proc.), diferencijuotų darbą ir skatintų mokinių domėjimąsi mokslu (po 6 proc.), diferencijuotų darbą (3proc.), geriau pažintų mokinius (3 proc.), juos pagirtų (3 proc.), mokytojai patys daugiau dirbtų per pamokas (2 proc.), kontroliuotų mokinių namų darbus (1proc.). Tėvai patys norėtų būti informuoti apie jų vaikams iškilusius sunkumus (2 proc.) ir patartų tėvams, kaip jie galėtų padėti savo vaikams (3 proc.). 3 proc. respondentų pažymi, kad pakanka tokios pagalbos, kokią dabar suteikia mokytoja, o 7 proc. apklaustųjų yra patenkinti mokytojų suteikiama pagalba.

Tyrimo rezultatų analizė leidžia daryti išvadą, jog dauguma tėvų nežino, kaip gali padėti savo vaikams išvengti mokymosi nesėkmių ir kokios pagalbos jų vaikai gali sulaukti iš mokytojų. Apibendrinant galima teigti, jog pagalba nesėkmingai besimokančioms mokiniams šeimoje yra nepakankama. Todėl atlikto tyrimo duomenys leidžia parengti rekomendacijas tėvams, kad aktyviau būtų sprendžiami nesėkmingai besimokančių vaikų pagalbos klausimai.

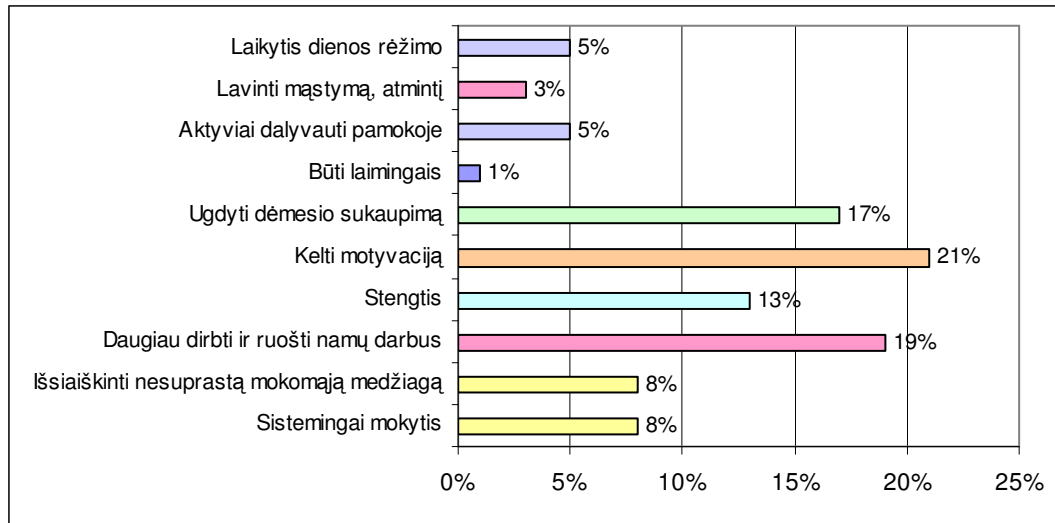
Pedagogų apklausos tyrimo rezultatai

Mokytojai yra pirmieji asmenys turintys pastebėti mokinių mokymosi nesėkmes, o svarbiausia numatyti priežastis, dėl kurių gali kilti sunkumų mokantis ir vykdyti visą pedagoginio proceso organizavimą taip, kad mokiniams mokymasis būtų patrauklus, jie noriai eitų į mokyklą. Todėl siekiant pedagoginės pagalbos efektyvumo, būtina įvertinti mokytojų pagalbos teikimo būdus ir jų taikymo galimybes.

39 pav. Mokytojų suteikiama pagalba įveikiant mokymosi nesėkmes

Šio tyrimo rezultatai parodė (39 pav.), jog mokytojai, kad išvengti mokymosi nesėkmių mokinius paskatina už pažangas. Taip daro 20 proc. respondentų. 17 proc. nurodė, jog naudoja aktyvius mokymosi metodus, kiti 17 proc. duoda mokiniams individualių užduočių, 16 proc. sudaro palankią mokymuisi atmosferą, po 15 proc. respondentų pagalbą suteikia dirbdami su mokiniais individualiai ir dažnai bendraudami su tėvais. Tyrimo rezultatai leidžia daryti išvadą, jog mokytojai įvairias pagalbos rūšis mokymosi nesėkmių mažinimui. Tačiau patys mokiniai turėtų rūpintis savo mokymusi ir padėti sau įveikti kylančius ar iškilusius sunkumus. Todėl mokytojų buvo paklausta patarimų, kaip mokiniai galėtų patys sau padėti. Gauti rezultatai pateikti 40 paveiksle.

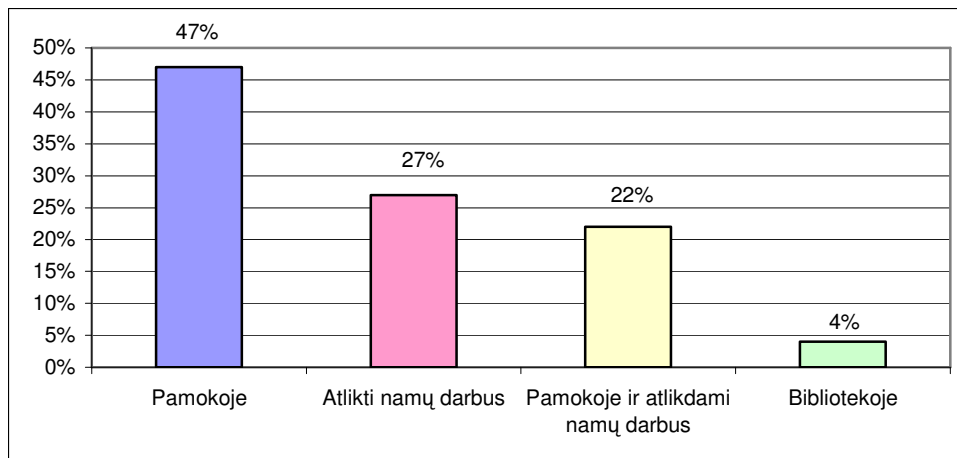

40 pav. Mokytojų patarimai mokiniams siekiant išvengti mokymosi nesėkmių

Paaiškėjo, jog 21 proc. respondentų mokiniams patartų kelti mokymosi motyvaciją, 19 proc. daugiau dirbti ir ruošti namų darbus, 17 proc. ugdytis dėmesio sukaupimą, 13 proc. labiau stengtis. Mažesnę dalis respondentų (po 8 proc.) mano, jog mokiniai padėtų sau, jeigu išsiaiškintų nesuprastą mokomąją medžiagą, aktyviau dalyvautų pamokoje (5proc.), laikytųsi dienos režimo (5proc.), lavintų mąstymą, atmintį (3 proc.), o 1 proc. respondentų nurodė, jog vaikams pakaktų būti laimingiems, jog išvengtų nesėkmių moksle.

Iš šios analizės galima daryti išvadą, jog dauguma mokinių padėtų sau, jeigu suaugusieji nukreiptų juos teisinga linkme (pvz., kelti motyvaciją per veiklą, sportuosi – ateityje gali tapti garsiu sportininku ir pan.), nuolat kontroliuotų jų mokymąsi, o svarbiausia – pamokų metu skatintų mokinius aktyviai veikti (dėl dėmesio išlaikymo, atminties, mąstymo ir pan.).

Norint išsiaiškinti, kas dar įtakoja mokinių mokymąsi, siekta išsiaiškinti, kur ir kada mokiniams, mokytojų nuomone, geriausia sekasi mokytis (žr. 41 pav.).

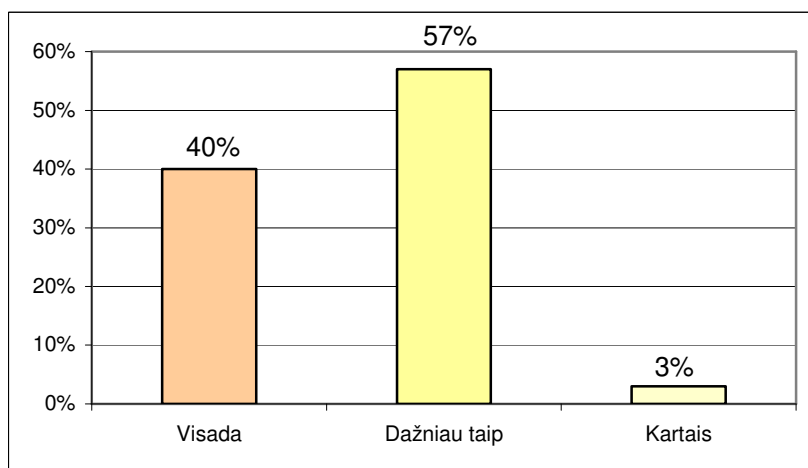

41 pav. Aplinka ir veikla, kurioje mokiniai daugiausia išmoksta

Šio tyrimo rezultatai parodė, kad dauguma (47 proc.) respondentų nurodo, jog mokiniai daugiausia išmoksta pamokoje, kita dalis respondentų (27 proc.) teigia, jog atliekant namų darbus. 22 proc. pažymi, kad mokydami ir pamokoje ir atlikdami namų darbus mokiniai pasiekia geriausių rezultatų ir tik 4 proc. nurodo, jog daugiausia mokiniai gali išmokti bibliotekoje, ieškodami įvairių mokslo žinių ir viskuo domėdamiesi.

Galima daryti išvadą, jog mokiniai daugiausia išmoksta pamokoje, o jiems visada atliekant namų darbus galima išvengti mokymosi spragų, kurios sukelia mokymosi sunkumus.

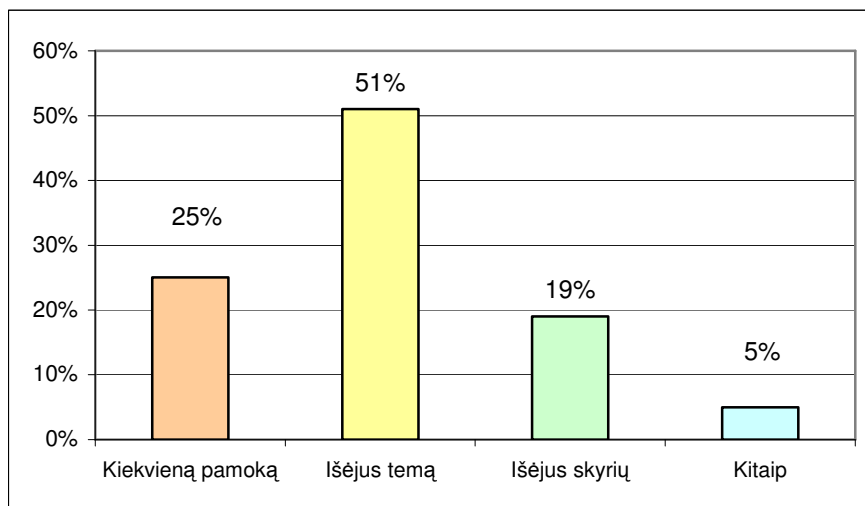
Pedagogai pripažįsta pamokos kaip mokymosi formos efektyvumą, kurią organizuoja mokytojai. Tačiau pats mokytojas turi nuolat peržiūrėti ir analizuoti savo darbą, jo rezultatus, todėl mokytojų buvo pasidomėta, kaip dažnai jie tai daro (žr.42 pav.).

42 pav. Mokytojų savo veiklos analizavimas

Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog dauguma (57 proc.) respondentų dažnai analizuoja savo darbą, o 40 proc. daro tai visada ir tik 3 proc. – kartais. Tyrimo rezultatai leidžia daryti išvadą, jog mokytojai elgiasi teisingai, dažnai ar nuolat analizuodami savo darbą, moksleivių pasiekimus, darbo klaidas kiekvieną pamoką ir daro savo darbo analizę, nes tai leidžia pamatyti savo darbo privalumus ir trūkumus, o mokymosi procesą daryti patrauklesniu mokiniams.

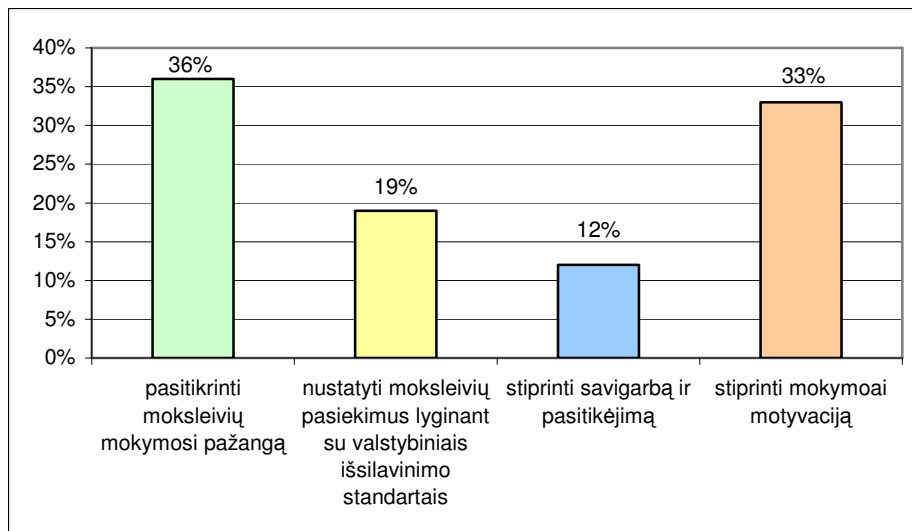
Mokytojai nuolat turi kontroliuoti mokinių mokymąsi ir stebėti, ar mokymesi neatsiranda spragų, nes iš šio tyrimo rezultatų (3 lentelė) paaiškėjo, jog mokiniams nesiseka mokytis, kai jie nesupranta apie kalbama ar kažko nemoka. Geriausias būdas tai patikrinti – atlikti mokinių žinių vertinimą. Todėl mokytojų buvo pasiteirauta kaip dažnai jie vertina savo mokinių žinias.

43 pav. Mokinių žinių vertinimas

Iš šio tyrimo matyti, jog pusė respondentų (51 proc.) savo mokinius vertina išėjus temą, mažesnę grupę (25 proc.) – kiekvieną pamoką, 19 proc. respondentų nurodė, jog išėjus skyrių, o 5 proc. kitaip. Svarbiausia, jog visi mokytojai vienaip ar kitaip dažnai vertina savo mokinių žinias, o kiekvienas dirbdamas individualiai renkasi jam patogesnę vertinimo būdą ir dažnumą.

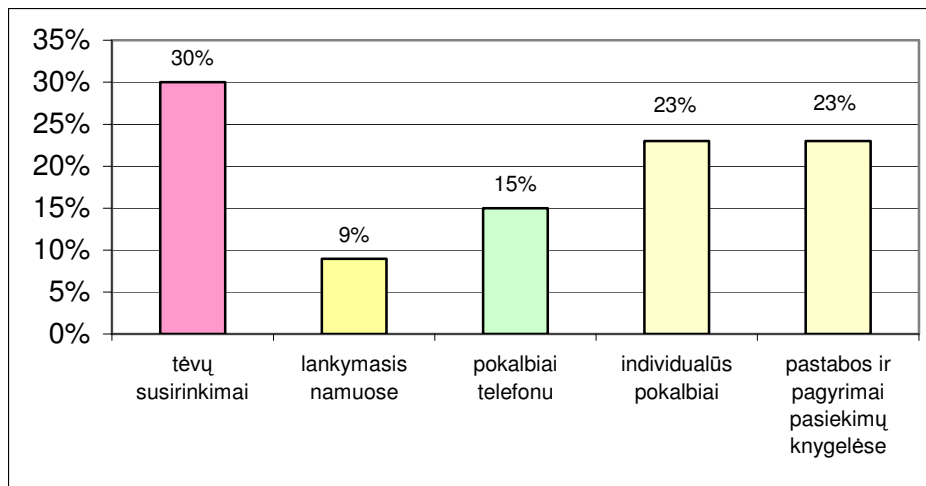
Tačiau, kaip parodė tolimensio tyrimai, mokytojai vertindami mokinius siekia patikrinti ne tik jų žinias (žr. 44 pav.).

44 pav. Mokytojų siekiai vertinant ugdytinių elgesį ir pasiekimus

36 proc. respondentų vertindami tikrina ar mokiniai daro pažangą mokymesi, 33 proc. nurodė, jog taip siekia stiprinti mokinių mokymosi motyvaciją, mažesnė dalis (19 proc.) taip nustato mokinių pasiekimus lygindami juos su valstybiniais išsilavinimo standartais, o 12 proc. mano, jog vertinimas stiprina mokinio savigarbą ir pasitikėjimą savimi. Šio tyrimo rezultatai leidžia daryti išvadą, jog vieningos nuomonės, ko siekiama vertint mokinius, nėra. Be to mokytojams vertėtų labai atsargiai naudoti vertinimą motyvacijai kelti, kadangi galima sulaukti priešingos mokinių reakcijos, kai mokiniai praranda norą mokytis, nes bijo būti blogai įvertinami.

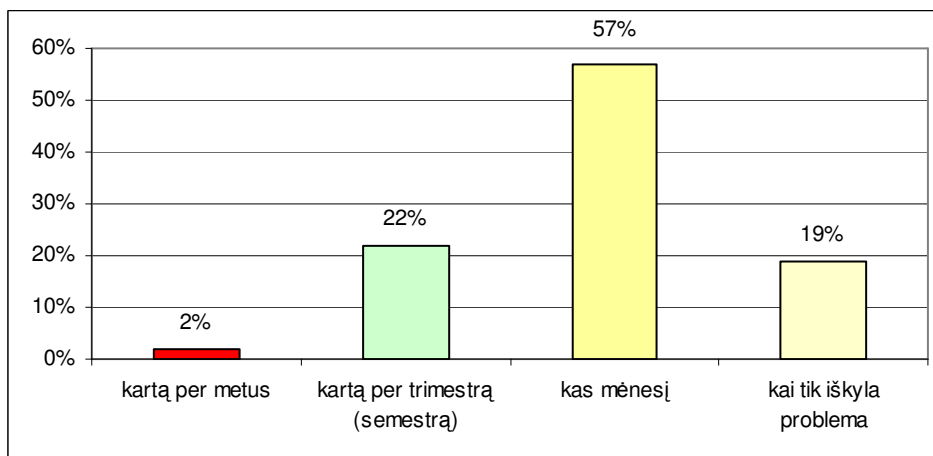
Kad ir kiek kalbėtume apie mokytojo veiklą su mokiniais, nemažiau mokinių svarbus yra mokytojo bendradarbiavimas su šeima. Norint sutarti su mokinio šeima, visada reikia laiko, darbo ir atsidavimo, todėl buvo siekta išsiaiškinti, kokias bendradarbiavimo formas mokytojai naudoja bedraudami su tėvais (žr.45 pav.)

45 pav. Mokytojų naudojamos bendradarbiavimo formos su tėvais

Paaikškėjo, jog dažniausiai (30 proc.) respondentai su tėvais susitinka tėvų susirinkimų metu, truputį mažiau (po 23 proc.) apklaustųjų kalba su tėvais individualiai, rašo pastabas ir pagyrimus pasiekimų knygelėse, 15 proc. bendrauja telefonu, o 9 proc. lankosi namuose.

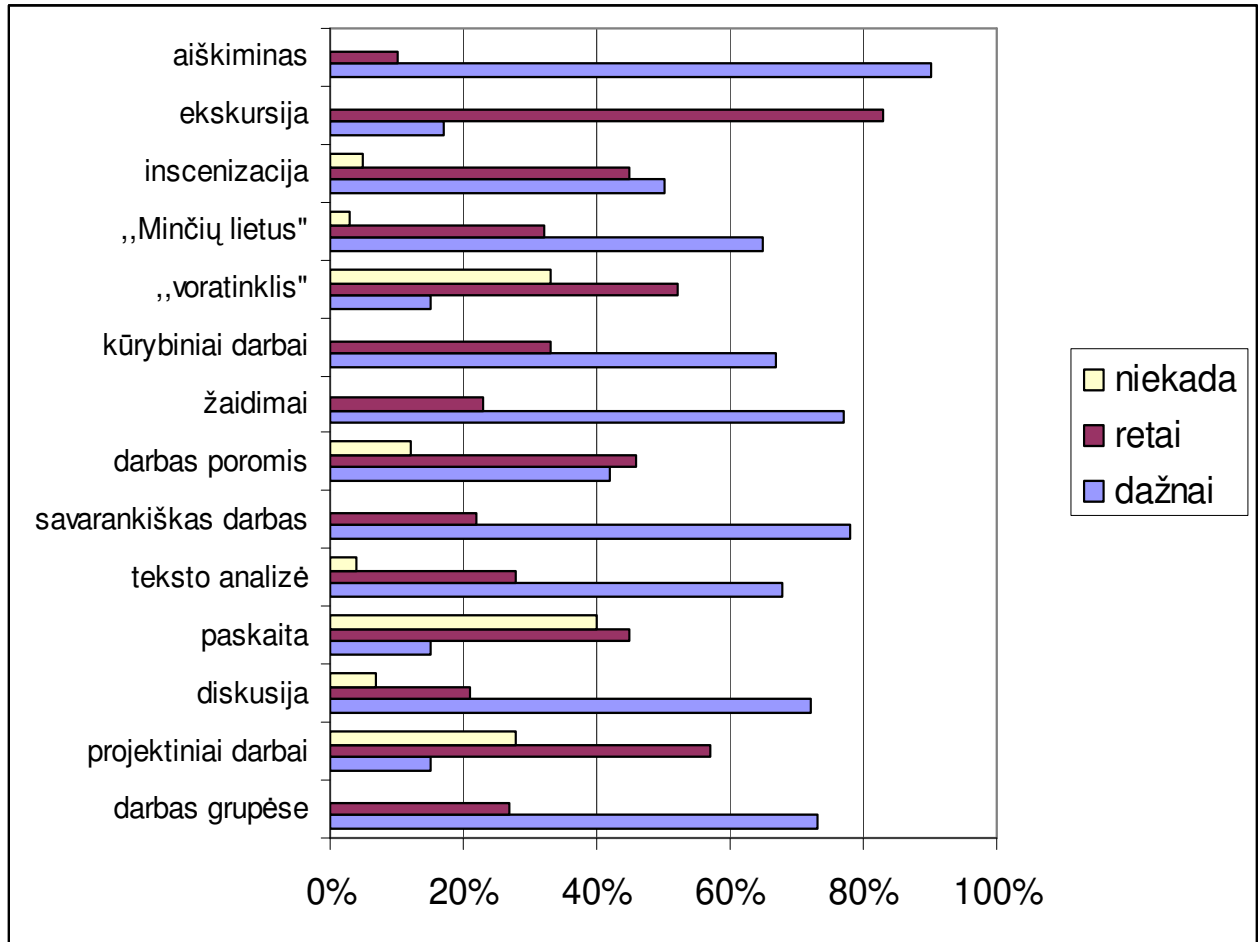
Tyrimu nustatyta, jog mokytojai taiko įvairias bendradarbiavimo formas, tačiau nemažiau yra svarbu, kaip dažnai mokytojai informuoja tėvus apie jų vaikams gresiančias ar ištikusias mokymosi nesėkmes.

46 pav. Kaip dažnai mokytojai kalba apie mokymosi sunkumus su tėvais

Tyrimo rezultatai, kuriuos matome 46 paveiksle parodė, kad daugiau nei pusė (57proc.) respondentų su tėvais bendrauja kas mėnesį, 22 proc. kartą per trimestrą (pusmetį), 19 proc. , kai tik iškyla problema, mažuma (2proc.) kartą per metus. Remiantis atlikto tyrimo duomenimis galima teigti, jog gerai, kad dauguma mokytojų bendrauja su tėvais dažnai, bet nemažiau svarbu, kad tėvai būtų laiku ir tinkamai informuoti apie kylančius ar iškilusius mokymosi sunkumus.

Kadangi ankstesni tyrimai parodė, kad mokiniai pamokoje nėra pakankamai aktyvūs (15 pav.), o tai yra būtina sąlyga sėkmingam mokymuisi, taip pat mokiniai per pamokas nespėja išmolti mokomosios medžiagos (17 pav.), o vadovauti savo paties mokymuisi dar nėra gerai išmoke, buvo mokytojams pateikti mokymosi metodai ir pasidomėta, kaip dažnai jie juos naudoja. Gauti rezultatai pateikti 46 paveiksle.

48 pav. Mokytojų naudojami mokymo metodai pamokose (dažnumas)

Tyrimai atskleidė, jog dažniausiai respondentai pamokose naudoja aiškinimą (90proc.), savarankišką darbą (78 proc.), žaidimus (77 proc.), darbą grupėmis (73 proc.), (kiti retai 21 proc.) diskusijas (72 proc.), teksto analizę (68 proc.), kūrybinius darbus (67 proc.) ir t.t. Retai naudoja ekskursijas (83 proc.), projektinius darbus (57 proc.), paskaitas (45 proc.) ir t.t. Mažiausiai taikytini metodai yra: paskaita (40 proc. nors kiti ją vartoja dažniau), „Voratinklis“ (33 proc. nenaudoja), projektiniai darbai (28 proc.) ir pan.

Mokytojai gali rinktis mokymosi metodus pagal mokinių amžių, individualias savybes, mokomąją medžiagą, savo gebėjimus ir pan. Bet geriausias metodas yra tas, kuriuo galima pasiekti geriausių rezultatų. Todėl mokytojams buvo pateiktas atviras klausimas, kuriuos 3 metodus taikydami, jie pasiekia geriausių rezultatų (4 lentelė).

Metodai, kuriuos taikydami mokytojai pasiekia geriausių rezultatų 4 lentelė

Nr.	Metodai	Procentinė išraiška
1.	Aiškinimas	19 proc.
2.	Darbas grupėse	17 proc.
3.	Kūrybiniai darbai	13 proc
4.	Diskusija	12 proc
5.	Savarankiškas darbas	9 proc
6.	Darbas poromis	6 proc.
7.	Žaidimai	5 proc.
8.	„Minčių lietus“	4 proc.
9.	Projektiniai darbai	4 proc.
10.	Inscenizacija	3 proc.
11.	Teksto analizė	3 proc.
12.	Ekskursijos	2 proc.
13.	„Voratinklis“	2 proc.
14.	Paskaita	1 proc.

Iš šio tyrimo rezultatų matyti, jog geriausi rezultatai, respondentų nuomone (19 proc.), pasiekiami jiems naudojant aiškinimo metodą, kiti pažymėjo, jog darbu grupėmis (17 proc.), kūrybiniais darbais (13 proc.), diskusija (12 pro.), savarankišku darbu (9 proc.), darbu poromis (6 proc.) žaidimais (5 proc.), „Minčių lietumi“ ir projektiniais darbais (po 4 proc.), inscenizacija ir teksto anlyze (po 3 proc.), ekskursija ir „Voratinkliu“ (po 2 proc.) ir paskaita (1 proc.).

Atlikus tyrimą galima teigti, jog mokytojai naudoja daug įvairių mokymosi metodų ir gana dažnai. Jie žino kokiais metodais pasiekia geriausių rezultatų, tačiau sugrįžtant prie ankstesnių išvadų (kurias pateikiau anksčiau), dėl ko ir kilo metodų naudojimo pamokose klausimas, galima daryti išvadą, jog mokytojai ne visada tikslingai naudoja mokymo metodus. Remiantis atlikto tyrimo duomenimis mokytojams būtina rekomenduoti keisti mokymo metodus

naudojamus pamokose, permąstant juos ir mokyklų administracijai, kad būtų sudarytos galimybės mokytojams lankyti kursus ar seminarus mokymo(si) metodų ir jų taikymų temomis.

Tyrimo metu nustatyta (11 pav.), jog mokiniai patiria mokymosi sunkumų dėl mokymosi turinio sudėtingumo, todėl buvo pasidomėta kaip mokytojai keičia mokymo turinį nesėkmių mažinimui. Rezultatai pateikiami 5 lentelėje.

Mokytojų veikla keičiant mokymo turinį nesėkmių mažinimui 5 lentelė

	Veikla	Veiklos turinys	Procentinė išraiška
1.	Darbas atsižvelgiant į mokinių gabumus mokiniais	Individualizuoja darbą, pritaiko mokymo turinį pagal klasės lygį, diferencijuoja užduotis, mažina užduočių skaičių	27 proc.
2.	Paskatinimas	Skatina išvykomis, dovanomis	3 proc.
3.	Keičia mokymo būdus ir metodus	Supaprastina aiškinimą, atrenka ir pateikia pagrindinę informaciją, mažina mokomosios medžiagos apimtį, stengiasi medžiagą pateikti kuo įdomiau, daugiau laiko skiria kartojimui, naudoja įvairesnius mokymo metodus	45 proc.
4.	Kreipiasi pagalbos kitur	Adaptuoja ir modifikuoja programas	2 proc.
5.	Neatsakė nieko arba neturi nuomonės		16 proc.
6.	Kelia mokymosi motyvaciją	Stengiasi viskuo sudominti, kalba apie mokymosi reikšmę	2 proc.
7.	Veikia įvairiai, pagal situaciją		3 proc.

Nustatyta, jog beveik pusė respondentų (45 proc.), jog sumažinti nesėkmingo mokymosi tikimybę ugdymo procese, keičia mokymo būdus ir metodus. Taip jie stengiasi mokomąją medžiagą pateikti kuo įdomiau, atrinkti ir pateikti mokiniams pagrindinę informaciją ir pan. 27 proc. respondentų savo veiklą derina prie mokinių gabumų (individualizuoja darbą ir diferencijuoja užduotis ir pan.), 3 proc. stengiasi mokiniams padėti juos paskatindami, taip pat 3 proc. respondentų veikia įvairiai pagal situaciją. Po 2 proc. apklaustųjų pagalbos kreipiasi kitur (į pedagoginę psichologinę tarnybą), kelia mokymosi motyvaciją. Tačiau net 16 proc. respondentų

neatsakė į šį klausimą, todėl galima teigti, jog ne visi mokytojai keičia mokymosi turinį mokymosi nesėkmių prevencijai.

Keičiant mokymo(si) proceso organizavimą, turėtų keistis ir pats mokytojas, todėl respondentų klausėme jų nuomonės, kaip turėtų keistis mokytojas, jog sumažintų mokinių mokymosi nesėkmes (žr.6 lentelė).

Mokytojo savęs keitimas mokinių mokymosi nesėkmių mažinimui

6 lentelė

Nr.	Kur reikėtų keistis	Ką reikėtų keisti	Procentinė išraiška
1.	Veikloje	Dirbti kūrybiškiau Mokymo turinį derinti pagal mokinius Individualizuoti darbą Geriau ruoštis pamokoms Keisti darbo metodus Daugiau naudoti vaizdinių priemonių Kelti kvalifikaciją Labiau aktyvinti mokinius Skatinti mokinių pasitikėjimą savimi	30 proc.
2.	Asmenybėje	Supratingas Profesionalus Kompetetingas Tolerantiškas Nuoširdus Tobulinti save	16 proc.
3.	Santykiuose su mokiniais	Šilčiau ir daugiau bendrauti su mokiniais Atsižvelgti į mokinių individualybę Turėti kantrybės Teikti mokiniams pagalbą Būti draugu, patarėju, guodėju Skatinti mokinių motyvaciją Labiau įsijausti į mokinio poziciją Sukurti „gerą“ atmosferą klasėje Girti mokinius už pastangas Keisti bendravimo su mokiniais formas	24 proc.
4.	Turi keistis ne mokytojas, o mokiniai	Daugiau galvoti apie atliekamą darbą, o ne apie namuose laukiančius malonumus Mokiniai yra išlepinti ir neatsakingi	7 proc.
5.	Neatsakė		23 proc.

Remiantis pateiktais atsakymais, galima teigti, jog dauguma respondentų (30 proc.) pažymi, kad mokytojai turėtų keistis vykdomoje veikloje, 24 proc. – santykiuose su mokiniais, taip pat keisti asmenybės bruožus (16 proc.). 7 proc. mano, jog turėtų keistis ne mokytojas, o mokiniai, kad sumažinti mokymosi nesėkmes. 23 proc. nepažymėjo nieko. Kadangi niekas nepažymėjo, jog mokytojui nereikėtų visiškai keistis, jog sumažinti mokymosi nesėkmes. Todėl galima daryti išvadą, jog vykdant mokymosi nesėkmių prevenciją, mokytojui nuolat reikėtų vertinti savo veiklą, „peržiūrėti“ savo asmenybę ir tobulinti savo santykius su mokiniais.

Galiausiai mokytojų prašėme pateikti pasiūlymų, kaip organizuoti ugdymo procesą, kad sumažinti mokinių mokymosi nesėkmes. Gauti duomenys pateikiami 7 lentelėje.

Mokytojų pasiūlymai ugdymo organizavimo procesui

7 lentelė

Nr.	Pasiūlymai	Pagrindimas	Mokytojų skaičius
1.	Gerinti mokinių ir mokytojų tarpusavio santykius	Jei santykiai nuoširdūs viską galima išspręsti susitarimu Vaikai galėtų padėti mokytojui pastenėti kito mokinio nesėkmes ir bandyti kartu padėti	4
2.	Įvesti namų darbus nuo 1 klasės		1
3.	Derinti mokymosi turinį pagal mokinį individualiai ir pagal bendrą klasės mokymąsi	Diferencijuoti darbą	2
4.	Dažniau pagirti mokinį, akcentuoti vaiko pasiekimus, o ne nesėkmes	Taip lengviau įveikiami sunkumai	3
5.	Dirbti su mokiniu individualiai	Jei mokinys nespėjo užduoties atlikti per pamoką, galima pasilikti ir kartu atlikti užduotį	4
6.	Ruoštis atsakingiau pamokoms		1
7.	Mažinti mokymosi krūvius, koreguoti mokymo turinį		2
8.	Sukurti vieningą vertinimo sistemą		1
9.	Identifikuoti ugdytinio taikomas mokymosi strategijas ir jų efektyvumą		1
10.	Naudoti kuo įvairesnius mokymo metodus		3
11.	Mažinti mokinių baimes		1
12.	Atsižvelgti į vaiko individualybę		3
13.	Keisti mokymo programas	Jos yra sunkios, didelės apimties	8

		ir t.t.	
14.	Stiprinti mokinių savivertę		1
15.	Didesnį dėmesį skirti mokinių žinių ir pastangų vertinimui		1
16.	Dirbti kūrybiškai	Kad pamokoje mokiniams būtų gera, įdomu	2
17.	Sudaryti palankias sąlygas ugdymui ir ugdymuisi		1
18.	Pamokoje galėtų dirbti ir mokytojo pagalbininkas		1
19.	Keisti darbinę aplinką		1
20.	Daugiau dėmesio kreipti į savo organizuojamą veiklą		2
21.	Mokiniam vieną veiklą keisti kita		1
22.	Nepateikė pasiūlymų		16
		Viso	60

Daugiausia mokytojai pateikė pasiūlymų dėl mokymo programų ir siūlo jas lengvinti, mažinti jų apimtį ir pan., taip pat dėl mokytojų ir mokinių santykių, dėl individualaus darbo su mokiniais, metodų naudojimo pamokose ir kt. Dalis mokytojų jokių pasiūlymų nepateikė.

Akivaizdu, jog mokytojai nėra patenkinti dėl mokymosi programų, vieningo vertinimo nustatymo, gerai, jog mato savo darbe taisytinių pusių (bendravimo su mokiniais, darbo metodų keitimo, darbo aplinkos keitimo, atsakingumo ruošiantis pamokoms ir pan.).

Remiantis atlikto tyrimo duomenimis, pedagogams būtina rekomenduoti keisti tradicinį mokinių ugdymą, individualizuojant jį, šalinant mokymosi nesėkmių priežastis.

Lyginant mokinių, tėvų ir mokytojų požiūrį į mokymosi nesėkmių prevenciją galima daryti išvadą, jog mokytojai ir tėvai padeda mokiniams įveikti mokymosi nesėkmės, tačiau jie nepakankamai gerai išmano, kaip galėtų vykdyti mokymosi nesėkmių prevenciją.

IŠVADOS

Atlikus mokslinės literatūros ir tyrimo analizę, galima teigti, kad:

1. Pedagoginio proceso valdymas – yra taikymas optimalių organizacinių priemonių ir metodų, kuriais galima pasiekti efektyvių ugdymo rezultatų, todėl organizuoti pedagoginį procesą reikalaujama taip, kad būtų pasiekti pamokoje užsibrėžti tikslai, pasiekta optimalių išmokimo rezultatų.
2. Mokytojai turi pasirinkti mokymo turinį, remdamiesi tam tikros srities pagrindinėmis idėjomis ir žinių struktūtomis, atsižvelgdami, žinoma, į savo mokinių ankstesnes žinias ir gebėjimus.
3. Pedagoginio proceso valdyme mokytojams reikia daug būdų, metodų, kad įdiegtų savo tikslus. Jie turi pasirinkti vaisingiausius metodus, kurie aktyvina mokinį įtemptai dirbti nuo pirmos iki paskutiniosios minutės, kurie lavina mąstymą, turtina atmintį, ugdo vaizduotę.
4. Mokytojas, kaip pedagoginės sąveikos organizatorius, turi parodyti savo pedagoginę erudiciją, metodinį meistriškumą, sudarydamas galimybę visiems klasės mokiniams pagal savo gebėjimus pamokoje aktyviai dalyvauti įsisavinant turinį, tačiau jis neturi savo aktyvumu užgožti klasės mokinių aktyvumo.
5. Mokinio mokymuisi būtinos individualios savybės gali tobulėti mokykloje tik sukūrus atitinkamas socialines ir pedagogines sąlygas – mokinį įtraukus į formalų ir neformalų mokymąsi ir situacijas, kai pats mokinys atranda nauja, mokinių poreikius tenkinant patraukliais mokymo metodais ir procedūromis.
6. Netinkamai organizuotas pedagoginis procesas nežadina mokinio minčių, nepalaiko teigiamos mokymosi motyvacijos, skatina nepasitikėjimą savo jėgomis.
7. Tyrimai parodė, jog tėvai ir mokytojai pripažįsta, jog dalis mokinių besimokydami patiria mokymosi nesėkmes.
8. Daugelis veiksnių įtakoja mokinių mokymąsi, tačiau mokytojai mano, jog labiausiai įtakos patiriant mokymosi nesėkmes turi mokinio psichinės veiklos ir asmenybės trūkumai, artimiausia aplinka, o tėvai, kad mokymo turinys ir mokymo organizavimas. Pagrindines priežastis, trukdančias pasiekti geresnių rezultatų, mokiniai įvardija individualiomis asmenybės savybėmis.

9. Mokinių mokymąsi artimiausioje aplinkoje labiausiai įtakoja triukšmas, kuris kyla dėl neaktyvaus mokinių dalyvavimo pamokoje, neturėjimo ką veikti, neužimtumo. Tyrimo rezultatai parodė, jog tik trečdalis mokinių pamokoje yra aktyvūs, todėl spėja pamokoje išmokti mokomąją medžiagą.
10. Mokymosi turinys tampa nesėkmių priežastimi, kai būna per didelė mokomosios medžiagos apimtis arba ji pateikiama per daug sudėtingai.
11. Tyrimai parodė, jog daugeliui mokinių nesiseka lietuvių kalba, matematika, anglų kalba. Pagrindiniai dalykai, kurie nesiseka yra ir sunkiai įsisavinami.
12. Svarbiausias fizinės sveikatos trūkumas, dėl kurio gali kilti mokymosi nesėkmių, dažnas sergamumas ir pamokų praleidinėjimas. Sunkumų kyla ir dėl psichinės veiklos trūkumų – atminties, mąstymo, dėmesio, valios trūkumų.
13. Duomenų analizė parodė, jog mokiniai, išstikęs nesėkmei, pirmiausiai kreipiasi pagalbos pas tėvus, tačiau daugelis tėvų nežino, kaip galėtų padėti savo vaikams įveikti mokymosi nesėkmes ar užkirsti kelią jų kilmei.
14. Kartais pagalbos mokiniai kreipiasi pas mokytojus, kurie mokinius padrąsina, paaiškina užduotis, padeda individualiai.
15. Tyrimo rezultatai parodė, jog mokytojai naudoja daug ir įvairių mokymo metodų, tačiau ne visada tikslingai.
16. Ne visi mokytojai keičia mokymo turinį mokymosi nesėkmių mažinimui, bet dauguma pritaria nuomonei, jog turi keistis ir jie patys.

Remiantis išvadomis galima patvirtinti hipotezę, kad mokymosi procesą organizuojant taip, kad būtų atsižvelgiama į mokinio individualybę, optimaliai reguliuojama mokinių veikla ir pasiekiami maksimalių mokymosi rezultatų, mokymosi nesėkmių galima išvengti ar bent jau žymiai jų sumažinti.

REKOMENDACIJOS

1. LR švietimo ir mokslo ministerijai rekomenduoti peržiūrėti lietuvių kalbos, matematikos ir užsienio kalbos mokymosi programas, pagal kurias mokiniai patiria nesėkmių.
2. Mokyklų administracijai sudaryti sąlygas pedagogų kvalifikacijai kelti, mokymo(si) proceso tobulinimo ir nesėkmių prevencijos klausimais.
3. Tėvams aktyviau spręsti nesėkmingai besimokančių vaikų pedagoginės pagalbos teikimo klausimus.
4. Mokytojams keisti „tradicinį“ mokinių ugdymą, individualizuojant ir šalinant mokinių mokymosi sunkumus.
5. Plėtoti edukacinį tėvų švietimą mokymosi nesėkmių prevencijos klausimais.

PASIŪLYMAI

1. Mano nuomone, būtų galima daugiau kalbėti šia tema mokyklose su mokytojais ir mokinių tėvais, kad mokykla netaptų mokiniams „katorga ar lažu“. Būtų gerai, kad kiekvienas priimtų vaiką tokį, koks jis yra iš tiesų- su visais jo privalumais ir trūkumais, o ne tikėtis iš jo kad jis bus genijus, mokslininkas.

2. Nereikia vaikui kalti į galvą, kad jis turi būti pats stipriausias, geriausias ir protingiausias ir gaut tik labai gerus įvertinimus. Svarbu, jog mokykloje būtų savo buvimo ir veiklos tikslumą.

3. Tegul vaikas suvokia, kas jį ištiktuojų domina, kas jam ypač svarbu. Supažindinant mokinius su nauja medžiaga, svarbu akcentuoti, išryškinti esminius dalykus, svarbiausius teiginius, nes tuomet lengviau aiškėja nagrinėjamų žinių sandara.

4. Ugdykime mokinio pasitikėjimą savimi, padėkime rasti sritį, kurioje jis justųsi esąs gabus patirtų sėkmę.

5. Didžiajai daugumai tėvų labai rūpi vaikų pasiekimai moksle, tačiau ne kiekvienas pakankamai įsisąmoninęs, kaip jis savo elgesiu gali padėti ar trukdyti vaiko sėkmei. Siekdami vaikui padėti tėvai turi išsiaiškinti, kodėl jų dukrai ar sūnui sunku mokytis ir kaip jam padėti.

Atmintinė tėvams, kurią parengė E. Navickaitė:

- ♦ pasistenkite, kad vaikas suprastų, jog mokymasis- ne bausmė, o blogas pažymys nerodo, kad yra negabus. Svarbiausia išmokyti vaiką mokytis. Taip, galbūt jam vėliau neteks spręsti mokyklinių uždavinių, bet darbe gali susidurti su daug sudėtingesnėmis užduotimis.

- ♦ vaikų gabumai skiriasi. Lėtas vaikas ir mąsto lėčiau, tad neverta jo skubinti, turi praeiti šiek tiek laiko, kad į darbą jis įsitrauktų 100%.

- ♦ nuolat barami ir menkinami vaikai gali netgi susirgti. Nepamirškite to.

- ♦ neatliktos namų darbų užduoties ar blogo pažymio nelaikykite baisiu nusikaltimu.

- ♦ atminkite, kad pamokų ruošos laikas- šventas ir neliečiamas, tad netrukdykite vaikui ir neatitraukite jo dėmesio dėl menkniekio.

6. Yra vaikų, kurie, atrodo, gimė, kad mokytųsi. Jie akimirksniu pagauna tai, kas nauja, ir labai tiksliai atkuria, ką mato ir girdi. Tiesiog nuostabūs vaikai! O štai „paprastus“ vaikus prie mokslo reikia „stumti“ ir raginti. Yra keletas būdų, kuriuos apibendrina Šulčius (2004), kaip galima padėti vaikui gerai mokytis:

1. NUOŠIRDŽIAI DOMĖKITĖS VAIKO MOKYMUSI. Viską, ką dauguma vaikų girdi iš savo tėvų mokslo klausimais, neterai galima pasakyti dviem frazėm: „Na, kaip ten mokykloje?“ ir „Eik rengti pamokų“. Kur kas išmintingiau pasielgtų tėvai, jei paklaustų: „Gal tau paaiškinti namų darbus? Ar viską supratai, ką šiandien pasakojo per pamokas?“ parodykite vaikui, kad jums ištikrųjų įdomūs jo mokykliniai reikalai.

2. PRIMYGTINAI NEREIKALAUKITE, KAD VAIKAS RENGŲ PAMOKAS SAVO KAMBARYJE. Darbas viename kambaryje su jumis jūsų sūnui ar dukrai gali pasirodyti visai smagus. Žinoma, viskas priklauso nuo darbo pobūdžio. Tačiau vaikas turi jausti, kad jis nėra vienišas, kad tėvai sunkią valandėlę visada pasirengę jam padėti.

3. UGDYKITE SAVITVARKOS IR PLANAVIMO ĮGŪDŽIUS. Jūs patys puikiai žinote, kad vaikai paprastai nesugeba susiplanuoti savo laiko, todėl padėkite suvokti jiems naują mintį: darbai seksis geriau, kai viskas vyks pagal iš anksto sudarytą planą. Mokykite vaikus sudaryti sąrašą darbų, kurie jų laikia mokykloje ir namie. Į tą sąrašą gali būti įtraukiamos vioso namų darbų užduotys; knygos, kurias reikia perskaityti; pastabos dienoraštyje. Kaip žinoma, žmonės

išmokę sudaryti tokius sąrašus, gyvena daug ramiau nei tie, kurie visus savo reikalus laiko galvoje.

4. PRADĖKITE NUO PATIES SUNKIAUSIO DALYKO. Žmogaus prigimtis tokia: jei sunkiausia užduotis bus palikta pabaigai, tikėtina, kad ji visai nebus atlikta.

5. NAUDOKITĖS PLANELIU ARBA „ATMINTINĖMIS“. Yra daugybė būdų, kaip lengviau įsiminti naują medžiagą. Pavyzdžiui, spalvų išsidėstymą spektre lengviau įsiminti iš sakinio: „Raudonas obuolys guli žalioje žolėje miesto vidury“ – žodžių pirmųjų raidžių. Nežinomą dalyką geriau įsiminsite siedami jį su žinomu. Jei taikysite įvairius įsiminimo būdus, mokyti bus paprasčiau ir netgi linksmiau.

6. IŠSKIRKITE MOKOMOSIOS MEDŽIAGOS ESMĘ. Kai vaikai klausosi mokytojo, skaito vadovėlį ar bet kurią tekstą, jis nuolat turi savęs klausiti: „Kas čia svarbiausia?“

7. SKAITYKITE „GABALIUKAIS“. Išmokykite vaiką po kiekvienos perskaitytos trumpos pastraipos stabtelėti ir paklausti savęs, kas perskaityta, kas čia pasakyta. Savarankiškai iškeltų klausimų apmąstymai padeda paversti mokymąsi tikru pažinimo procesu.

8. NUSTATYKITE TIKSLUS IR TERMINUS. Išmokykite vaiką kelti sau realius tikslus ir nustatyti jų vykdymo terminus. Pavyzdžiui, prižadėkite su juo pažaisti, jeigu iki sutarto laiko jis perskaitys reikiamą pastraipą ir atsakys į visus pateiktus klausimus. Nėdidelės „dovanėlės“ – geriausias būdas skatinti mokinį.

9. STEBĖKITE, KAIP TOBULĖJA JŪSŲ VAIKO MOKYMOSI ĮGŪDŽIAI. Įsitikinkite, kad vaikas tikrai labai gerai išmoko kokį nors įgūdį, ir tik tada pereikite prie kito. Tai labai svarbu žemesnėse klasėse ir pirmiausia taikytina skaitymui ir skaičiavimui. Nuo to, kaip vaikas įgis šiuos pradinius įgūdžius, priklausys jo tolesnė sėkmė visuose mokomuosiuose dalykuose.

10. PAVERSKITE NAMUS MOKYMOSI LABORATORIJA. Štai ką dėl mažylių mokymo pataria vienas amerikiečių specialistas: „Tegul jūsų virtuvė tampa bandymų aikštele. Pavyzdžiui, trupmenas aiškindami imkite bulvę, obuolį ir perpjaudami iš pradžių į dvi dalis, paskui į keturias ir t.t.“

11. MOKYKITE PAŽYTMĖTI SVARBIAUSIAS MINTIS. Vaikai neįstengia atsiminti visko, ką perskaito ar išgirsta. Tačiau trumpi užrašai nurodant temą, potemę, veiksmą, gamtos aprašymą, įvykio vietą padės greitai atsiminti, apie ką buvo kalbama. Pasistenkite tokį įsiminimo būdą parodyti kuo anksčiau.

12. PADĖKITE VAIKUI PASIRENGTI KONTROLINIAMS DARBAMS. Namų darbų metu parašykite vaiko sugalvoti ir užrašyti galimus kontrolinio darbo klausimus iš mokojo dalyko. Paskui paprašykite, kad jis trumpai atsakytų į kiekvieną iš tų klausimų. Atsakymus patirtinkite vadovėlyje.

13. PADĖKITE VAIKUI PATIKRINTI ATLIKTAS UŽDUOTIS RAŠTU. Daugumai vaikų, taip pat ir suaugusiems, nuobodu skaityti, tai, kas parašyta, ir tikrinti klaidas. Nedaug džiaugsmo teikia klaidos ieškojimas persprendžiant matematikos lygtis. Tačiau visa tai reikia atlikti, norint surasti tą vienintelę klaidą, kuri gali sugadinti visą darbą.

14. GIRKITE VAIKUS UŽ SĖKMĘ. Nebūkite per daug griežti, kai nesiseka. Stenkitės pastebėti pagerėjimą ir girkite už viską, už ką tik galima pagirti. Tegul vaikas girdi, kaip jūs pasakojate apie jo laimėjimus giminėms ir draugams. Taip aukštyn pakelsite jo laimėjimų „kartelę“, o jūsų vaikas stengsis ją pakletti dar aukščiau.

15. NESPAUSKITE VAIKO IR NEVERKITE ATLIKTI DARBO NE PAGAL JO JĖGAS. Neverskite vaiko atlikti užduoties, su kuria jis nepajėgus susidoroti. Nesistenkite jo ateities lyginti su šių dienų laimėjimais. Mokykloniai laimėjimai dar nėra suaugusio žmogaus sąminingo

gyvenimo garantas. Tikriausiai sutinkate, kad negalima vadinti nevykėliais A.Einšteino, H.Fordo ir V.Čerčelio. mokykloje jie buvo nepažangūs, išsiblaškę, nenuoramos.

LITERATŪRA

1. Arends Ricchard I. (1998). Mokomės mokyti. Vilnius.
2. Ališauskas, Miltenienė (2001). Specialiųjų mokymosi poreikių tenkinimas.// Specialusis ugdymas. Mokslo darbai. Šiauliai. P.9.
3. Augienė D. (2001) Pedagoginės sėkmės situacijų sudarymas ugdant mokinių laimėjimų motyvaciją.// Pedagogika. Nr.54. Šiauliai.
4. Augienė D. (2002). Pradinių klasių mokinių mokymosi nesėkmės, jų vidinės ir išorinės priežastys.// Edukologijos mokslo keliu. Šiauliai.
5. Augutis P. (1996). Pedagoginė sąveika – kontaktai – mokymosi proceso valdymas.// Pradinis ugdymas. Šiauliai. P.48 -52.
6. Bagdonas A. (1995). Mokymosi negalės. Vilnius.
7. Bižys N., Linkaitytė G., Valiukevičiūtė A. (1996). Pamokos mokytojui. Vilnius.
8. Brooks V. (2002) Assessment in secondary schools. -Buckingham
9. Brophy J.(1981). Teacher praise: a functional analysis. Review of Educational Research, Spring:26. Copyright , AERA, Washington,D.C
10. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius.
11. Charles C.M. (1999). Pedagoginio tyrimo įvadas. Vilnius.
12. Erikson E. (1963). Childhood and society. New York: W.W. Norton and Co.
13. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). Pedagoginė psichologija. Vilnius.
14. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N. (1996). Aš myliu kiekvieną vaiką. Vilnius.
15. Giedrienė R., Monkevičienė O. (1995). Kodėl nemiela mokykla? Vilnius
16. Grinienė E. (1995) Mokyklos reformos ir moksleivių laiko biudžetas. Socialiniai mokslai: Sociologija, Nr.2(3), P. 67-63.
17. Gučas A. (1981). Vaiko psichologija. Kaunas.
18. Gudžianskaitė V. (1998). Mokytojų ir mokinių santykiai pradinėse klasėse.// Pedagogika. Nr.35. Šiauliai.
19. Jakavičius J., Juška A. (1996). Mokyklos pedagogika. Vilnius.
20. Jensen E. (1999). Tobulas mokymas. Vilnius.
21. Jovaiša L. (2001). Edukologijos pradmenys. Šiauliai.
22. Kret E. (2001). Mokykimės kitaip. Kaunas. Šviesa. P.45

23. Laužikas J. (1986). Mokinių pažinimas ir mokymo diferencijavimas pradinėse klasėse. Pedagoginiai raštai. Kaunas. P. 3
24. Laužikas J. (1993). Pedagoginiai raštai. Kaunas.
25. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos (1994) Vilnius.
26. Lietuvos švietimo koncepcija (1992). Vilnius.
27. Mokyklą visiems kuriame šiandien (2003) / Sudarytojai Labikienė R., Aidukienė T., Kvedarienė J., Kliminskas R. Vilnius.
28. Mokymo proceso tobulinimo pagrindai. (1981). Sudarytojai Laužikas J., Paurienė A. Vilnius.
29. Mikėnas D. (2002) Nusišypsokit mums, mokytojai! //Dialogas. Nr.42
30. Navickaitė E. (2001). Nesinervinti, tik tai nesinervinti mano drauge.// Tavo vaikas. Nr.3. P. 64- 65
31. Paterson K. (2002). Pasiruošk..., Dėmesio..., Mokyk! Vilnius.
32. Pradinukas (1984) / Sudarytojai V. Slobodčikovas, A. Zacharova. Kaunas.
33. Pradinukų ugdymas (1994) / Sudarytoja V. Savickytė . Šiauliai.
34. Pedagogikos terminų žodynas. (1995). Kaunas.
35. Psichologijos žodynas (1993). Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
36. Rajeckas V. (1996). Mokymas: svarba, esmė. Vilnius. P.21-24
37. Rajeckas V. (1997). Apie mokinių teigiamo požiūrio į mokymąsi ugdymą. // Pedagogika. Nr. 38, Vilnius.
39. Rajeckas V. (1999). Mokymo organizavimas. Kaunas.
40. Reading and Writing for Critical Thinking Network. (2003)
41. Reece I. and Walker St. (1997). Teaching, training and learning. A practical Guide. – Great Britain.
42. Rimkevičienė V. (2000). Mokyklos nelankymo ir mokymosi motyvacijos silpnėjimo priežasčių psichologinė analizė. Vilnius.
43. Rimm S. B. (1998). Sumažėjusio pažangumo sindromas: priežastys ir gydymas. Vilnius.
44. Rupšienė L., Andriukonienė J. (2002). Pradinių klasių moksleivių nenoro mokytis atribucija.// Pedagogika. Nr.62. Vilnius. P.57- 62.
45. Rupšienė L. (2000). Nenoras mokytis- socialinis pedagoginis reiškinys. Kaunas.
46. Savickytė V., Asmenybė ir mokyklinė bendruomenė. Šiauliai.

47. Stulpinas T. (1977). Mokinių žemo pažangumo priežastys ir jų šalinimas. Kaunas.
48. Šulčius A. (2004). Mokomės mokyti. Kaunas. P.31-36
49. Teresnevičienė M., Gedvilienė G. (1999). Mokymasis bendradarbiaujant. Vilnius.
50. Uzdila J. (1993). Dorinis asmenybės ugdymas šeimoje. Vilnius.
51. Vabalas –Gudaitis G. (1983). Psichologijos ir pedagogikos straipsniai. Vilnius.
52. Vaitkevičius J. (1982). Moksleivių mokymosi ir laisvalaikio problemos. Vilnius. P.8.
53. Vasiliauskaitė Z. (2001). Vaiko mokymasis ir suaugusieji.// Artuma Nr. 9. P. 17- 18.
54. Žingsnis po žingsnio (1991). Vilnius.
55. Žukauskienė R. (2002). Raidos psichologija. Vilnius.
56. Зимняя И. А. (1999). Педагогическая психология. Москва.
57. Выготский С., (1984). Педагогика подростка.// Л. С. Выготский. Собрание сочинений. Москва.

1. LR švietimo ir mokslo ministerija. Prieiga per internetą [žiūrėta 2006 02 15]
www.smm.lt/svietimobukle/docs/NMMP_ataskaita.
2. Gimtasis žodis [žiūrėta 2006 05 22]. Prieiga per internetą
http://gimtasizodis.w3.lt/palisk02_4.htm.
3. University of Hawai'i Honolulu Community College. Prieiga per internetą [žiūrėta 2006 04 12]
<http://www.hcc.hawaii.edu/intranet/committees/FacDevCom/guidebk/teachtip/active.htm>

Mielas moksleivi,

Tikiuosi jog, tu užpildysi šią anketą ir tuo padėsi man daugiau sužinoti apie moksleivių mokymosi sunkumus ir jų įveikimo būdus.

Prašau atsakyti į visus klausimus, tau tinkamo atsakymo varianto raidele apibrauk O arba įrašyk savo nuomonę.

1. Aš esu (pažymėk X) mergaitė berniukas

2. Klasė

3. Vietovė , kurioje gyveni (pažymėk X):

miestas;

kaimas.

4. Man mokytis trukdo:

a) užterštas patalpų oras (nevėdinamos patalpos);

b) triukšmas;

c) kai būna per šilta arba per šalta klasėje ar namuose;

d) blogas apšvietimas;

e) nepatogu sėdėti;

f) esu alkanas;

g) esu persivalgęs;

h) pykčiai ir bėrimai namuose;

i)

5. Pamokoje aš dažniausiai:

- a) aktyvus, dėmesingas;
- b) stebiu kitus;
- c) tik klausausi ir stengiuosi įsiminti;
- d) užsiimu kita veikla;
- e)

6. Man mokytis neįdomu, kai:

- a) mokytoja pateikia daug medžiagos;
- b) kalbami nesuprantami dalykai;
- c) kalbami neįdomūs dalykai;
- d) mokytoja pateikia mažai pavyzdžių;
- e) kai jau viską žinau, ką mokytoja pasakoja;
- f) tiksliai nepaaiškina, ką reikia išmolti;
- f)

7. Pamokoje pateiktą medžiagą:

- a) spėju išmolti visada;
- b) kartais spėju;
- c) nespėju;
- d) nežinau, ar spėju.

8. Kas trukdo Tau pasiekti geresniu rezultatų?

- a) nepatinka mokytis;
- b) neturiu valios mokytis (tingiu);
- c) neturiu sąlygų mokytis namuose;

- d) esu nedėmesingas per pamokas;
- e) dažnai sergu ir praleidžiu pamokas;
- f) mokytoja blogai išaiškina;
- g) dažnai viską užmirštu;
- h)

9. Ką turėčiau daryti, kad mano mokymosi rezultatai būtų geresni?

- a) daugiau dirbti per pamokas;
- b) daugiau mokytis namuose;
- c) daugiau klausyti, ką kalba mokytoja;
- d) visada atlikti namų darbus;
- f)

10. Ką Tu darai, kai tau nesiseka išmokti?

- a) prašau pagalbos pas mokytoją;
- b) prašau pagalbos pas tėvus;
- c) prašau pagalbos pas seses, brolius;
- d) stengiuosi daugiau mokytis pats;
- e) nieko nedarau;
- f) nusirašau nuo draugo;
- g)

11. Ar Tau reikalinga pagalba, kad pasiektum geresnių rezultatų?

- a) visada;
- b) dažniausiai;
- c) kartais;
- d) nereikalinga.

12. Tau prašyti mokytojo pagalbos:

- a) sunku;

- b) nesunku;
- c) niekada neprašau.

13. Ką daro mokytoja, kai tau nesiseka išmokti:

- a) padeda individualiai, pasilieka po pamokų;
- b) pyksta ir šaukia;
- c) padrąsina;
- d) per pamokas skiria papildomas užduotis;
- e) per pertraukas paaiškina;
- f) būreliuose padeda;
- g) pasilieku prailgintos dienos grupėje;
- h) nieko nedaro;
- i)

16. Ką daro tėvai, kai tau nesiseka išmokti?

- a) barasi;
- b) padeda ruošti namų darbus;
- c) padrąsina;
- d) paaiškina užduotis;
- e) veda mokytis pas kitą mokytoją;
- f)

17. Koks mokomasis dalykas tau labiausiai sekasi?

.....
.....

18. Kodėl?

.....
.....

19. Koks mokomasis dalykas tau labiausiai nesiseka?

.....
.....20. Kodėl?
.....
.....

Dėkoju už nuoširdžius atsakymus

ANKETA TĒVAMS

Tikimēs, kad Jūs użpildysite ŗiā anketa ir tuo padēsitate mums daugiau sużinoti apie moksleivių mokymosi sukumus ir jų įveikimo būdus.

Prašome atsakyti į visus klausimus. Jums tinkamā atsakymā apibraukite arba įrašykite savo nuomonę.

1. Vietovė (pažymėkite X):

miestas

kaimas

2. Išsilavinimas:

Tėvas

Motina:

3. Ar Jus tenkina Jūsų vaiko mokymosi rezultatai?

Taip

Ne

Nežinau

4. Ar Jūsų vaikas patiria mokymosi nesėkmes? Taip Ne Nežinau

5. Pažymėkite veiksnius, kurie Jūsų vaikui kelia mokymosi sunkumų:

a) mokymo turinys;

b) artimiausia aplinka;

c) mokymo organizavimas;

d) mokytojas;

e) sveikata;

f) psichinės veiklos ir asmenybės trūkumai.

6. Kas, Jūsų nuomone, artimiausioje aplinkoje gali trukdyti Jūsų vaikui pasiekti geresnių mokymosi rezultatų:

- a) užterštas patalpų oras (nevėdinamos patalpos);
- b) triukšmas;
- c) oro temperatūra;
- d) apšvietimas;
- e) nepatogūs baldai;
- f) alkis;
- g) persivalgymas;
- h) bendra šeimos gyvenimo atmosfera;
- i) socialinės sąlygos.

7. Mokymo turinys tampa mokymosi sunkumų priežastimi, kai:

- a) per didelė mokomosios medžiagos apimtis;
- b) sudėtingas mokomosios medžiagos išdėstymas;
- c) turinio abstraktumas viršija konkretumą;
- d) naujumo laipsnis prašoka mokinių mąstymo įgūdžius, t.y. pateikiama per daug nauja medžiaga;
- e) mokymosi turinys nepatrauklus;
- f) mokymosi turinys neįdomus to amžiaus vaikams;
- g) turinyje daug ir įvairių sudėtingų terminų;
- h) turinys per daug lengvas ir paprastas;
- i)

8. Kas, Jūsų nuomone, mokymo(si) organizavime gali turėti įtakos Jūsų vaiko mokymosi sunkumams:

- a) moksleivių visapusiškas nepažinimas;
- b) nežadinimas moksleivių minčių;
- c) perkrovimas mokomaisiais dalykais;
- d) neskatinimas moksleivių smalsumo;
- e) neskatinimas moksleivių iniciatyvos;
- f)

9. Ar mokytojo asmenybė įtakoja Jūsų vaiko mokymosi rezultatus?

- a) taip
- b) ne

10. Jei taip, tai kas mokytojo asmenybėje įtakoja Jūsų vaiko mokymosi rezultatus?

- a) neigiamos jo asmenybės savybės;
- b) nepakankamos žinios apie moksleivių amžiaus ypatybes;
- c) nepakankamos žinios apie moksleivių individualias ypatybes;
- c) mokytojas nesilaiko didaktikos reikalavimų;
- d) nesugeba individualizuoti ugdymo;
- e) neturi pedagoginių sugebėjimų;
- f) dirba nemetodiškai;
- g)

10. Dėl kokių fizinės sveikatos trūkumų Jūsų vaikui gali kilti mokymosi sunkumų:

- a) dėl vystymosi problemų;
- b) dėl patirtos traumos;
- c) dėl persirgtų infekcinių ligų;
- d) dėl netinkamų higieninių ir socialinių sąlygų;
- e) dėl dažno sergamumo ir pamokų praleidimo;
- f)

11. Dėl kokių psichinės veiklos trūkumų Jūsų vaikas gali patirti mokymosi sunkumus:

- a) intereso dalykui ir mokymuisi nebuvimo;
- b) valingo dėmesio trūkumų;
- c) valios trūkumų;
- d) užmiršimo;
- e) mąstymo įgūdžių stokos;
- f) negebėjimo konkretizuoti abstrakcijų;
- g) negebėjimo žinių taikyti praktikoje;
- h)

12. Kaip Jūs padedate savo vaikui įveikti mokymosi sunkumus:

- a) paaiškinu namų darbų užduotis;
- b) paaiškinu užduotis ir kartu su juo atlieku namų darbų užduotis;
- c) niekuo, nes vaikas turi mokytis savarankiškai;
- d) niekuo, nes neturiu laiko;
- e)

13. Kaip Jūs dar galėtumėte padėti savo vaikui?

.....

.....

.....

14. Kaip mokytoja padeda jūsų vaikui įveikti mokymosi sunkumus:

- a) nežinau;
- b) dirba individualiai;
- c) duoda papildomų užduočių;
- d) palengvina užduotis;
- e)

15. Kaip Jūs norėtumėte, kad mokytoja padėtų?

.....

.....

.....

Dėkoju už atsakymus

Mokytojai,

Tikiuosi, jog Jūs užpildysite šią anketą ir tuo padėsite man daugiau sužinoti apie moksleivių mokymosi sunkumus ir jų įveikimo būdus.

Prašau atsakyti į visus klausimus, Jums tinkamą variantą pabraukti arba įrašyti savo nuomonę.

1. Jūsų lytis (apbraukite): moteris / vyras

2. Jūsų išsilavinimas (pabraukite): aukštasis / kitoks

3. Vietovė, kurioje dirbate:

4. Mokyklos tipas:

a) pradinė;

b) pagrindinė;

c) vidurinė.

5. Darbo stažas:

a) 0- 5 m.

b) 6-15 m.

c) 16 ir daugiau.

6. Kiek Jūsų klasėje yra moksleivių?

7. Kiek iš jų patiria mokymosi nesėkmes?

8. Jūsų moksleiviams dažniausiai mokymosi sunkumų kyla, dėl (sunumeruokite nuo svarbiausio iki ne taip svarbaus):

a) mokymo turinio;

- b) artimiausios aplinkos;
- c) mokymo organizavimo;
- d) mokytojo;
- e) sveikatos;
- f) psichinės veiklos ir asmenybės trūkumų.

9. Pažymėkite veiksnius, kurie, Jūsų nuomone, artimiausioje aplinkoje gali trukdyti Jūsų mokiniams pasiekti geresnių rezultatų:

- a) užterštas patalpų oras (nevėdinamos patalpos);
- b) triukšmas;
- c) oro temperatūra;
- d) apšvietimas;
- e) nepatogūs baldai;
- f) alkis;
- g) persivalgymas;
- h) bendra šeimos gyvenimo atmosfera;
- i) socialinės sąlygos (materiali šeimos padėtis);
- j)

10. Mokymosi turinys Jūsų mokiniams tampa mokymosi sunkumų priežastimi, kai:

- a) per didelė mokomosios medžiagos apimtis;
- b) sudėtingas medžiagos išdėstymas;
- c) turinio abstraktumas viršija konkretumą;
- d) naujumo laipsnis peršoka mokinių mąstymo įgūdžius, t.y. pateikiama per daug nauja medžiaga;
- e) nepatrauklus mokymosi turinys;
- f) mokymo turinys neįdomus to amžiaus vaikams;
- g) turinyje daug įvairių ir sudėtingų terminų;
- h) turinys per daug paprastas ir lengvas;
- i)

11. Dėl kokių fizinės sveikatos trūkumų Jūsų moksleiviams gali kilti mokymosi sunkumų;

- a) dėl vystymosi problemų;
- b) dėl patirtų traumų;
- c) dėl persirgtų infekcinių ligų;
- d) dėl netinkamų higieninių ir socialinių sąlygų šeimoje;
- e) dėl dažno sergamumo ir pamokų praleidimo;
- f)

12. Dėl kokių psichinės veiklos trūkumų Jūsų moksleiviams gali kilti mokymosi sunkumų;

- a) intereso dalykui ir mokymuisi nebuvimo;
- b) valingo dėmesio trūkumų;
- c) valios trūkumų;
- d) užmiršimo;
- e) mąstymo įgūdžių stokos;
- f) negebėjimo konkretizuoti abstrakcijų;
- g) negebėjimo žinių taikyti praktikoje;
- h)

13. Kaip Jūs padedate moksleiviams įveikti mokymosi sunkumus:

- a) duodu individualias užduotis;
- b) naudoju aktyvius mokymo metodus;
- c) sudarau palankią mokymosi atmosferą;
- d) dažnai bendrauju su tėvais;
- e) paskatinu už pažangas;
- f)

14. Ką turėtų daryti moksleiviai, kad jiems geriau sektųsi?

.....

.....

.....

15. Kur, Jūsų nuomone, moksleiviai daugiausia išmoksta:

- a) pamokoje;
- b) atlikdami namų darbus;
- c) bibliotekoje;
- d)

16. Ar analizuojate moksleivių pasiekimus, klaidas kiekvieną pamoką ir darote išvadą apie savo darbą:

- a) visada;
- b) dažniau taip;
- c) kartais;
- d) niekada.

17. Kaip dažnai vertinate moksleivių žinias:

- a) kiekvieną pamoką;
- b) išėjus temą;
- c) išėjus skyrių;
- d) kitaip.

18. Vertindamas ugdytinių elgesį ir pasiekimus, Jūs siekiate:

- a) patikrinti moksleivių mokymosi pažangą;
- b) nustatyti moksleivių pasiekimus lyginant su valstybiniais išsilavinimo standartais;
- c) stiprinti savigarbą ir pasitikėjimą;
- d) stiprinti mokymosi motyvaciją;
- e)

19. Kokias bendradarbiavimo formas su tėvais dažniausiai naudojate?

- a) tėvų susirinkimai;
- b) lankymasis namuose;
- c) pokalbiai telefonu;
- d) individualūs pokalbiai;
- e) pastabos ir pagyrimai pasiekimų knygelėse;
- f)

20. Kaip dažnai kalbate su tėvais apie mokymosi sunkumus?

- a) kartą per metus;
- b) kartą per trimestrą (semestrą);
- c) kas mėnesį.

21. Kokius mokymo metodus (priemones) naudojate pamokose?

Eil. Nr.	Metodai	Dažnai	Retai	Niekada
1.	Darbas grupėse			
2.	Projektiniai darbai			
3.	Diskusijos			
4.	Paskaita			
5.	Teksto analizė			
6.	Savarankiškas darbas			
7.	Darbas poromis			
8.	Žaidimai			
9.	Kūrybiniai darbai			
10.	„Voratinklis“			
11.	„Minčių lietus“			
12.	Inscenizacijos			
13.	Ekskursijos			
14.	Aiškinimas			

22. Kuriuos 3 metodus taikydami pasiekiate geriausių rezultatų?

a)

b)

c)

23. Kaip Jūs keičiate mokymo turinį nesėkmių mažinimui?

.....
.....
.....

24. Kaip turėtų keistis mokytojas, kad sumažinti moksleivių mokymosi nesėkmes?

.....
.....
.....

25. Kokių turėtumete pasiūlymų, kaip organizuoti ugdymo procesą, kad sumažinti moksleivių mokymosi nesėkmes?

.....
.....
.....

Dėkoju už Jūsų atsakymus